

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

***Το 1821 στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες.
Προσεγγίσεις της ρουμανικής ιστοριογραφίας***

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΑΝΙΟΣ
Α.Μ. 1117Μ014

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΥΜΠΕΡΑΤΟΣ

Περιεχόμενα

I. Εισαγωγή.....	σελ. 3
II. Οι Ηγεμονίες στην επαναστατική δίνη.....	σελ. 12
III. Ιστορική τεκμηρίωση.....	σελ. 27
IV. Το 1821 και τα κύρια ρεύματα της ρουμανικής ιστοριογραφίας.....	σελ. 31
- Από το τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα έως τον Β'ΠΠ.....	σελ. 31
- Η περίοδος του Σοσιαλισμού (1948-1989).....	σελ. 35
- Η ανανεωτική πορεία προς τον 21 ^ο αιώνα.....	σελ. 40
V. Τα αφηγήματα του 1821.....	σελ. 44
- <i>Istoria românilor din Dacia-Traiană</i>	σελ. 44
- <i>Istoria românilor</i>	σελ. 52
- <i>Istoria României</i>	σελ. 61
- <i>Istoria românilor. De la origini până în zilele noastre</i>	σελ. 74
- <i>O istorie sincera a poporului român</i>	σελ. 80
- <i>România. Tară de frontieră a Europei</i>	σελ. 88
VI. Συμπεράσματα.....	σελ. 93
VII. Βιβλιογραφία.....	σελ. 94

Εισαγωγή

Κατά τον 19^ο αιώνα οι λαοί των Βαλκανίων βρέθηκαν να διεκδικούν την ανεξαρτησία τους από την Οθωμανική αυτοκρατορία και οι πληθυσμοί που συμβίωναν για αιώνες μέσα στην αυτοκρατορία κλήθηκαν να οργανωθούν σε ξεχωριστές πολιτικές οντότητες. Η διαδικασία αυτή αποδείχθηκε τόσο περίπλοκη, όσο και μακρόχρονη, για όλους τους βαλκανικούς πληθυσμούς. Η διαμόρφωση μιας ενιαίας πολιτισμικής ταυτότητας υπήρξε, σύμφωνα με την αναδυόμενη εθνικιστική ιδεολογία απαραίτητη προϋπόθεση, προκειμένου να επιτευχθεί η πολιτική ενότητα. Η διαδικασία της διαμόρφωσης της ταυτότητας των νεοσύστατων κρατών, αλλά και κάθε τέτοια διαδικασία, βασίζεται σε σημαντικό βαθμό στην ετερότητα. Η αντίληψη για τον «Άλλο» αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της ίδιας ταυτότητας. Η ιστορία και η ιστοριογραφία κατέχουν κομβικό ρόλο σε αυτή τη διαδικασία. Διαμέσου της ιστορικής αφήγησης δημιουργούνται και αναπαράγονται εικόνες και αναπαραστάσεις του «Άλλου», που χρησιμεύει ως αντικείμενο προβολής των προσωπικών προσδοκιών και ταυτόχρονα, φόβων του «Εαυτού».

Η σημασία της ιστοριογραφίας στην διαμόρφωση της εικόνας του «Άλλου» απέκτησε ιδιαίτερη θέση στον επιστημονικό διάλογο τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα. Το ενδιαφέρον της ιστορικής έρευνας στο Δυτικό κόσμο αρχίζει σχεδόν από τη δεκαετία του 1960 να εστιάζει στις διαφοροποιήσεις τόσο εντός ενός ορισμένου πλαισίου αναφοράς, όπως το έθνος-κράτος, όσο και εκτός αυτού, σε ένα διεθνικό επίπεδο. Η συνείδηση της κρίσης της σύγχρονης κοινωνίας αλλά και το τέλος των αποικιακών αυτοκρατοριών έφερε στο προσκήνιο την πολιτισμική ετερότητα και τις αναπαραστάσεις της και πυροδότησε τις συζητήσεις σχετικά με την απεικόνιση αυτής στο φαντασιακό της Δύσης. Καταλυτικό ρόλο σε αυτές τις διεργασίες διαδραμάτισε το επιδραστικό έργο του E. Said *Οριενταλισμός*, όπου πραγματευόταν την διαδικασία μέσα από την οποία γίνεται η πρόσληψη της Ανατολής στο φαντασιακό του δυτικού πολιτισμού¹. Παράλληλα, οι εξελίξεις που συντελούνταν με όλο και πιο γρήγορο ρυθμό

¹ E.Said, *Orientalism*, Pantheon, 1978

κατά το τελευταίο τέταρτο του αιώνα συνέβαλλαν στην εντατικοποίηση και εξάπλωση των μελετών γύρω από το ζήτημα της αναπαράστασης της «ετερότητας», που οδήγησαν στην εξέλιξή της σε βασική αναλυτική κατηγορία στο πεδίο των κοινωνικών επιστημών.

Μέσα σε αυτά τα πλαίσια, ο βαλκάνιος «Άλλος» άρχισε να τραβά όλο και περισσότερο την προσοχή, ιδιαίτερα από τη στιγμή της κατάρρευσης του σοσιαλισμού στη περιοχή. Η δυτικοευρωπαϊκή ματιά έπεσε και πάλι στις βαλκανικές χώρες που κρύβονταν τόσο καιρό πίσω από το «σιδηρούν παραπέτασμα». Η εκ νέου προσέγγιση στα Βαλκάνια από την υπόλοιπη Ευρώπη θα ξεκινούσε από την επανενεργοποίηση των παλαιών στερεοτύπων που επικρατούσαν. Η συζήτηση για τη «βαλκανοποίηση της Ευρώπης»² με αφορμή τους πολέμους στη Γιουγκοσλαβία έγινε ξανά επίκαιρη, θέτοντας σε κίνηση το μηχανισμό αναπαραγωγής, αρνητικών κυρίως, στερεοτύπων για την «υποανάπτυκτη», «οπισθοδρομική», «καθυστερημένη» βαλκανική χερσόνησο, που ήδη από τις αρχές του 20ου αιώνα ταυτιζόταν με την αστάθεια, την διάσπαση και την αντιπαράθεση.

Στον απόηχο των εξελίξεων αυτών, τα Βαλκάνια έλκυσαν το έντονο ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας. Το 1997 εκδίδεται το βιβλίο της M. Todorova *"Imagining the Balkans"*. Παρακολουθώντας κριτικά τη θεωρία του E.Said για τον Οριενταλισμό, σύμφωνα με την οποία η Ανατολή αποτέλεσε το ιδεολογικό αντιπαράδειγμα της Δύσης μέσα στο πλαίσιο συγκρότησης της δικής της, ανώτερης πολιτισμικής ταυτότητας, η Todorova περιέγραψε έναν «διανοητικό χάρτη» στον οποίο εγγράφονται έννοιες που περιγράφουν το γεωγραφικό χώρο των Βαλκανίων. Αυτό το σχήμα οργάνωσης των πληροφοριών που λαμβάνονται για τα Βαλκάνια χρησιμεύει στην αναγνώριση και κατηγοριοποίηση του νοτιοανατολικού άκρου της Ευρώπης στη νόηση ατόμων και φορέων, αλλά και στο δημόσιο λόγο, τόσο εκτός, όσο και εντός αυτού του χώρου³. Αλλά περισσότερο, αναδεικνύει μια πολιτισμική αναπαράσταση των Βαλκανίων στο ευρωπαϊκό φαντασιακό, που εξυπηρετούσε διάφορους ιδεολογικούς σκοπούς, συνειδητά ή ασυνείδητα. Η αντιμετώπιση αυτή επανήλθε στο προσκήνιο, υπαγόμενη πλέον στο δίπολο Δυτικό μπλοκ-Ανατολικό μπλοκ, και μετά την κατάρρευση των σοσιαλιστικών καθεστώτων στα Βαλκάνια εντάθηκε, και η «πυριτιδαποθήκη της

² M. Todorova, *Βαλκάνια, η δυτική φαντασίωση*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 2000, σελ. 275-278

³ M. Todorova, *Βαλκάνια, η δυτική φαντασίωση*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 2000

Ευρώπης» απέκτησε έτσι όλο και περισσότερα «έμφυτα» χαρακτηριστικά, εδραιώνοντας μια ουσιοκρατική αντίληψη για τη χερσόνησο, φανερά στον πολιτικό, δημοσιογραφικό, λογοτεχνικό, και, ακόμη, επιστημονικό λόγο. Η Todorova επεδίωξε να φέρει στο προσκήνιο αυτή τη διαδικασία και τους μηχανισμούς της, εγκαινιάζοντας τον όρο «βαλκανισμός» για να περιγράψει «τις στάσεις και τις ενέργειες διαφόρων ατόμων ή φορέων απέναντι στα Βαλκάνια⁴». Η καινοτόμα προσέγγισή της, επαναπροσδιόρισε τη συζήτηση για τον βαλκάνιο «Άλλο» που εδρεύει στα όρια της ευρωπαϊκής Δύσης. Στο ίδιο πνεύμα, ακολούθησαν τα θεμελιώδη έργα των L.Wolff⁵, και, πιο πρόσφατα, του M.Mazower⁶, που είχαν περισσότερο ή λιγότερο ως υπόβαθρο τις ιδεολογικές χρήσεις της εικόνας του Άλλου, τα οποία συνέβαλαν καθοριστικά στην ανάδειξη -και επιπρόσθετα, «αποσυναρμολόγηση»- του τρόπου με τον οποίο τα Βαλκάνια έγιναν αντιληπτά και κατηγοριοποιήθηκαν από την δυτική σκέψη.

Όπως ήταν αναμενόμενο, τα επόμενα χρόνια η συζήτηση επεκτάθηκε στο εσωτερικό της χερσονήσου. Από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα, αξιόλογοι ιστορικοί είχαν στρέψει το ενδιαφέρον τους στη κοινή ιστορία της περιοχής, επιχειρώντας να φωτίσουν σημεία επαφής ή απόκλισης μεταξύ των βαλκανικών κρατών, όπως αυτά προκύπτουν από τις ιστορικές εξελίξεις, και να ερμηνεύσουν σύγχρονες καταστάσεις χρησιμοποιώντας τη γνώση του παρελθόντος. Αρχικά, παρουσιάστηκαν συνολικές ιστορίες των Βαλκανίων που γράφτηκαν από επιστήμονες που κατάγονται από τα Βαλκάνια⁷. Στη συνέχεια, η ιστορική έρευνα επεκτάθηκε όσο αφορά το ζήτημα της οικοδόμησης της εικόνας του «Άλλου». Τις δύο τελευταίες δεκαετίες, εκπονήθηκαν πολυάριθμες μελέτες που αφορούν τις ενδοβαλκανικές σχέσεις, τις διαπλεκόμενες πορείες λαών και κοινοτήτων και την μεταξύ τους αλληλεπίδραση, που καταφέρνουν να αποτυπώσουν με πιο πειστικό τρόπο τη πολυπλοκότητα της βαλκανικής ιστορίας και των φαινομένων της, προσφέροντας νέες οπτικές και πολυεπίπεδα ερμηνευτικά μοντέλα και συνεισφέροντας στην κατανόηση της διαδικασίας της οικοδόμησης της

⁴ Αυτ. σελ 9

⁵ L. Wolff, *Inventing Eastern Europe, The Map of Civilization on the Mind of the Enlightenment*, Stanford University Press, Stanford California, 1994

⁶ M. Mazower, *Τα Βαλκάνια*, Πατάκης, Αθήνα, 2002

⁷ L. Stavrianos, *Τα Βαλκάνια μετά το 1453*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη, 2007· S. Pavlowitch, *A History of the Balkan 1804-1945*, Longman, London 1999· B. Jelavich, *History of the Balkans*, Cambridge University Press, Cambridge 1983

εικόνας του «Άλλου» -και κατ' επέκταση και της «αυτό-εικόνας» μέσα στο βαλκανικό χώρο⁸.

Κινούμενη προς αυτή την κατεύθυνση, η παρούσα μελέτη πραγματεύεται την πρόσληψη της επανάστασης του 1821 στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες στη ρουμανική ιστοριογραφία. Η απόφαση της Φιλικής Εταιρείας για έναρξη της επανάστασης στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες έστειλε τον Υψηλάντη να περάσει τον ποταμό Προύθο και να κηρύξει την επανάσταση στο Ιάσιο στις 6 Μαρτίου του 1821. Πριν αναλάβουν δράση οι οπλαρχηγοί της Πελοποννήσου, η Φιλική Εταιρεία, ο ιθύνων νους πίσω από την ιδέα της επανάστασης κατά της οθωμανικής εξουσίας, όρισε ως σημείο εκκίνησης των ένοπλων συγκρούσεων, όχι τη περιοχή των αρχαίων ελληνικών πόλεων-κρατών, ούτε τα εδάφη που συνέστησαν το Ελληνικό Βασίλειο και που σήμερα –σαφώς διευρυμένα- ταυτίζονται στον απόλυτο βαθμό με την έννοια της «Ελλάδας», αλλά εκείνα των Παραδουνάβιων Ηγεμονιών. Οι λόγοι πίσω από αυτή την απόφαση έχουν περιγραφεί απλώς ως στρατηγικοί⁹. Αν η ένοπλη σύγκρουση ξεκινούσε από τις παρυφές των εδαφών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, όπου διοικούνταν από την ελληνορθόδοξη ελίτ των Φαναριωτών, όπου κατοικούνταν στη μεγάλη πλειοψηφία τους από χριστιανικούς πληθυσμούς και ήταν σε άμεση επαφή με τη Ρωσική Αυτοκρατορία, από όπου αναμένετο υλική αλλά στρατιωτική βοήθεια, θα είχε περισσότερες πιθανότητες επιτυχίας. Παράλληλα, υπήρχε η ελπίδα πως και οι υπόλοιποι ορθόδοξοι πληθυσμοί θα εξεγείρονταν, κι αν όχι με το στόχο της αποτίναξης του οθωμανικού ζυγού, τουλάχιστον θα διευκόλυναν το πέρασμα των στρατευμάτων του Υψηλάντη. Υπό αυτό το πρίσμα, η ερμηνεία της επανάστασης του 1821 ως γενέθλια πράξη του ελληνικού κράτους μοιάζει απλουστευμένη την ώρα που, δύο αιώνες μετά, οι πηγές που έχουμε στη διάθεσή μας έχουν πολλαπλασιαστεί και στα χέρια των ιστορικών βρίσκονται καινούργια θεωρητικά εργαλεία. Η επανάσταση του 1821, η οποία κατέληξε στη δημιουργία του ελληνικού κράτους, υπήρξε γεγονός καθοριστικής σημασίας για τη χερσόνησο, αλλά ταυτόχρονα, αποτελεί κοινή στιγμή στο ιστορικό παρελθόν των λαών της Ελλάδας και της Ρουμανίας.

⁸ Βλ. Ενδεικτικά M. Bakic-Heyden, Nesting orientalisms. The Case of Former Yugoslavia, *Slavic Review*, vol.54, no. 4, (Winter 1995), pp. 917-931· *Entangled histories of the Balkans*, 4 vol., R. Daskalov et al. (eds.) , Brill, Leiden-Boston, 2013-2017· D.Mishkova, *Beyond Balkanism. The Scholarly Politics of Region Making*, Routledge Borderlands Studies, 2019,

⁹ Σ. Παπαγεωργίου, *Από το Γένος στο Έθνος. Η θεμελίωση του ελληνικού κράτους*, Παπαζήση, Αθήνα 2005 σελ. 89

Οι δύο ιστοριογραφίες έχουν εντάξει τα γεγονότα στο ιστορικό τους παρελθόν και ως επί το πλείστον, οι αφηγήσεις στις ιστοριογραφίες και των δύο χωρών αναφορικά με τα γεγονότα στη Μολδοβλαχία διακρίνονται για τη μονομέρεια τους, καθώς τις περισσότερες φορές δίνουν έμφαση στα εθνικά δίκαια του αγώνα που διεξήγαγε η κάθε πλευρά.

Η μελέτη των ελληνό-ρουμανικών σχέσεων στην ελληνική ιστοριογραφία υπήρξε έντονη, καθώς οι επαφές ανάμεσα στους δύο λαούς ήταν ποικίλες. Το ενδιαφέρον των ερευνητών εστιάστηκε κατά κύριο λόγο στις διμερείς σχέσεις μεταξύ των δύο λαών και η αλληλεπίδρασή τους σε πολιτικό, οικονομικό και πολιτισμικό επίπεδο. Το ελληνικό στοιχείο ήταν ενεργό στο χώρο των Παραδουνάβιων Ηγεμονιών αλλά και, αργότερα, μετά τη σύσταση του ρουμανικού κράτους, συνέχισε την έντονη δραστηριότητά του στη περιοχή. Κατά τα χρόνια της Οθωμανικής κυριαρχίας στη βαλκανική χερσόνησο ξεχωρίζει η παρουσία των Φαναριωτών ηγεμόνων, που διακυβέρνησαν τα πριγκιπάτα της Μολδαβίας και της Βλαχίας για περίπου έναν αιώνα. Η περίοδος της διακυβέρνησης των Φαναριωτών έχει απασχολήσει την ιστοριογραφική παραγωγή και στις δύο χώρες και οι παλαιότερες κυρίως, του ζητήματος δεν ξέφυγαν από στενές ερμηνείες, παρουσιάζοντας τους Φαναριώτες μάλλον μονοδιάστατα. Στην ελληνική ιστοριογραφία αντιμετωπίζονταν συνήθως ως «πεφωτισμένοι ηγέτες», που μετάγγισαν τις ιδέες του Διαφωτισμού στη χερσόνησο¹⁰, ενώ αντίστοιχα, τα πρώτα χρόνια ανάπτυξης της εθνικής ιστοριογραφίας στη Ρουμανία, οι Φαναριώτες προσωποποίησαν τον πολιτισμικό «Άλλο» και η επιρροή τους στο ρουμανικό πολιτισμό ερμηνεύτηκε ως τροχοπέδη, καθώς, όχι σπάνια, στις μελέτες σημαντικών ιστορικών της Ρουμανίας, οι Φαναριώτες ταυτίστηκαν με την πνευματική καθυστέρηση των ρουμανικών πληθυσμών και την οικονομική εκμετάλλευσή τους¹¹. Σταδιακά, η ιστορική έρευνα ανανεώθηκε με ποικίλες μελέτες που προσέφεραν μεγαλύτερη σφαιρικότητα στο διάλογο γύρω από το ζήτημα¹²

¹⁰ Βλ. Ενδεικτικά Κ. Παπαρρηγόπουλος, *Ιστορία του ελληνικού έθνους*, τόμος 6^{ος}, Αθήνα, 1925, σελ. 519-521· Ρ. Zepos, *“Byzantine Law in the Danubian Countries”*, Institute of Balkans studies, Thessaloniki, 1966, σελ. 343-356

¹¹ Α.Δ. Xenopol, *Epoca fanariotilor 1711-1821*, Goldner, Iasi 1892

¹² Στην ελληνική ιστοριογραφία: Φ. Κοτζαγιώργης «Οι Φαναριώτες», στο Δ.Παπασταματίου-Φ.Κοτζαγιώργης (επιμ.) *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού κατά τη περίοδο της Οθωμανικής πολιτικής κυριαρχίας*, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Αθήνα, 2015, σελ. 141-154· Χ.Γ.Πατρινέλης, «Οι Φαναριώτες πριν από το 1821» στο *Εταιρία Μελέτης της Καθ'Ημάς Ανατολής, Ρωμιοί στην υπηρεσία της Υψηλής Πύλης, Τρίτη Επιστημονική Ημερίδα: Πρακτικά*, Αθήνα, 2002, σελ. 15-52· Christine M. Philliou,

Αλλά και αργότερα, μετά τη δημιουργία του κράτους της Ρουμανίας, οι ελληνικές κοινότητες εξελίχθηκαν σε ενεργό παράγοντα της τοπικής ρουμανικής κοινωνίας. Σε οικονομικό επίπεδο, οι Έλληνες ανέπτυξαν έντονη επιχειρηματική δραστηριότητα στα ρουμανικά εδάφη, ειδικότερα σε πόλεις-λιμάνια, όπως της Κωσταντζας και της Βραΐλας, ενώ άφησαν έντονο το πολιτισμικό αποτύπωμά τους, προσελκύοντας τους ερευνητές να μελετήσουν σε βάθος την ελληνική μειονότητα. Η σχετική με τα παραπάνω θέματα βιβλιογραφία ενισχύθηκε σημαντικά και στις δύο βαλκανικές χώρες τις τελευταίες δύο δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα¹³. Τέλος, σημαντικό υπήρξε και το ενδιαφέρον των ερευνητών για τις διπλωματικές σχέσεις των δύο χωρών¹⁴.

Η συζήτηση για την εικόνα του «Άλλου» στα Βαλκάνια αποκτά ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον μέσα στο πλαίσιο των ελληνό-ρουμανικών σχέσεων. Στο περιθώριο του ενδοβαλκανικού ακαδημαϊκού διαλόγου που διευρύνθηκε τα τελευταία χρόνια και εν μέσω της ανάπτυξης του νέου ιστορικού ρεύματος της *histoire croisée*, η προσέγγιση σε ορισμένα ιστορικά ζητήματα ανανεώθηκε και διευρύνθηκε, φωτίζοντας νέες πτυχές του κοινού βαλκανικού παρελθόντος. Οι μελέτες σχετικά με ζητήματα ταυτότητας και νοοτροπιών αναπτύχθηκαν σημαντικά¹⁵. Επιπλέον, η ενασχόληση σε ακαδημαϊκό

Biography of an Empire: Practicing Ottoman Governance in the Age of Revolutions, University of California Press, Berkeley, 2010

Στη ρουμανική: Bogdan Murgescu, «'Phanariots and Pământenii': Religion and Ethnicity in Shaping Identities in the Romanian Principalities and the Ottoman Empire,» in Maria Crăciun and Ovidiu Ghitta (eds.) *Ethnicity and Religion in Central and Eastern Europe*, Cluj-Napoca: Cluj University Press, 1995, σελ. 196–204· Bogdan Murgescu, «Confessional Polemics and Political Imperatives in the Romanian Principalities (Late 17th–Early 18th Centuries),» in Maria Crăciun and Ovidiu Ghitta (eds.), *Church and Society in Central and Eastern Europe*, Cluj-Napoca: European Studies Foundation Publishing House, 1998, σελ. 174–183

¹³ Δ. Κοντογεώργης «Η ελληνική παροικία στη Ρουμανία. Η περίπτωση της Βραΐλας (περ. 1820-1914)» [Greek community in Romania. The case of Vraia (1820-1914)], αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2012· O. Cicanci, *Presa de limbă greacă din Romania in veacul al XIX-lea*, Omonia, Bucharest, 1995· C. Papacostea-Danielopolu, *Comunitatile grecesti din Romania in secolul al XIX*, Omonia, Bucharest, 1996· της ίδιας, «La vie culturelle des communautés grecques de Roumanie dans la seconde moitié du XIXe siècle», *Revue des études Sud-Est européennes*, n.3, 1969, σελ. 476-493.

¹⁴ Βλ. Ενδεικτικά Σπ.Σφέτας «Το ιστορικό πλαίσιο των ελληνορουμανικών πολιτικών σχέσεων (1866-1913)», *Μακεδονικά*, τεύχος 33, 2001-2002, σελ.23-48. D. Kontogeorgis «Between Party Politics and Social Pressure: The Anti-Greek Movement in Romania, 1905-1906» στο A. Lyberatos *Social Transformation and Mass Mobilisation in the Balkan and Eastern Mediterranean Cities 1900-1923*, Crete University Press, Ηράκλειο, 2013, σελ. 161-176· C. Velichi, «Les relations roumano-grecques pendant la période 1879-1911», *Revue des études Sud-Est européennes* 7(1969), vol. 3, σελ. 507-542.

¹⁵ P. Kitromilides and A. Tabaki, (eds.), *Relations Gréco-Roumaines: Interculturalité et Identité Nationale/Greek-Romanian Relations: Interculturalism and National Identity*, Institute for Neohellenic Research, Athens, 2004· N. Panou, «Greek-Romanian Symbiotic Patterns in the Early Modern Period: History, Mentalities, Institutions—I,» *Historical Review/La*

επίπεδο με την περίοδο των Φαναριωτών εντάθηκε τα τελευταία χρόνια, εμπλουτίζοντας τη συζήτηση γύρω από το θέμα με νέες οπτικές. Τη παραδειγματική δουλειά του Σπ. Φωκά για την απεικόνιση των Φαναριωτών μέσα από το κείμενο του Μ. Ζαλλώνη¹⁶ ακολούθησαν οι μελέτες της Α. Dobre¹⁷ και του Μ. Chioveanu¹⁸ συνεισφέροντας στην βαθύτερη κατανόηση της συμβολής της ιστοριογραφίας στον τρόπο πρόσληψης της ετερότητας.

Η απουσία μιας αντίστοιχης μελέτης για τα γεγονότα του 1821 μέσα στην ιστοριογραφία μοιάζει πιο έντονη εν όψει της επετείου για τα διακόσια χρόνια από το γεγονός. Η παρούσα μελέτη φιλοδοξεί να καλύψει τουλάχιστον ένα μέρος αυτού του κενού μέσω της ανάλυσης της απεικόνισης των επαναστατικών γεγονότων των Παραδουνάβιων Ηγεμονιών στη ρουμανική ιστοριογραφία.

Στο πλαίσιο αυτής της εργασίας δεν θα ήταν δυνατό να παρουσιαστεί το σύνολο των ερμηνειών του 1821 στη ρουμανική γραμματεία μέσα από συνθετικές ιστορίες, εξειδικευμένες μονογραφίες, άρθρα και εκλαϊκευμένα ιστορικά έργα. Συνεπώς, επιλέχθηκε η αξιοποίηση των μεγάλων συνθετικών έργων για την ιστορία της Ρουμανίας και τα αφηγήματα που παρουσιάζονται εκεί, καθώς οι συνθετικές ιστορίες αντανακλούν ιδανικά το ιστοριογραφικό παράδειγμα που επικρατεί ανά περιόδους, και παράλληλα, αποτυπώνουν το κυρίαρχο αφήγημα της κάθε εποχής πάνω στα γεγονότα. Αναλυτικά, τα έργα που χρησιμοποιήθηκαν ως αντικείμενα ανάλυσης είναι τα ακόλουθα: *Istoria românilor din Dacia-Traiană* [Ιστορία των Ρουμάνων της Δακίας του Τραϊανού], του ιστορικού Α.Δ. Xenopol, που αποτελεί την πρώτη σύνθεση της ρουμανικής ιστορίας που εμφανίζεται στο ιστοριογραφικό τοπίο, *Istoria românilor* [Ιστορία των Ρουμάνων] του Ν. Iorga, την σύνθεση του πιο δραστήριου Ρουμάνου ιστορικού, που δημιουργείται την περίοδο του Μεσοπολέμου. *Istoria României* [Ιστορία της Ρουμανίας], συλλογικό έργο της Ακαδημίας της Ρουμανίας, η πρώτη μεγάλη αφήγηση της σοσιαλιστικής περιόδου.

Revue Historique vol. 3, 2006, σελ. 71–110, και «Greek-Romanian Symbiotic Patterns in the Early Modern Period: History, Mentalities, Institutions—II», ό.π., vol. 4, σελ 59-104· S. Petrescu, *Οι Έλληνες ως «Άλλοι» στη Ρουμανία. Η εσωτερική οικοδόμηση του ρουμανικού έθνους-κράτους κατά τον δέκατο ένατο αιώνα και οι Έλληνες*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη, 2014

¹⁶ Σπ. Φωκάς, *Ο Ζαλλώνης, οι Φαναριώτες και οι Ρουμάνοι*, 1989

¹⁷ Α. Dobre, *Φαναριώτες και Φαναριωτισμός. Μια επισκόπηση της ελληνικής και ρουμανικής ιστοριογραφίας*, δημοσιευμένη διπλωματική εργασία, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Κέρκυρα, 2000

¹⁸ Μ. Chioveanu, «The constitutive other: topical and tropical phanariot in modern Romania» *Studia Politica: Romanian Political Science Review*, vol.9, n.2, σελ. 213-227

Για την περίοδο μετά την αλλαγή πολιτικού καθεστώτος, μελετάμε τρεις συνθέσεις, ενδεικτικές των κατευθύνσεων που ακολούθησε η ρουμανική ιστοριογραφία, *Istoria românilor. De la origini pana în zilele noastre* [Ιστορία των Ρουμάνων. Από την προέλευση μέχρι σήμερα], η πρώτη μεγάλη σύνθεση ρουμανικής ιστορίας που δημοσιεύεται στη Ρουμανία μετά την αλλαγή καθεστώτος, πρωτοεκδιδόμενη ωστόσο στις Η.Π.Α. το 1984, από τον V. Georgescu, την *O istorie sincera a poporului român* [Μια ειλικρινής ιστορία του ρουμανικού λαού] του Fl. Constantiniu, του πρώτου Ρουμάνου ιστορικού που επιχειρεί να δημιουργήσει μια μεγάλη ιστορία της χώρας μετά το 1989, και τέλος, το *Romania. Ţara de frontieră a Europei* [Ρουμανία. Η παραμεθόριος της Ευρώπης] του L. Boia, που προτείνει μια διαφορετική θέαση των γεγονότων. Τα έργα που επιλέχθηκαν μας δίνουν μια εικόνα για την πρόσληψη του 1821 στην ιστοριογραφία της Ρουμανίας που εκτείνεται από τον 19^ο έως τον 21^ο αιώνα.

Ως προς τη μέθοδο που ακολουθείται για την ανάλυση των πηγών, αρχικά περιγράφονται τα βασικά ρεύματα που επικράτησαν στο ιστοριογραφικό πεδίο της Ρουμανίας, ώστε να γίνουν αντιληπτά τα ερμηνευτικά πλαίσια της εκάστοτε περιόδου. Μετέπειτα, εξετάζεται το κάθε έργο ξεχωριστά, παραθέτοντας σε πρώτη φάση το θεωρητικό υπόβαθρο του συγγραφέα, προκειμένου να κατανοηθεί η ιστορική του σκέψη και τα ιδεολογικά φίλτρα μέσα από τα οποία αντιλαμβάνεται το παρελθόν και εν συνεχεία παρουσιάζεται συνολικά η περιγραφή του για τα γεγονότα στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες. Τέλος, επιχειρείται η ανάλυση της οπτικής που προσφέρει ο κάθε ιστορικός, η οποία αρθρώνεται σε δύο επιμέρους επίπεδα. Το πρώτο αφορά τα πραγματολογικά στοιχεία που συναντάμε στις αφηγήσεις, ενώ το δεύτερο σχετίζεται με τον χαρακτήρα και τη θέση της επανάστασης του 1821 στη μεγάλη αφήγηση της ρουμανικής ιστορίας.

Μελετώντας την πρόσληψη του 1821 και την θέση του στην ιστορική μνήμη του ρουμανικού λαού μπορούμε να επεκτείνουμε τη γνώση μας σχετικά με το καθοριστικό αυτό γεγονός, με στόχο την ευρύτερη κατανόησή του, την επίδραση που είχε στην ιστορία της βαλκανικής χερσονήσου αλλά και την αποδέσμευσή του από το περιορισμένο εθνικό πλαίσιο, στο οποίο συνήθως εξετάζεται, και η τοποθέτησή του σε μια παμβαλκανική προοπτική. Επιπλέον, δίνεται η δυνατότητα αφενός να επαναπροσδιοριστεί η θέση που καταλαμβάνει η επαναστατική δράση στις ρουμανικές

χώρες μέσα στην ιστορική αφήγηση για το 1821 και η αξιολόγησή της ως οργανικό μέρος των εξελίξεων, αφετέρου να τεθούν ερωτήματα για την πρόσληψή από τις κυρίαρχες αφηγήσεις στη Ρουμανία της επανάστασης του 1821 και του ρόλου του «αλλοεθνή» σε αυτήν, που φιλοδοξούν να συνεισφέρουν στην συζήτηση για τις αναπαραστάσεις του βαλκάνιου «Άλλου» μέσα στα ίδια τα Βαλκάνια, και να αξιοποιηθούν ως παράδειγμα του ρόλου της ιστορικής επιστήμης στη διαδικασία παραγωγής αντιλήψεων, συνειδήσεων και ταυτοτήτων.

Οι Ηγεμονίες στην επαναστατική δίνη

Στις 22 Φεβρουαρίου/ 6 Μαρτίου του 1821, ο Πρίγκιπας Αλ. Υψηλάντης, επικεφαλής της Φιλικής Εταιρείας, διασχίζει με τη συνοδεία του τον ποταμό Προύθο, φυσικό σύνορο της οθωμανικής Μολδαβίας και της ρωσικής Βεσσαραβίας, και στις 9 Μαρτίου υψώνει τη σημαία της επανάστασης στο Ιάσιο, πρωτεύουσα της επαρχίας της Μολδαβίας, εκδίδοντας προκήρυξη με τίτλο «*Μάχου υπέρ Πίστεως και Πατρίδος*», όπου καλεί όλους τους Έλληνες να εξεγερθούν εναντίον των Οθωμανών τυράννων τους. Στις 10 του ίδιου μήνα τελείται δοξολογία στον ναό των Τριών Ιεραρχών στο Ιάσιο, όπου ο μητροπολίτης Βενιαμίν ευλογεί την επανάσταση και ζώνει τον Υψηλάντη με ξίφος κατά το βυζαντινό τυπικό, πυροδοτώντας έτσι τα γεγονότα της εξέγερσης των Παραδουνάβιων Ηγεμονιών¹⁹. Για να κατανοήσουμε σε βάθος τα γεγονότα που έλαβαν χώρα στις Ηγεμονίες χρειάζεται πρώτα να εξοικειωθούμε με τις διεργασίες που οδήγησαν σε αυτά.

Το 1814 στην Οδησσό της Ρωσικής Αυτοκρατορίας, τρεις μικροέμποροι ελληνικής καταγωγής, ιδρύουν μια μυστική οργάνωση με στόχο την απελευθέρωση της υπόδουλης «πατρίδας» τους, Ελλάδας. Οι ιδρυτές αυτής της μυστικής οργάνωσης, ο Νικόλαος Σκουφάς, ο Αθανάσιος Τσακάλωφ και ο Εμμανουήλ Ξάνθος, είχαν εγκαταλείψει τους τόπους καταγωγής τους, την Άρτα, τα Ιωάννινα και τη Πάτμο αντίστοιχα, για να αναζητήσουν την τύχη τους έξω από τα σύνορα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, σε πόλεις με έντονη εμπορική δραστηριότητα. Κανείς από τους τρεις, ωστόσο, δεν θα μπορούσε να αξιολογηθεί ως «πετυχημένος» στον τομέα του την δεδομένη ιστορική στιγμή. Ο Σκουφάς διατηρούσε δική του χειροτεχνική επιχείρηση στην Οδησσό, εν τούτοις την περίοδο εκείνη είχε χρεοκοπήσει, ενώ και ο Ξάνθος την περίοδο εκείνη απασχολούνταν ως εμποροϋπάλληλος στην Οδησσό για λογαριασμό ενός μεγαλέμπορου της πόλης, του Βασίλη Ξένη. Ο Τσακάλωφ, που ήταν και ο μόνος που είχε λάβει ανώτερη εκπαίδευση στο Παρίσι, κατά τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του

¹⁹ Δ. Κόκκινος *Η ελληνική επανάσταση*, τόμος Α', Μέλισσα, Αθήνα, σελ. 103

1810, ασκούσε ο ίδιος το επάγγελμα του εμπόρου, όπως και ο πατέρας του²⁰. Οι τρεις αυτοί μικροαστοί έμποροι δημιουργούν τον Σεπτέμβρη του 1814 τη Φιλική Εταιρεία. Η Φιλική Εταιρεία, το πιο πρόσφατο εγχείρημα σε μια σειρά άλλων αντίστοιχων συμπράξεων, έμελλε να ήταν εκείνη που θα πετύχαινε να οργανώσει το κίνημα για την επανάσταση.

Από τα πρώτα χρόνια της ίδρυσής της, η τριανδρία των Σκουφά, Ξάνθου, Τσακάλωφ ήταν εκείνη που λάμβανε τις αποφάσεις και έδινε κατευθύνσεις στα υπόλοιπα μέλη. Εν τούτοις, τότε κανείς από τους τρεις δεν παρουσιάστηκε ως αρχηγός. Λειτουργούσαν εν είδη εκτελεστικού οργάνου. Τα υπόλοιπα μέλη της Εταιρείας, μέχρι την εμφάνιση του Αλέξανδρου Υψηλάντη ως αρχηγού του κινήματος, γνώριζαν απλώς την ύπαρξη μιας «Αόρατης Αρχής», ενός ισχυρού άντρα με εξουσία που κρυβόταν πίσω από την οργάνωση²¹. Η ασάφεια ως προς το πρόσωπο του πραγματικού αρχηγού συνέβαλλε στη φήμη πως πίσω από την Εταιρεία βρισκόταν ο ίδιος ο τσάρος Αλέξανδρος, μια φήμη που τα ιδρυτικά μέλη συντηρούσαν εντέχνως, καθώς προσέθετε ασφάλεια στα υπάρχοντα μέλη και κύρος στο εγχείρημα, κάνοντας τη στρατολόγηση νέων προσώπων πιο εύκολη. Ωστόσο, η ανάγκη για την ανάληψη της αρχηγίας του κινήματος παρέμενε υπαρκτή. Η γνώμη των τριών ιδρυτών στο ζήτημα ήταν κοινή. Ο πλέον κατάλληλος να αναλάβει την αρχηγία ήταν ο, καταγόμενος από τη Κέρκυρα υπουργός εξωτερικών του τσάρου, Ιωάννης Καποδίστριας. Μια πρώτη προσπάθεια προσέγγισης του Καποδίστρια έγινε το 1817, όταν ο Εταιριστής Νικόλαος Γαλάτης ήρθε σε επαφή μαζί του στη Πετρούπολη²². Εκεί ο Κερκυραίος διπλωμάτης αρνήθηκε την αρχηγία και συμβούλεψε σε αυστηρό ύφος την διάλυση της οργάνωσης. Θα ακολουθήσουν άλλες δύο κατηγορηματικές αρνήσεις, αυτή τη φορά σε κατ' ιδίαν συναντήσεις με τον Ξάνθο στις αρχές του 1820²³.

²⁰ Τ. Βουρνάς, *Φιλική Εταιρεία Α' Το παράνομο οργανωτικό της Β' ο διωγμός της από τους ξένους*, Τολίδη, Αθήνα, 1982, σελ. 15-16. Βλέπε επίσης και Ι. Δεσποτόπουλος, *Η απόφασις περί της ελληνικής επαναστάσεως του 1821*, Αθήνα, 1965, σελ. 5.

²¹ Αναλυτικά για την οργάνωση, τη δομή αλλά και τη διαδικασία μύησης και τους κώδικες επικοινωνίας βλ. Τ. Βουρνάς *Φιλική Εταιρεία.. ό.π.*, σελ. 41-108.

²² G. Arsh *Η Φιλική Εταιρεία στη Ρωσία. Ο απελευθερωτικός αγώνας του ελληνικού λαού στις αρχές του 19^{ου} αιώνα και οι ελληνορωσικές σχέσεις*, μτφρ. Π. Ματέρη- Δ. Πατέλης, Παπασωτηρίου, Αθήνα, 2011., σελ. 246-247.

²³ *Αυτ.*, σελ. 325-327.

Έτσι, οι Φιλικοί στράφηκαν προς τη λύση του Αλέξανδρου Υψηλάντη²⁴. Η οικογένεια Υψηλάντη άνηκε στην υψηλή αριστοκρατία των οικογενειών του Φαναριού. Ο πατέρας του, Κωνσταντίνος Υψηλάντης είχε διατελέσει οσποδάρης στη Βλαχία, από όπου διέφυγε στο Κίεβο μετά την αποκάλυψη των σχεδίων του να ελευθερώσει τα Βαλκάνια κατά το ρώσο-τουρκικό πόλεμο του 1806-1812. Ο Αλέξανδρος και τα αδέρφια του, χάρη στις υψηλές διασυνδέσεις της οικογένειάς τους με τη ρωσική αυτοκρατορική αυλή, υπηρέτησαν στο ρωσικό στρατό. Ο Υψηλάντης, λαμβάνοντας μέρος σε διάφορες μάχες από το 1810 μέχρι και το τέλος του πολέμου, διακρίθηκε γρήγορα για την ανδρεία του. Στη σύντομη καριέρα του είχε προλάβει να υπηρετήσει στο επίλεκτο σώμα των ουσσάρων, υπασπιστών του τσάρου, να τραυματιστεί σοβαρά –στη μάχη του Κούλμ, όπου έχασε το δεξί του χέρι– και μόλις στην ηλικία των εικοσιπέντε ετών να ανέλθει στο αξίωμα του στρατηγού του ρωσικού στρατού. Ακόμα ήταν μέλος της ακολουθίας του τσάρου Αλέξανδρου του Α΄ στο Συνέδριο της Βιέννης, το 1815, εξαργυρώνοντας έτσι την γενναιότητα του στο πεδίο της μάχης με την εμπιστοσύνη του τσάρου και με γνωριμίες στην πολιτική και κοινωνική ελίτ της Ευρώπης²⁵. Η ευγενής καταγωγή του, το αυθεντικό του ενδιαφέρον για τη τύχη των Ελλήνων, η στρατιωτική του εμπειρία και, κυρίως, οι επαφές που είχε αποκτήσει στην αυλή του τσάρου τον καθιστούσαν ως το πλέον κατάλληλο πρόσωπο για την ανάληψη της ηγεσίας της οργάνωσης στη σκέψη της επιτροπής της Εταιρείας. Αφού ενημερώθηκε από τον Ξάνθο στη συνάντησή τους στη Πετρούπολη τον Απρίλιο του 1820, δέχθηκε να αναλάβει «Γενικός Επίτροπος» και μυήθηκε στην Εταιρεία²⁶. Το καλοκαίρι του ίδιου έτους, ζητά διετή άδεια από τα καθήκοντά του στο ρωσικό στρατό και αναχωρεί για την Οδησό²⁷.

Τα πρώτα χρόνια μετά την ίδρυσή της, η οργάνωση δεν σημείωσε σημαντική πρόοδο στην αύξηση των μελών της, ούτε των οικονομικών πόρων της. Οι επαγγελματικές υποχρεώσεις των τριών ιδρυτικών μελών της τους απομάκρυνε από την Οδησό, σύντομα μετά τη σύσταση της Εταιρείας. Μέχρι την επόμενη συνάντησή τους,

²⁴ Έχει υποστηριχθεί πως αυτή η επιλογή ήταν έμμεση υπόδειξη του ίδιου του Καποδίστρια. Βλ. Α. Βακαλόπουλος *Ιστορία του νέου Ελληνισμού*, τόμος Ε΄, Σταμούλη, Θεσσαλονίκη, 1980· Π. Ροδάκης *Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης και η Φιλική*, Γόρδιος, Αθήνα, 1996

²⁵ Gr. Arsh, "On the life in Russia of the Greek patriotic family of Ypsilanti", *Balkan Studies*, XXVI, no. 1, 1985, σελ. 73-90

²⁶ Π. Ροδάκης *Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης και η Φιλική*, ό.π., σελ. 156- 169

²⁷ Α. Βακαλόπουλος, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού. Η μεγάλη Ελληνική Επανάσταση*, τόμος Ε΄, Θεσσαλονίκη, 1980, σελ. 113-114

στη Κωνσταντινούπολη το 1817, τα μέλη της Εταιρείας προέρχονται σχεδόν αποκλειστικά από τις ελληνικές παροικίες της διασποράς. Ο βασικός λόγος πίσω από αυτό το γεγονός είναι πως οι ιδρυτές της οργάνωσης δεν είχαν καταφέρει να αποκτήσουν πρόσβαση στους ελληνόφωνους πληθυσμούς εντός της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Όντας οι ίδιοι μετανάστες, είχαν απολέσει τις επαφές τους στα ελληνικά εδάφη και, χωρίς να έχουν, λόγω της κοινωνικής και οικονομικής τους θέσης, το απαραίτητο κύρος, αδυνατούσαν να προσελκύσουν τους κύριους εκπροσώπους της ελληνικής κοινωνίας και να τους στρατολογήσουν²⁸. Ωστόσο, επετεύχθη η μύηση ορισμένων σημαντικών προσωπικοτήτων της Διασποράς εντός και εκτός των βαλκανικών εδαφών. Η εξάπλωση του δικτύου της Φιλικής Εταιρείας ήταν ιδιαίτερα έντονη στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες, όπου η δράση του Νικόλαου Γαλάτη, αν και δεν τηρούσε τις προδιαγραφές του καταστατικού της οργάνωσης που όριζαν πως οι κινήσεις των εκπροσώπων πρέπει να γίνονται υπό άκρα μυστικότητα, είχε καταφέρει να στρατολογήσει σημαντικά πρόσωπα στην Εταιρεία, όπως ο Θ. Νέγρης, μέλος της κυβέρνησης της Μολδαβίας και ο Γ. Λεβέντης, διερμηνέας του ρωσικού προξενείου στο Ιάσιο της Μολδαβίας, και ένθερμος υποστηρικτής του ελληνισμού²⁹. Ακολουθώντας, ο Γ. Λεβέντης με τις διασυνδέσεις του θα συνδράμει σημαντικά στην εξάπλωση του δικτύου της Εταιρείας στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες. Ο Λεβέντης θα μύσει στην οργάνωση τον Γεωργάκη Ολύμπιο, οπλαρχηγό που θα διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην οργάνωση και στις πολεμικές επιχειρήσεις του κινήματος των Φιλικών στις Ηγεμονίες αργότερα και την στρατολόγηση νέων μελών στην Εταιρεία, αλλά και τον Σέρβο επαναστάτη Καραγιώργη³⁰. Τα δύο χρόνια που προηγήθηκαν της ανάληψης της αρχηγίας από τον Υψηλάντη, η Φιλική Εταιρεία είχε εντείνει τη δράση της και είχε καταφέρει να επεκταθεί σημαντικά, καταφέροντας να διεισδύσει και στα εδάφη της Πελοποννήσου. Μετά τη μεταφορά της έδρας της στη Κωνσταντινούπολη, δημιουργήθηκαν ειδικές επιτροπές για τη στρατολόγηση νέων μελών, καθοδηγούμενες από τα παλαιότερα και αξιόπιστα μέλη, αναφερόμενοι ως «απόστολοι»³¹. Ενδεικτικά,

²⁸ D. Frangos "The Philiki Etairia: A premature national coalition" στο R. Clogg (επιμ.) *The Struggle for greek independence*, Palgrave Macmillan, London, 1973, σελ. 87-103

²⁹ Ε. Πρωτοψάλτη, *Η Φιλική Εταιρεία*. Αναμνηστικών τεύχος επί τη 150ετηριδι, Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα, 1964

³⁰ G. Arsh *Η Φιλική Εταιρεία στη Ρωσία*, ό.π., σελ. 260-262· Επίσης, D. Dakin *Ο Αγώνας των Ελλήνων για την Ανεξαρτησία 1821-1835*, Μ.Ι.Ε.Τ, Αθήνα, σελ. 64-65

³¹ Τ. Βουρνάς *Η Φιλική Εταιρεία*, ό.π. σελ., 23-25

τις παραμονές της επανάστασης, οι μυημένοι στην Εταιρεία ξεπερνούν τους χίλιους και η σύνθεσή τους περιλαμβάνει μέλη από όλα τα κοινωνικά στρώματα³². Η αλματώδης ανάπτυξη της οργάνωσης που σημειώνεται έως το 1820, σε συνδυασμό με την εύρεση ενός προσώπου να ηγηθεί του κινήματος, θέτει τον επαναστατικό σχεδιασμό σε κίνηση. Από το Ισμαήλι της Βεσσαραβίας όπου έχει στρατοπεδεύσει, ο Υψηλάντης επεξεργάζεται το σχέδιο της εξέγερσης, μαζεύει χρήματα και οργανώνει προπαρασκευαστικές συσκέψεις με τους συντρόφους του³³.

Στο Ισμαήλι, πόλη που βρίσκονταν πολύ κοντά στα σύνορα της Ρωσικής Αυτοκρατορίας με τη Μολδαβία, ο αρχηγός της Εταιρείας συγκαλεί σύσκεψη στην οποία μετέχουν μεταξύ άλλων οι Φιλικοί Εμμ. Ξάνθος, Γρηγόριος Δίκαιος, γνωστός με το προσωνύμιο «Παπαφλέσσας», και ο Χρ. Περραιβός. Στη σύσκεψη αυτή αποφασίζεται η έναρξη της επανάστασης στα εδάφη της Πελοποννήσου και συγκεκριμένα στη Μάνη. Εκεί θα μετέβαινε ο Υψηλάντης με πλοίο που θα τον παρελάμβανε από την Τεργέστη. Προς επικύρωση των παραπάνω, στις 8 Οκτωβρίου ο Υψηλάντης στέλνει επιστολές και προκηρύξεις σε όλη την Ελλάδα, καλώντας όλους τους Έλληνες να προετοιμαστούν για τον ξεσηκωμό. Το σχέδιο προέβλεπε ακόμα την δημιουργία αντιπερισπασμού στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες, που θα προκαλούσε εξέγερση υπό τους Φιλικούς οπλαρχηγούς Σάββα και Γ. Ολύμπιο, λίγες μέρες πριν την έκρηξη της επανάστασης στη Πελοπόννησο³⁴. Ακόμα, διεργασίες είχαν πραγματοποιηθεί προκειμένου, ταυτόχρονα με τους Έλληνες, να κινητοποιηθούν και οι Σέρβοι με τους Βούλγαρους εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας³⁵. Τέλος, το χρονοδιάγραμμα της επιχείρησης όριζε πως τα παραπάνω σχέδια θα έπρεπε να υλοποιηθούν άμεσα, συγκεκριμένα το τελευταίο δίμηνο του 1820. Η χρονική συγκυρία παρουσιαζόταν ιδανική, μιας και στη καρδιά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας είχε ξεσπάσει εμφύλιος μεταξύ του Αλή Πασά και των

³² Αν και δεν αντιπροσωπεύονταν όλα ισομερώς ή επαρκώς, όπως δείχνει η μελέτη του Φράγκου για την Εταιρεία. Αναλυτικά για τους αριθμούς και τη σύνθεση της Εταιρείας, βλ. G. Frangos «The Philiki Etairia: A premature national coalition» στο R. Clogg (επιμ.) *The Struggle ...* ό.π., σελ. 87-103

³³ G. Arsh «On the life in Russia»... ό.π., σελ. 73-90

³⁴ Αλ. Δεσποτόπουλος, *Η απόφασις περί της Ελληνικής Επαναστάσεως του 1821*, ό.π., σελ. 102-106

³⁵ Όπως έχει αναφερθεί, ο Σέρβος επαναστάτης του 1804, Καραγιώργης είχε μυηθεί στη Φιλική Εταιρεία και είχε επιφορτιστεί με το καθήκον της εκ νέου εξέγερσης του σερβικού λαού τη κατάλληλη στιγμή. Ο στόχος αυτός δεν επετεύχθη, καθώς ο Καραγιώργης δολοφονήθηκε το 1817, και ο διάδοχός του στη διακυβέρνηση του σερβικού πασαλίκιού, Μίλος Ομπρένοβιτς, δεν υπήρξε το ίδιο πρόθυμος να κινηθεί εναντίον των Οθωμανών. Διαπραγματεύσεις είχαν γίνει και με βουλγαρόφωνους οπλαρχηγούς. Αναλυτικά βλ. N. Todorov, *Η βαλκανική διάσταση της επανάστασης του 1821. Η περίπτωση των Βουλγάρων*, Guttenberg, Αθήνα, 1982, σελ. 71-88

δυνάμεων του Σουλτάνου, ο οποίος προκειμένου να κάμψει την αντίσταση του εξεγερμένου πασά επιστράτευσε τον πολύπειρο διοικητή Χουρσίτ Πασά, βαλή της Πελοποννήσου, και απέσπασε από την περιοχή σημαντικές στρατιωτικές δυνάμεις, ενισχύοντας έτσι σημαντικά τις πιθανότητες για στρατιωτική επιτυχία των Ελλήνων επαναστατών στη περιοχή, με την προϋπόθεση βέβαια ότι θα κινούνταν άμεσα³⁶. Εν τούτοις, πληροφορίες πως οι ετοιμασίες στη Πελοπόννησο δεν είχαν ολοκληρωθεί καθώς και η εξάπλωση της φήμης πως το κίνημα και οι στόχοι του είχαν προδοθεί στο Σουλτάνο, οδήγησαν στην εγκατάλειψη του αρχικού προγραμματισμού από τον Υψηλάντη και στην απόφαση η εξέγερση να ξεκινήσει από τις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες.

Αρκετοί ήταν οι λόγοι για τους οποίους προκρίθηκε η λύση των Ηγεμονιών. Αρχικά, εκτιμήθηκε πως λόγω εγγύτητας με τα ρωσικά εδάφη, ο εφοδιασμός –όπως και η απόδραση αν το εγχείρημα δεν στεφόταν με επιτυχία- των εξεγερμένων θα γινόταν με ευκολία, ενώ παράλληλα διευκολυνόταν και η προσδοκώμενη συνδρομή ρωσικών στρατευμάτων στην εξέγερση. Επιπλέον, οι Ηγεμονίες τελούσαν υπό καθεστώς ημι-αυτονομίας, με την διοίκηση να ασκείται αποκλειστικά από τους Φαναριώτες άρχοντες, κατόπιν επιλογής του Σουλτάνου. Ένας ακόμα λόγος για την απόφαση του Υψηλάντη εδραζόταν στο γεγονός πως η παρουσία των οθωμανικών στρατευμάτων στις ρουμανικές χώρες περιοριζόταν στο φρούριο του Αντά-καλέ, ένα νησί στη μέση του ποταμού Δούναβη, δυτικά της Βλαχίας. Σύμφωνα με τους όρους της Συνθήκης του Βουκουρεστίου του 1812, που έβαλε τέλος στον ρώσο-οθωμανικό πόλεμο που ξέσπασε το 1806, η παρουσία οθωμανικού στρατού δεν επιτρεπόταν στα εδάφη των Ηγεμονιών, χωρίς πρώτα να υπάρξει συνεννόηση με τη ρωσική διοίκηση. Επομένως, κρίθηκε πως ενδεχόμενη επέμβαση των Οθωμανών μπορούσε να προκαλέσει μια ρώσο-οθωμανική διένεξη³⁷. Επιπρόσθετα, οι ηγεμονίες κατοικούνταν από χριστιανικούς πληθυσμούς, στους οποίους συμπεριλαμβάνονταν και ικανός αριθμός Ελλήνων αξιωματούχων και αξιωματικών, εκ των οποίων πολλοί ήταν μνημένοι στην Εταιρεία και πρόθυμοι να συμβάλλουν με κάθε τρόπο στην εξέγερση. Πράγματι, στο πλευρό του αρχηγού της Φιλικής Εταιρείας συντάσσονται Έλληνες οπλαρχηγοί των ρουμανικών περιοχών, όπως

³⁶ T. Gallant *The Edinburgh History of the Greeks, 1768-1913. The long nineteenth century*, Edinburgh University Press, Edinburgh, 2015, p. 65-66

³⁷ Αλ. Δεσποτόπουλος, *Η απόφασις περί της ελληνικής επαναστάσεως του 1821*, ό.π., σελ. 109-11

ο Γιωργάκης Ολύμπιος, ο Γιάννης Φαρμάκης, ο Σάββας (Καμινάρης), όλοι τους μέλη της Εταιρείας, ο εσχάτως μυημένος ηγεμόνας της Μολδαβίας Μιχαήλ Σούτσος αλλά και ο ντόπιος οπλαρχηγός Τούντορ (ή Θεόδωρος) Βλαντιμιρέσκου. Τον επαναστατικό στρατό του Υψηλάντη αποτελούσαν Έλληνες, Βούλγαροι, Ρουμάνοι Σέρβοι και Αρβανίτες³⁸.

Κεντρική φιγούρα στο κίνημα του Υψηλάντη για την ελληνική ανεξαρτησία στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες το 1821 αποδείχθηκε ο Ρουμάνος οπλαρχηγός Τούντορ Βλαντιμιρέσκου. Γεννημένος στη δυτική Βλαχία, συγκεκριμένα από το χωριό Βλαντιμίρι της Ολτένιας -από όπου και πήρε το όνομά του-, ο Τούντορ καταγόταν από αγροτική οικογένεια. Στα δώδεκα του χρόνια, στάλθηκε να υπηρετήσει στην αυλή του βογιάρου Ιοάν Γκλογκοβεάνου. Εκεί μορφώθηκε, και μετά την ενηλικίωσή του ανέλαβε τη διαχείριση των κτημάτων του βογιάρου³⁹. Η εύνοια του βογιάρου Γκλογκοβεάνου, η καλή γνώση των περιοχών της Ολτένιας, αλλά κυρίως οι διοικητικές αρετές που είχε επιδείξει ο Τούντορ σύντομα θα οδηγήσουν στην αναβάθμισή του. Το 1806 αναλαμβάνει καθήκοντα διοικητή στη τοπική φρουρά (*vătaf de plai*), επιφορτισμένος με καθήκοντα συλλογής φόρων, ενώ το 1811, ως αρχηγός των εθελοντικών στρατιωτικών σωμάτων των πανδούρων⁴⁰, συμμετέχει στο ρώσο-τουρκικό πόλεμο στο πλευρό των Ρώσων, οι οποίοι με το πέρας του πολέμου θα τον τιμήσουν με το παράσημο του Τάγματος του Αγ. Βλαδίμηρου και θα του χορηγήσουν τη ρωσική υπηκοότητα⁴¹. Προερχόμενος από αγροτική οικογένεια, ο Βλαντιμιρέσκου είχε καταφέρει να αποκτήσει τη φήμη του καλού στρατιωτικού και τους τρόπους των ντόπιων αριστοκρατών, έχοντας εισχωρήσει στις τάξεις τους, ενώ παράλληλα, μπορεί να υποτεθεί πως είχε και την εύνοια της ρωσικής αυτοκρατορίας που του είχε αποδώσει υψηλές τιμές⁴². Παράλληλα

³⁸ N. Todoron *Η βαλκανική διάσταση της Επανάστασης...*, ό.π., σελ 133-139

³⁹ N. Iorga, *Un apărător al săracilor. Domnul Tudor din Vlădimiri (1780-1821)* [Ένας προστάτης των φτωχών. Ο πρίγκιπας Τούντορ από το Βλαντιμίρι], Cartea Românească, București, 1939, σελ. 15-19

⁴⁰ Οι πανδούροι ήταν στρατιωτικό σώμα αποτελούμενο από ελεύθερους αγρότες, δηλαδή μη επαγγελματίες στρατιώτες. Οργανώθηκε κατά τη πρώτη δεκαετία του 19^{ου} αιώνα, συμμετέχοντας στον ρώσο-οθωμανικό πόλεμο του 1806-1812.

⁴¹ A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu '821*, Institutul de studii istorice și social-politice, București, 1971, σελ. 34-38

⁴² Παραδοσιακά, ο τίτλος του βογιάρου στις ρουμανικές χώρες σχετιζόταν με την κατοχή της γης. Αργότερα, υπό την ηγεμονία του Φαναριώτη Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου, ο τίτλος αποσυνδέθηκε από την γαιοκτησία, και αποδιδόταν από τον εκάστοτε ηγεμόνα των δύο χωρών σε όσους υπηρετούσαν στο διοικητικό μηχανισμό. Βλ. K. Hitchins *The Romanians 1774-1866*, Clarendon Press, Oxford, 1996, σελ. 51. Ο Βλαντιμιρέσκου δεν θεωρείται «Βογιάρος» (ρουμ. Boier), δηλαδή μέλος της αριστοκρατίας των Παραδουνάβιων Ηγεμονιών. Στη ρουμανική ιστοριογραφία καταγράφεται με τον τίτλο «Sluger». Δεν υπάρχει ακριβής αντιστοιχία στην ελληνική γλώσσα για τον συγκεκριμένο όρο. Τον βαθμό αυτό κατείχαν

όμως, ο Τούντορ φαίνεται να έχει και την υποστήριξη των αγροτικών μαζών στην ευρύτερη περιοχή της Βλαχίας. Ο Βλαντιμιρέσκου, εξ αιτίας της κοινωνικής του θέσης έδειχνε να έχει βαθιά γνώση της κατάστασης των αγροτικών πληθυσμών και της οικονομικής πίεσης που υφίσταντο από τις μεγάλες οικογένειες που εξουσίαζαν τις Ηγεμονίες στο όνομα του Σουλτάνου. Θέλοντας να ανατρέψει το καταπιεστικό καθεστώς που επικρατούσε στα ρουμανικά εδάφη, βρέθηκε στους κόλπους της Φιλικής Εταιρείας. Ο Βλαντιμιρέσκου είχε μνηθεί στους σκοπούς της Εταιρείας από τον Γεωργάκη Ολύμπιο, έχοντας δώσει τον όρκο που προέβλεπε το τυπικό της Εταιρείας στην εκκλησία του Αγίου Σάββα στο Βουκουρέστι⁴³. Μαζί με τους υπόλοιπους Φιλικούς που δραστηριοποιούνταν στις Ηγεμονίες προβλεπόταν να ξεκινήσει τις αναταραχές και να διευκολύνει τη κάθοδο του στρατού του Υψηλάντη.

Οι εξελίξεις, ωστόσο, πρόλαβαν τα σχέδια των επαναστατών. Ο ηγεμόνας της Βλαχίας, Αλέξανδρος Σούτσος, πεθαίνει τον Ιανουάριο του 1821. Δηλωμένος εχθρός της Φιλικής Εταιρείας, αποτελούσε τον πρωταρχικό αντίπαλο που θα έπρεπε να αντιμετωπίσουν οι επαναστάτες εισερχόμενοι στα εδάφη των Ηγεμονιών, μιας και ο ομότιμός του ηγεμόνας της Μολδαβίας, Μιχαήλ Σούτσος, ήταν συνεργάτης της Εταιρείας⁴⁴. Οι Φιλικοί οπλαρχηγοί που βρίσκονταν στη Βλαχία ήταν επιφορτισμένοι με την ανατροπή του, ο θάνατος του άρρωστου Φαναριώτη άρχοντα, ωστόσο, τους πρόλαβε. Οι καϊμακάμηδες⁴⁵ Grigore Ghica Grigore Brâncoveanu και Barbu Văcărescu – όλοι τους Εταιριστές⁴⁶-, που συμμετείχαν στην προσωρινή μεταβατική κυβέρνηση, καλούν στο Βουκουρέστι τον Τ.Βλαντιμιρέσκου και τον προτρέπουν να ξεσηκώσει τους πληθυσμούς της Βλαχίας σε επανάσταση. Φεύγοντας από το Βουκουρέστι με προορισμό τα εδάφη της Βλαχίας όπου διατελούσε διοικητής, ο Βλάχος οπλαρχηγός έχει

εγγράμματοι άνδρες που προέρχονταν από αγροτική οικογένεια και είχαν καταφέρει να αποκτήσουν κάποιο αξίωμα. Οι συγκεκριμένοι τίθεντο στις υπηρεσίες διαφόρων βογιάρων και αναλάμβαναν καθήκοντα συλλογής φόρων, αγροτικών προϊόντων που προορίζονταν για τις αυλές των αριστοκρατών καθώς και τήρησης της τάξης στην περιοχή που εξουσίαζε ο εκάστοτε βογιάρος. Η βαθμίδα του «sluger» συμπεριλαμβάνεται στις χαμηλότερες βαθμίδες της αριστοκρατίας, χωρίς όμως να συνοδεύεται από ιδιαίτερα προνόμια. Ήταν, με ένα τρόπο, οι διαμεσολαβητές μεταξύ των βογιάρων και του λαού.

⁴³ A. Oțetea, *Legământul lui Tudor Vladimirescu fața de Eterie* [Ο όρκος του Τούντορ Βλαντιμιρέσκου στην Εταιρεία], în *Studii Revistă de istorie* IX, București, 1956, n.2-3, σελ. 125-133

⁴⁴ N. Djuvara, *Între Orient și Occident. Țările române la începutul epocii modern*, [Μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Οι ρουμανικές χώρες στις αρχές της μοντέρνας εποχής] Humanitas, Bucharest 1995, σελ. 296

⁴⁵ Πρόκειται για την επιτροπή διοίκησης της Βλαχίας μέχρι την ανάληψη καθηκόντων του νέου οσποδάρου (ηγεμόνα)

⁴⁶ N. Djuvara, *Între Orient și Occident*. . ό.π., σελ. 297

μαζί του τους Φιλικούς αδελφούς Μακεντόνσκι, Πάβελ και Ντιμίτρι, εμπειροπόλεμους οπλαρχηγούς και συντρόφους στα τάγματα των πανδούρων, τον Γιάννη Φαρμάκη, στρατιωτικό ελληνικής καταγωγής, καθώς και ολιγάριθμο στρατιωτικό σώμα, αποτελούμενο κατά βάση από Αρναούτδες⁴⁷ από τη φρουρά της πόλης του Βουκουρεστίου. Η στρατιωτική δύναμη του Βλαντιμιρέσκου θα αυξηθεί στα εδάφη της Ολτένειας με την είσοδο πανδούρων, πιστών στον Βλαντιμιρέσκου από την εποχή που τους διοικούσε, αλλά και με την προσχώρηση των δυνάμεων υπό τον Γεωργάκη Ολύμπιο που είχαν σταλεί από την προσωρινή κυβέρνηση των καϊμακάμηδων για να καταστείλει το κίνημα του Βλαντιμιρέσκου⁴⁸. Στις 23 Ιανουαρίου ο Βλαντιμιρέσκου, με προκήρυξη από την Ολτένια της Βλαχίας, συγκεκριμένα στην πόλη Padeș, καλεί τους κατοίκους της Βλαχίας «*οποιασδήποτε εθνικότητας*» να ξεσηκωθούν εναντίον «*των δράκων που τους κατασπαράζουν ζωντανούς, εκείνους που βρίσκονται ψηλά, είτε κληρικούς είτε πολιτικούς*» και ακολουθώντας οργανώνει την «Συνέλευση του Λαού» στο όνομα της οποίας διεκδικεί ένα καλύτερο μέλλον για το πληθυσμό των Ηγεμονιών⁴⁹. Όπως είδαμε στην εισαγωγή του κεφαλαίου, στις 9 Μαρτίου του 1821, ο Αλέξανδρος Υψηλάντης θα κηρύξει και αυτός την επανάσταση από το Ιάσιο της Μολδαβίας. Η επανάσταση στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες είχε τεθεί σε πλήρη κίνηση.

Με την απεριόριστη στήριξη του ηγεμόνα της Μολδαβίας, Μιχαήλ Σούτσου, ο Υψηλάντης περνά τις ημέρες του στη πρωτεύουσα της περιοχής αυξάνοντας τα στρατεύματα και τις προμήθειές του, υλικές και οικονομικές. Η εμφάνιση του Υψηλάντη με τη στολή του αξιωματικού του ρωσικού στρατού στα εδάφη της Μολδαβίας ερμηνεύτηκε ως ένδειξη της τσαρικής υποστήριξης στο εγχείρημα. Επιπλέον, ο πρίγκιπας φρόντισε να ενισχύσει την φημολογία, αναφέροντας στους λόγους του προς τους κατοίκους της Μολδαβίας πως «*μια μεγάλη δύναμη κρυβόταν πίσω από το σχέδιο*»

⁴⁷ Στρατιωτικό μισθοφορικό σώμα αποτελούμενο κυρίως από αλβανόφωνους, αλλά και άλλα εθνικά στοιχεία των Βαλκανίων, που δρούσε ως φρουρά στις μεγάλες βαλκανικές πόλεις της αυτοκρατορίας. Βλ. N. Todorov «Τα βαλκανικά εθνικά κινήματα και η πολιτική των ευρωπαϊκών δυνάμεων» στο *Η επανάσταση του Εικοσιένα : επιστημονικό συμπόσιο*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα, 1988, σελ. 55

⁴⁸ E. D. Tappe «The 1821 Revolution in the Rumanian Principalities», στο R. Clogg (επιμ.) *The Struggle for Greek Independence*, Palgrave Macmillan, London, 1973 σελ. 140. Τόσο ο Γεωργάκης Ολύμπιος, όσο και η τριανδρία Brâncoveanu-Ghica-Văcărescu που συμμετείχαν στη κυβέρνηση, ήταν μέλη της Φιλικής Εταιρείας.

⁴⁹ B. Jelavich *Russia and the formation of the Romanian national state 1821-1878*, Cambridge University Press, Cambridge, 1984, σελ. 22-23. Ολόκληρη η προκήρυξη στο N. Iorga *Izvoarele contemporane asupra mișcărilor lui Tudor Vladimirescu* [Σύγχρονες πηγές για το κίνημα του Τούντορ Βλαντιμιρέσκου] *Librăria Cartea Românească și Pavel Suru, București*, 1921, σελ. 6-7

και θα τιμωρούσε τους Τούρκους αν εκείνοι προέβαιναν σε αντίποινα⁵⁰. Αναχωρώντας από το Ιάσιο στις 13 Μαρτίου, ο Υψηλάντης είχε υπό τις εντολές του κάτι λιγότερο από δύο χιλιάδες ενόπλους εθελοντές. Τον κύριο όγκο του επαναστατικού στρατού αποτελούσε το τάγμα του Ιερού Λόχου. Τον Ιερό Λόχο συνιστούσαν αποκλειστικά φοιτητές των ελληνικών παροικιών της διασποράς –κυρίως της Οδυσσού- και επικεφαλής του τέθηκε ο αδερφός του Αλέξανδρου Υψηλάντη, Δημήτριος. Όπως γίνεται εύκολα κατανοητό, παρότι η αφοσίωσή τους στον αγώνα για την ανεξαρτησία ήταν αξιοσημείωτη, δεν μπορούσε να εξισορροπήσει την απειρία τους στο πεδίο της μάχης⁵¹. Με αυτές τις συνθήκες, ο Υψηλάντης ξεκινά, μάλλον αργοπορημένα, την πορεία του προς τη Βλαχία.

Στο Βουκουρέστι, πρωτεύουσα της Βλαχίας, η είδηση του κινήματος του Υψηλάντη –και ήδη της πρώτης αιματηρής συμπλοκής που αυτό προκάλεσε, αυτή της πόλης του Γαλασίου, όπου επαναστάτες, εν τη αγνοία, ωστόσο, του Υψηλάντη, σφάγιασαν μουσουλμανικούς πληθυσμούς- έφτασε σχεδόν λίγο μετά από τα νέα για την εξέγερση του Τούντορ Βλαντιμιρέσκου. Ο Βλάχος οπλαρχηγός, στις 12 Μαρτίου είχε περάσει τον ποταμό Όλτ και κατευθυνόταν προς το Βουκουρέστι⁵². Η κίνησή του είχε ξεσηκώσει τους αγροτικούς πληθυσμούς, που στο διάβα τους, κατέστρεφαν τις περιουσίες βογιάρων πλην των λίγων που στέκονταν στο πλευρό του Βλαντιμιρέσκου. Μέχρι εκείνη τη στιγμή, το κίνημα του Τούντορ παρουσιαζόταν γενικά ως ανατρεπτικό, δηλαδή, ως αντί-οθωμανικό, αντί-Φαναριωτικό και αντί-αριστοκρατικό. Η ανατρεπτική δράση που λάμβανε χώρα, σε συνδυασμό και με τις αναταραχές στην Ηγεμονία της Μολδαβίας, προκαλούσε μεγάλη ανησυχία ανάμεσα στο πληθυσμό του Βουκουρεστίου, τόσο στα λαϊκά στρώματα όσο και στην αριστοκρατία της πόλης. Παράλληλα, ο Ρώσος πρόξενος στη πόλη, Αλεξάντερ Πίνι, εμφανίζεται επιφυλακτικός προς στην όλη κατάσταση, χωρίς να λαμβάνει κάποια ξεκάθαρη στάση. Όταν, πλέον, στα τέλη του μήνα και λίγο πριν ο Τούντορ εισέλθει στη πόλη, ο Πίνι εγκατέλειψε τη πρωτεύουσα, όπως και η συντριπτική πλειοψηφία των βογιάρων, με αποτέλεσμα ο Βλαντιμιρέσκου να

⁵⁰ Δ. Κόκκινος *Η ελληνική επανάσταση*, ό.π., σελ. 103

⁵¹ R. Stites *The Four Horsemen. Riding to liberty in post-Napoleonic Europe*, Oxford University Press, Oxford, 2014, σελ 203-204

⁵² E. Tappe "The 1821 Revolution.." στο R.Clogg *The struggle..* ό.π., σελ. 142-143

την καταλάβει άνευ μάχης⁵³. Ο Τούντορ, σύντομα μετά την είσοδό του στο Βουκουρέστι, κατέληξε σε συμφωνία με τους εναπομείναντες βογιάρους της πόλης, που ασκούσαν τη διοίκηση με επικεφαλής τον μητροπολίτη Διονύσιο. Οι αρχές του Βουκουρεστίου συμφώνησε να στηρίξει τον Τούντορ και να μην συνωμοτήσει εναντίον του, και σε αντάλλαγμα ο Τούντορ δεσμεύτηκε να μην κινηθεί εναντίον τους, ενώ ταυτόχρονα, καλούσε το λαό που είχε ξεσηκώσει να πληρώσει τους φόρους τους, ώστε να σταθεροποιηθεί η νέα διοίκηση της πόλης την οποία ασκούσε, πλέον, de facto ο ίδιος⁵⁴.

Στο μεταξύ, όμως, καθοριστικές εξελίξεις λάμβαναν χώρα εκτός των εδαφών των δύο Ηγεμονιών. Ο Τσάρος Αλέξανδρος Α΄, από το Λάιμπαχ (σημερινή Λιουμπλιάνα) που βρισκόταν για το Συνέδριο της Ιερής Συμμαχίας, θα καταδίκασε τις επαναστατικές ενέργειες των δύο Ρώσων υπηκόων του. Αρχικά, έλαβε ενημέρωση για το κίνημα στη Βλαχία και έσπευσε να καθαιρέσει τον Τούντορ από το Τάγμα του Αγ. Βλαδίμηρου και του αφαίρεσε την ρωσική υπηκοότητα. Ο ίδιος ο Βλαντιμιρέσκου φάνηκε να μην πείθεται για την εναντίωση του Τσάρου στο εγχείρημα και διεμήνυσε στον Πίνι πως θα συνεχίσει τη δράση του⁵⁵. Η αποκήρυξη, όμως, λίγες μέρες αργότερα, του κινήματος του Υψηλάντη από τον Ρώσο αυτοκράτορα επηρέασε δραστικά την πορεία των γεγονότων. Ο τσάρος Αλέξανδρος καταδίκασε τη πρωτοβουλία του Υψηλάντη, αρνήθηκε κάθε σχέση με την εξέγερση, απέπεμψε τον ηγέτη της από τις βαθμίδες του ρωσικού στρατού και του απαγόρευσε την είσοδο του σε ρωσικά εδάφη⁵⁶. Την ρωσική αποκήρυξη των ενεργειών στις Ηγεμονίες, ακολούθησε το «ανάθεμα» του Πατριαρχείου της Κωνσταντινούπολης και ο αφορισμός του Αλέξανδρου Υψηλάντη και του ηγεμόνα της Μολδαβίας, Μιχαήλ Σούτσου, από την Εκκλησία. Παρά ταύτα, ο αρχηγός της Φιλικής Εταιρείας, δεν εγκατέλειψε το σχέδιό που είχε θέσει σε εφαρμογή και συνέχισε την πορεία του προς το Βουκουρέστι.

Οι συνέπειες της καταδίκης της ρωσικής αυτοκρατορίας προς το κίνημα του Υψηλάντη έγιναν αισθητές κατά κύριο λόγο στη στάση του Βλαντιμιρέσκου, η οποία

⁵³ Αυτ..Βλ. επίσης και Hitchens *The Romanians 1774-1866*, ό.π., σελ. 149

⁵⁴ E. Tappe "The 1821 Revolution.." στο R.Clogg *The struggle..* ό.π., σελ 143-144

⁵⁵ Αυτ. σελ. 143

⁵⁶ D. Brewer *The Greek War of Independence. The Struggle for Freedom from Ottoman Oppression and the Birth of the Modern Greek Nation*, Overlook Press, New York, 2003, σελ. 57

μεταβλήθηκε ριζικά μετά τη παρέμβαση του Τσάρου. Στις αρχές του Απριλίου, οι δύο ηγέτες είχαν συνάντηση στα περίχωρα του Βουκουρεστίου⁵⁷. Δεν υπάρχουν πηγές για το περιεχόμενο της συνάντησης. Από τις επακόλουθες κινήσεις των δύο πρωταγωνιστών, ωστόσο, μπορεί να συναχθεί πως δεν υπήρξε κάποια συμφωνία για κοινή στρατηγική. Μάλιστα, ίσως να πρόκειται για το σημείο της απόλυτης ρήξης και αποξένωσης μεταξύ των δύο. Ο Υψηλάντης υποχωρεί με το στρατό του στη πόλη Τιργκόβιστε, όπου ανασυγκροτεί τα στρατεύματά του και σε μια τελευταία προσπάθεια να κερδίσει το λαό τη Βλαχίας και την υποστήριξή του, εκδίδει προκήρυξη προς τους «ευγενείς γιούς της Δακίας» όπου τους υπόσχεται την ανεξαρτησία τους από τους Οθωμανούς και την επιστροφή της διοίκησης στα χέρια των αυτοχθόνων⁵⁸. Από την άλλη, ο Βλαντιμιρέσκου, έχοντας χάσει την εμπιστοσύνη του στον Υψηλάντη και το σκοπό του μετά την ξεκάθαρη αποστροφή κάθε υποστήριξης από τον Τσάρο, ξεκινά διαπραγματεύσεις με το Σουλτάνο, προκειμένου να αποσοβήσει την είσοδο του οθωμανικού στρατού στη Βλαχία⁵⁹. Οι κινήσεις των δύο ανδρών δεν ήταν ικανές να αλλάξουν τη ροή των γεγονότων.

Ο Υψηλάντης, μη μπορώντας να διαφύγει σε ρωσικά εδάφη και, ταυτόχρονα, αδυνατώντας να συνεχίσει τη πορεία του προς νότο, εφόσον, στην απέναντι πλευρά του Δούναβη θα συναντούσε τα προελαύνοντα οθωμανικά στρατεύματα που δεν μπορούσε να αντιμετωπίσει με τις δυνάμεις που είχε στη διάθεσή του, βρέθηκε εγκλωβισμένος στο Τιργκόβιστε, επιχειρώντας να ανασυνταχθεί. Δυσάρεστα ήταν τα νέα που κατέφθασαν και από τη Μολδαβία: ο Μιχαήλ Σούτσος, πιεζόμενος τόσο από τους υπηκόους του, που πλέον δεν είχαν καμία ψευδαίσθηση για την υποστήριξη των επιχειρήσεων του Υψηλάντη από τη Ρωσία, όσο και από την διαφαινόμενη οθωμανική αντίδραση στις αναταραχές, εγκατέλειψε τη χώρα και διέφυγε στην Βεσσαραβία, αποστερώντας από τον πρίγκιπα έναν πολύ σημαντικό σύμμαχο⁶⁰. Αντίστοιχα, σε δύσκολη θέση βρισκόταν και ο Βλαντιμιρέσκου. Την αρχική υποστήριξη των αγροτικών πληθυσμών διαδέχτηκε η αποξένωση μεταξύ αυτών και του κινήματος που ηγούταν ο Βλάχος επαναστάτης εξ αιτίας της σύμπλευσής του με τους εκπροσώπους της

⁵⁷ E. Tappe "The 1821 Revolution.." στο R.Clogg *The struggle..* ό.π., σελ.146

⁵⁸ *Αυτ.* σελ. 147

⁵⁹ A. Oțetea *History of the Romanian people*, Twayne Publishers, New York, 1970, σελ 316-323

⁶⁰ D. Brewer *The Greek War for Independence*, ό.π., σελ 57

αριστοκρατίας και των διακηρύξεων του προς το λαό της Βλαχίας, τον οποίο πλέον καλούσε να δείξει καλή διαγωγή πληρώνοντας τους φόρους του, φόρους που ο Βλαντιμιρέσκου είχε δεσμευτεί να ελαφρύνει⁶¹. Επιπλέον, είχε προκαλέσει και τη δυσαρέσκεια των διοικητών και στρατιωτών του, αφενός διότι υπήρχε η φήμη πως ο Τούντορ διαπραγματευόταν με τους Οθωμανούς την λήξη της επανάστασης με αντάλλαγμα την αναγόρευσή του σε ηγεμόνα της Βλαχίας, αφετέρου με την σκληρή πειθαρχία που επέβαλλε στο στράτευμά του, δυσαρέσκεια που κορυφώθηκε μετά από μια ακόμα εκτέλεση ενός αξιωματικού του από τα χέρια του ίδιου του Βλαντιμιρέσκου⁶².

Στο μεταξύ, οθωμανικός στρατός περίμενε πίσω από το Δούναβη. Το προηγούμενο διάστημα δεν είχε πραγματοποιηθεί εισβολή προκειμένου να μην προκληθούν προστριβές με τη Ρωσία. Μετά όμως την αποκήρυξη των κινημάτων, ο τσάρος Αλέξανδρος έδωσε τη συγκατάθεση του στην καταστολή των κινηματιών από τα οθωμανικά στρατεύματα. Έτσι, στις 25 Μαΐου, οι Οθωμανοί εισέρχονται στα εδάφη της Βλαχίας και τρεις μέρες αργότερα, στις 28, καταλαμβάνουν το Βουκουρέστι, το οποίο είχε ήδη εγκαταλειφθεί τις προηγούμενες μέρες από τον Βλαντιμιρέσκου και τον επαναστατικό στρατό του⁶³. Στις διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο πλευρών που είχαν προηγηθεί, είχε προταθεί στον Τούντορ να καταστείλει τις δυνάμεις του Υψηλάντη, εν τούτοις, όπως αποδείχθηκε εκ του αποτελέσματος, οι συζητήσεις δεν καρποφόρησαν⁶⁴. Επομένως, και εφόσον δεν ήταν σε θέση να αντιμετωπίσει μόνος του την οθωμανική επίθεση, εγκατέλειψε την βλαχική πρωτεύουσα με κατεύθυνση τη πόλη Γκολέστι⁶⁵.

Στο Γκόλεστι ήταν που συντελέστηκε η εκτέλεση του Βλάχου στρατιωτικού που έφερε την οριστική ρήξη μεταξύ του Βλαντιμιρέσκου και των αξιωματικών του. Μετά από αυτή, πολλοί από τους εναπομείναντες αξιωματικούς του αυτομόλησαν στο στρατόπεδο του Υψηλάντη. Μάλιστα, συγκεκριμένα οι αδελφοί Μακεντόνσκι, το βράδυ μετά την εκτέλεση, ξεκίνησαν για το Πιτέστι, όπου βρισκόταν ο Γιωργάκης Ολύμπιος, τον

⁶¹ A. Oțetea *Tudor Vladimirescu și mișcarea ȃteristă în Țările Românești* [Ο Τούντορ Βλαντιμιρέσκου και το εταϊρικό κίνημα στις ρουμανικές χώρες], Bucharest, 1945, σελ. 273-274

⁶² E. Tappe "The 1821 Revolution.." στο R.Clogg *The struggle..* ό.π. σελ 149

⁶³ K. Hitchens *The Romanians* , ό.π., σελ. 151

⁶⁴ Ορισμένοι Ρουμάνοι ιστορικοί, όπως θα συζητηθεί σε επόμενα κεφάλαια, υποστηρίζουν πως οι διαπραγματεύσεις ναυάγησαν διότι ο Τούντορ δεν αποδέχθηκε τη πρόταση των Οθωμανών για συνεργασία στη καταστολή των δυνάμεων του Υψηλάντη. Βλ. M.Berza, A. Oțetea, D. Prodan, *Istoria României, vol. 3*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, σελ. 896

⁶⁵ E. Tappe "The 1821 Revolution.." στο R.Clogg *The struggle..* ό.π σελ. 148

ενημέρωσαν για τα συμβάντα, και το επόμενο, στις 21 Μαΐου/ 2 Ιουνίου πρωί ο Ολύμπιος και οι Μακεντόνσκι, συνοδευόμενοι από τον Γιάννη Φαρμάκη και κάποιους ακόμα από τους αξιωματικούς του Υψηλάντη, συνέλαβαν τον Βλαντιμιρέσκου με την κατηγορία της προδοσίας και της συνεννόησης με τους Οθωμανούς. Ο Βλαντιμιρέσκου δεν αρνήθηκε πως είχε αλληλογραφία με την οθωμανική διοίκηση. Μεταφέρθηκε στο Πιτέστι, και λίγες μέρες αργότερα εκτελέστηκε, χωρίς να είναι ξεκάθαρο αν ήταν ο ίδιος ο Υψηλάντης που εφάρμοσε την εσχάτη των ποινών, ή κάποιος από τους αρχηγούς του με τη συγκατάθεση του⁶⁶.

Το τελευταίο επεισόδιο στα γεγονότα των Παραδουνάβιων Ηγεμονιών εκτυλίχθηκε στη περιοχή του Δραγατσανίου. Εκεί ο Υψηλάντης έδωσε την μοναδική μάχη εναντίον των Οθωμανών, παρατάσσοντας περί τους 6.000 άνδρες⁶⁷. Η μάχη κρίθηκε σύντομα υπέρ των οθωμανικών δυνάμεων. Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης, μαζί με λίγους πιστούς συντρόφους και τον αδερφό του, Νικόλαο, διέσχισε τα Καρπάθια και πέρασε τα αυστριακά σύνορα, όπου και κρατήθηκε αιχμάλωτος μέχρι το θάνατο του, στο φρούριο Μούνκας, το 1828⁶⁸. Με αυτό τον τρόπο, γράφτηκε ο επίλογος της διπλής εξέγερσης στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες.

Με όλα τα παραπάνω, επιχειρήσαμε να δώσουμε μια σαφή εικόνα για τα συμβάντα στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες, περιγράφοντας τις διεργασίες που οδήγησαν στις εξεγέρσεις του πρώτου εξαμήνου του 1821, καθώς και τα κύρια σημεία τους. Πολλά από τα γεγονότα που παραθέτουμε μπορούν να ερμηνευτούν ποικιλοτρόπως, ανάλογα την οπτική και τις πηγές που επιλέγει να χρησιμοποιεί ο εκάστοτε ερευνητής. Και πράγματι, αυτό συνέβη. Στις δεκαετίες που ακολούθησαν, οι επίσημες ιστοριογραφίες των δύο χωρών θα παράγουν τις δικές τους ερμηνείες πάνω σε διάφορα ζητήματα που αφορούν τα γεγονότα των Ηγεμονιών. Ακόμα και μέσα στο περιβάλλον τις κάθε χώρας ξεχωριστά, η ιστοριογραφική παραγωγή δεν παρουσιάζεται ομοιογενής. Στόχος της παρούσας μελέτης δεν είναι η εξακρίβωση των στοιχείων ή η αναζήτηση των «αντικειμενικών» συνισταμένων με στόχο την επίλυση προβλημάτων γύρω από τις

⁶⁶ E. Tappe "The 1821 Revolution.." στο R.Clogg *The struggle..* ό.π σελ. 149

⁶⁷ Ορισμένοι ιστορικοί έχουν υποστηρίξει πως στο πλευρό του Υψηλάντη συντάχθηκε και ένας αριθμός πανδούρων από τον –αποδιοργανωμένο μετά το θάνατο του ηγέτη του- επαναστατικό στρατό του Βλαντιμιρέσκου. Βλ. Ενδεικτικά μεταξύ άλλων Α. Βακαλόπουλος, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού*, ό.π. σελ.262 · N. Iorga, *Istoria românilor, vol VIII*, București, 1938, σελ. 274

⁶⁸ R. Stites *The Four Horsemen*, ό.π., σελ. 207

εξελίξεις στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες. Αντίθετα, θα επικεντρωθούμε ακριβώς στις διαφορετικές προσεγγίσεις των σημαντικότερων ερμηνευτικών σχημάτων και ιστοριογραφικών σχολών και την επίδραση που αυτές ενδεχομένως να είχαν στην υπό διαμόρφωση εικόνα του βαλκάνιου Άλλου.

Ιστορική τεκμηρίωση

Η εικόνα για τα γεγονότα που περιγράψαμε συνοπτικά παραπάνω διαμορφώνεται από σειρά ερευνών που έχουν αξιοποιήσει πλήθος ιστορικών πηγών. Από τους πρωταγωνιστές των γεγονότων, που άφησαν πίσω τους γραπτές μορφές όσων έζησαν, μέχρι επίσημα διπλωματικά έγγραφα και από εκθέσεις των προξένων των Μεγάλων Δυνάμεων μέχρι εκθέσεις πρακτόρων ευρωπαϊκών κρατών, οι πηγές από τις οποίες οι ερευνητές έχουν αντλήσει πληροφορίες για τα γεγονότα των Παραδουνάβιων Ηγεμονιών είναι πολλές και ποικίλες. Οι πηγές και τα αρχεία που μας παρέχουν πληροφορίες βρίσκονται γραμμένα σε διάφορες γλώσσες, όπως ελληνικά, ρουμάνικα, τούρκικα, ρωσικά⁶⁹ αλλά και γερμανικά και γαλλικά μεταξύ άλλων. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την όχι πάντα εύκολη πρόσβαση σε έγγραφα που βρίσκονται σε κρατικά αρχεία, αποτέλεσε κατά το παρελθόν –και ενδεχομένως, αποτελεί ακόμη και σήμερα– σημαντικό εμπόδιο στην διεύρυνση της ιστορικής γνώσης πάνω στο ζήτημα και, κατ' επέκταση, τροχοπέδη στην δημιουργία μιας περισσότερο σφαιρικής αντίληψης όσων διαδραματίστηκαν στις Ηγεμονίες το πρώτο εξάμηνο του 1821. Μολαταύτα, τα ιστορικά τεκμήρια που έχουμε στη διάθεσή μας μέχρι σήμερα, μας δίνουν τη δυνατότητα να περιγράψουμε με σχετική ασφάλεια τα κύρια γεγονότα και την εξέλιξή τους, την χρονολογική τους σειρά και τον γεωγραφικό τους προσδιορισμό. Αυτό δεν σημαίνει πως είναι γνωστές όλες οι λεπτομέρειες γύρω από την επανάσταση των Ηγεμονιών –άλλωστε, κάποιες από τις πηγές, όπως το αρχείο του Αλέξανδρου Υψηλάντη, που θα ήταν αναμφιβόλως πολύτιμο και διαφωτιστικό, δεν διασώζονται⁷⁰– ούτε, σε καμία περίπτωση, πως υπάρχει πάντοτε αρμονία στα όσα γνωστά μας «αφηγούνται» τα ιστορικά ευρήματα. Αλλά γεγονός παραμένει πως τα διαθέσιμα σώματα πηγών

⁶⁹ Για τα ρωσικά αρχεία, κυρίως αυτά που αναφέρονται στην οργάνωση και δράση της Φιλικής Εταιρείας, έχουμε εικόνα από τον ιστορικό Gr. Arsh. Βλ. ενδεικτικά *Η Φιλική Εταιρεία στη Ρωσία : ο απελευθερωτικός αγώνας του ελληνικού λαού στις αρχές του 19ου αιώνα και οι ελληνορωσικές σχέσεις*. Παπασωτηρίου, Αθήνα, 2011

⁷⁰ Εξαίρεση αποτελεί η δημοσίευση ενός σημαντικού τμήματος της αλληλογραφίας του Υψηλάντη με τον Τσάρο ή μέλη του ρωσικού ανακτοβουλίου, αλλά και με στενούς του γνώριμους, που εκδόθηκε από τους Gr. Arsh και Κων. Σβολόπουλο με τίτλο *Alexandre Ypsilanti Correspondance inédite 1816-1828* [Αλέξανδρος Υψηλάντης.Ανέκδοτη αλληλογραφία], Institute for Balkan Studies, Thessaloniki, 1999

επαρκούν για να διαγραφεί το γενικό περίγραμμα των όσων διαδραματίστηκαν μεταξύ των ποταμών Προύθου και Δούναβη το 1821.

Η ιστορική τεκμηρίωση για την περίοδο που μελετάμε έρχεται σε πρώτη φάση από τα όσα έγραψαν σύγχρονοι των γεγονότων των Ηγεμονιών. Απομνημονεύματα, επιστολές, διπλωματικά έγγραφα και εκθέσεις κρατικών υπαλλήλων περιγράφουν τις εξελίξεις. Τα χειρόγραφα των Γ. Καντακουζηνού⁷¹ και Κ. Δούκα⁷², αξιωματικών στον επαναστατικό στρατό του Υψηλάντη, προσφέρουν μια πολύτιμη οπτική πάνω στα τεκταινόμενα. Ακόμη, οι αναμνήσεις του Αθανάσιου Ξοδίου, μέλος της Φιλικής Εταιρείας, που έφεραν στο φώς οι ερευνητές Λ. Ι. Βρανούσης και Ν. Camariano ρίχνουν φως στις διεργασίες μέσα στη Φιλική Εταιρεία, τη δράση εταιριστών στις Ηγεμονίες, αλλά και σε όσα διαδραματίστηκαν κατά το πρώτο εξάμηνο του 1821, εμπλουτισμένα με επιστολές και προκηρύξεις που έρχονται να υποστηρίξουν τα λεγόμενά του⁷³. Σε αυτά προστίθεται η εξιστόρηση του Η. Φωτεινού, η οποία βασίζεται στην προσωπική εμπειρία του συγγραφέα, αλλά και σημειώσεις του συγγενή του, Δημ. Φωτεινού, που υπήρξε μέλος της Φιλικής Εταιρείας⁷⁴. Στην ίδια κατηγορία κατατάσσεται και ο Ιακωβάκης Ρίζος-Νερουλός, ο οποίος ως μέλος της φαναριώτικης κυβέρνησης του Μ. Σούτσου στη Μολδαβία αλλά και μέλος της Φιλικής Εταιρείας, έζησε από κοντά τα γεγονότα, και έγραψε για αυτά στην ιστορία του «*Histoire moderne de la Grece*»⁷⁵. Τεκμήρια για τα όσα διαδραματίστηκαν στη Μολδοβλαχία παρέχονται και από Ρουμάνους πρωταγωνιστές της ιστορίας. Ο ιστορικός Ν. Iorga στη συλλογή του με χειρόγραφα προερχόμενα από σύγχρονους των γεγονότων «*Izvoarele contemporane asupra mișcărilor lui Tudor Vladimirescu*» παραθέτει κείμενα των Mihai Cioranu,

⁷¹ Εκδόθηκε μεταφρασμένο στα ελληνικά με τον τίτλο *Επιστολές αυτόπτη μάρτυρα και ένα υπόμνημα του πρίγκιπα Γεωργίου Καντακουζηνού για την Ελληνική επανάσταση : Χάλη της Σαξονίας 1824*, επιμ. Βασίλης Παναγιωτόπουλος, μτφρ. Χρίστος Μ. Οικονόμου, Αθήνα, Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα, 2015. Πρωτότυπος τίτλος *Briefe eines Augenzeugen der griechischen Revolution vom Jahre 1821. Nebst einer Denkschrift der Fürsten Georg Cantacuzeno über die Begebenheiten in der Moldau und Walachey in den Jahren 1820 und 1821*.

⁷² Δημοσιεύεται από τον F.N. Marshall με τίτλο «Η εν έτει 1821 εκστρατεία του Υψηλάντου εις τας Παραδουνάβιους Ηγεμονίας» στο *Δελτίον της ιστορικής και εθνολογικής εταιρείας της Ελλάδος*, τόμ. 9, Εστία, Αθήνα, 1926, σελ. 363-510. Το χειρόγραφο ανακαλύφθηκε στη βιβλιοθήκη του Thomas Gordon, στο Βρετανικό Μουσείο του Λονδίνου.

⁷³ Αθ. Ξοδίδης, *Η Εταιρεία των Φιλικών και τα πρώτα συμβάντα του 1821*, επίμ. Λ. Βρανούσης, Ν. Camariano, Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα, 1964.

⁷⁴ Ηλ. Φωτεινός, *Οι άθλοι της εν Βλαχία ελληνικής επαναστάσεως το 1821 έτος*, επίμ. Εμμ. Πρωτοψάλτης, Αθήνα, 1956.

⁷⁵ J. Rizo-Neroulo, *Histoire Moderne de la Grèce depuis la chute de l'Empire d'Orient*, [Νεότερη Ιστορία της Ελλάδας από την πτώση της Ανατολικής Αυτοκρατορίας]. Abraham Cherbuliez Libraire, Genova, 1828.

υπασπιστή του Βλαντιμιρέσκου, του Ioan Dârzanu, διοικητή του επαναστατικού στρατού, αλλά και των Ch. Popescu και C. Izvoranu, όλοι τους σύγχρονοι των γεγονότων και συμμετέχοντες σε αυτά⁷⁶.

Την γνώση μας πάνω στην συγκεκριμένη ιστορική περίοδο εμπλουτίζουν σημαντικά και οι πληροφορίες για την δράση των επαναστατών που βρίσκουμε στις εκθέσεις των πρόξενων ευρωπαϊκών κρατών καθώς και διπλωματικών πρακτόρων που παρακολουθούσαν από κοντά τις εξελίξεις. Τα σχετικά με τα γεγονότα διπλωματικά έγγραφα βρίσκει κανείς συγκεντρωμένα στη συλλογή του A. F. von Prokesch-Osten με τίτλο «*Ιστορία της επανάστασης των Ελλήνων κατά του Οθωμανικού κράτους εν έτει 1821 και της ιδρύσεως του ελληνικού βασιλείου διπλωματικώς εξεταζομένη*»⁷⁷. Πολύτιμη είναι και η συλλογή εγγράφων με τίτλο «*Documente privind Istoria României. Răscoală din 1821*» του Ρουμάνου ιστορικού Andrei Oțetea, όπου σε 5 τόμους περιέχονται μαζί με τα διάφορα διπλωματικά έγγραφα, επιστολές μεταξύ των κύριων προσώπων της επαναστατικής κίνησης πριν και κατά τη διάρκεια της εξέγερσης, που αναδεικνύουν τις διεργασίες που οδήγησαν στη κήρυξη της επανάστασης αλλά και τις διαβουλεύσεις μεταξύ των πρωταγωνιστών όσο αυτή εξελισσόταν⁷⁸. Επίσης, στη συγκεκριμένη συλλογή παρουσιάζονται, ακόμη, κείμενα των Ρώσων πρακτόρων, όπως αυτά του I. Liprandi. Η συμβολή του Oțetea δεν περιορίζεται στην προαναφερθείσα συλλογή. Η έρευνα του στα αυστριακά αρχεία στη Βουδαπέστη έφερε στο φως σημαντικά έγγραφα, όπως τον όρκο του Τούντορ Βλαντιμιρέσκου στη Φιλική Εταιρεία, που παρουσιάζεται στο βιβλίο «*Tudor Vladimirescu și mișcarea eteristă în țările române (1821-1822)*», προσφέροντας μια εντελώς νέα οπτική στο ζήτημα των σχέσεων μεταξύ των κινημάτων Βλαντιμιρέσκου και Υψηλάντη⁷⁹. Τα διαθέσιμα ιστορικά τεκμήρια για τα γεγονότα αυξήθηκαν με τη συλλογή εγγράφων από τα αυστριακά αρχεία που παρουσίασε ο ιστορικός Γ. Λάιος στο έργο του «*Ανέκδοτες επιστολές και έγγραφα του*

⁷⁶ N. Iorga, *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu* [Σύγχρονες πηγές για το κίνημα του Tudor Vladimirescu] *Librăriile Cartea Românească și Pavel Suru*, , București, 1921.

⁷⁷ A. von Prokesch-Osten, *Ιστορία της επανάστασης των Ελλήνων ενάντια στην Τουρκική Αυτοκρατορία το 1821 και η θεμελίωση του Βασιλείου της Ελλάδας από διπλωματική οπτική*, τόμ. 1-2, μτφρς. Γ. Εμμ. Αντωνιάδης, Επικαιρότητα, Αθήνα, 2018

⁷⁸ A. Oțetea, *Documente privind Istoria României. Răscoală din 1821* [Έγγραφα σχετικά με την ρουμανική ιστορία. Η εξέγερση του 1821], *Academia Republicii Populare Romîne, Institutul de Istorie*, București, 1959-1962.

⁷⁹ A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și mișcarea eteristă în țările române (1821-1822)* [Ο Τούντορ Βλαντιμιρέσκου και το εταιρικό κίνημα στις ρουμανικές χώρες], București, 1945

1821. Ιστορικά ντοκουμέντα από τα αυστριακά αρχεία»⁸⁰. Ορισμένα έγγραφα που αφορούν την επανάσταση στη Μολδοβλαχία βρίσκουμε και στη συλλογή του Απ. Δασκαλάκη «*Κείμενα- Πηγαί της ιστορίας της Ελληνικής Επανάστασεως*»⁸¹.

Τα σώματα πηγών αξιολογούνται διαφορετικά από τα κυρίαρχα ρεύματα ιστοριογραφίας κάθε εποχής. Με τα δεδομένα πλεονεκτήματα που παρέχουν, αλλά λαμβάνοντας υπ όψιν και τις αδυναμίες που παρουσιάζουν οι διάφορες κατηγορίες πηγών ανάλογα με το είδος τους, τα διαθέσιμα ιστορικά τεκμήρια για τα τεκταινόμενα των Παραδουνάβιων Ηγεμονιών αξιοποιούνται με ξεχωριστό τρόπο από τον κάθε ιστορικό. Η οπτική, τα επιχειρήματα και συνολικά η προσέγγιση πάνω σε οποιοδήποτε ιστορικό ζήτημα από έναν ερευνητή διαμορφώνονται σε σημαντικό βαθμό από τη χρήση των πηγών που θα επιλέξει. Στα κεφάλαια που ακολουθούν θα επιχειρηθεί η παρουσίαση και ανάλυση των διαφορετικών ιστοριογραφικών προσεγγίσεων στα κινήματα Υψηλάντη και Βλαντιμιρέσκου, με αναφορά στη χρήση των ιστορικών πηγών από τον κάθε ιστορικό και τη σημασία αυτής.

⁸⁰ Γ. Λάιος, *Ανέκδοτες επιστολές και έγγραφα του 1821. Ιστορικά ντοκουμέντα από το αυστριακά αρχεία*, Δίφρος, Αθήνα, 1958

⁸¹ Απ. Δασκαλάκης, *Κείμενα- Πηγαί της ιστορίας της Ελληνικής Επανάστασεως*, τομ. 2, Αθήνα, 1967

Το 1821 και τα κύρια ρεύματα της ρουμανικής ιστοριογραφίας

Από το τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα έως τον Β'ΠΠ

Όπως αναφέρθηκε στην εισαγωγή της μελέτης, η έρευνά μας καλύπτει τα βασικά αφηγήματα που κυριάρχησαν στην ρουμανική ιστοριογραφία από την ίδρυση του ρουμανικού κράτους (1878) μέχρι και τον 21^ο αιώνα. Πριν προχωρήσουμε στην παρουσίαση και ανάλυση των έργων που επιλέχθηκαν ως πηγές, θα ήταν χρήσιμη μια περιγραφή των ιστοριογραφικών ρευμάτων που επηρέασαν την παραγωγή των αφηγήσεων της επανάστασης του 1821 στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες.

Σχηματικά, μπορούμε να κάνουμε λόγο για τρεις περιόδους που τέμνουν την ιστοριογραφική παράδοση της Ρουμανίας. Κατ' αρχάς, συναντάμε την ρομαντική περίοδο, που απλώνεται από την ίδρυση του ρουμανικού κράτους μέχρι και τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Στη συνέχεια, την ιστοριογραφική παραγωγή σημαδεύει το σοσιαλιστικό καθεστώς, που εγκαινιάζει μια εντελώς καινούργια φάση στη πνευματική ζωή της χώρας και καθιστά κανόνα στην ιστοριογραφική διαδικασία τον ιστορικό υλισμό. Μετά τη πτώση του κομμουνισμού, επιχειρείται μια προσπάθεια ανανέωσης στο πεδίο της ιστοριογραφίας. Εμφανίζονται νέα ρεύματα και σχολές σκέψης, κατά τα πρότυπα της Δύσης, ενώ παράλληλα επανεμφανίζονται στο προσκήνιο ορισμένες ιστοριογραφικές πρακτικές που κυριαρχούσαν την περίοδο του Μεσοπολέμου. Κάθε μία από αυτές τις περιόδους, απεικόνισε με τον δικό της τρόπο τα γεγονότα του 1821 συγκροτώντας διαφορετικά αφηγήματα. Οι πολλαπλές ερμηνείες που έχουν δοθεί καθορίζονται αφενός από τον κυρίαρχο ιστοριογραφικό κανόνα και αφετέρου από τις πολιτικές συγκυρίες της εποχής. Σαφώς, σε κάθε περίοδο συναντάμε και επιμέρους τάσεις που διαφοροποιούνται μέσα στο γενικό ρεύμα, δίνοντας διαφορετικό τόνο, ωστόσο δεν μπορούμε να ισχυριστούμε πως ξεφεύγουν από τον ηγεμονεύοντα κανόνα.

Αναλυτικότερα, οι ιστορικοί κατά τις πρώτες δεκαετίες μετά την επίσημη αναγνώριση του ρουμανικού κράτους θα επιχειρήσουν να δώσουν έναν επαγγελματικό χαρακτήρα στην ιστορική επιστήμη, θέτοντάς την πάνω στη βάση των αρχών του

θετικισμού, ακολουθώντας τις εξελίξεις στη διανόηση και τις επιστήμες στη Δύση⁸². Η έμφαση δινόταν στη μελέτη των διαθέσιμων πηγών για την κατανόηση των γεγονότων. Οι πρωτογενείς πηγές, δηλαδή τα απομνημονεύματα, τα ημερολόγια, κρατικά έγγραφα, καθώς και οι διηγήσεις των αυτοπτών μαρτύρων είναι ύψιστης σημασίας και χρησιμοποιούνται συστηματικά για την ανασύνθεση των παρελθόντων γεγονότων⁸³. Με την αλλαγή του αιώνα, οι ρουμάνοι ιστορικοί έρχονται σε επαφή με την κριτική θεωρία (historical criticism), η οποία θα εμπλουτίσει την ιστορική σκέψη⁸⁴. Η προσφορά της νέας αυτής τάσης στην ρουμανική ιστοριογραφία, συνίσταται όχι τόσο στην μεθοδολογία που ακολουθούν οι ιστορικοί, που θα συνεχίσουν να δουλεύουν με τις πρωτογενείς πηγές που αναφέραμε παραπάνω, αλλά κυρίως στον τρόπο ερμηνείας. Χωρίς να παραμερίζεται εξ ολοκλήρου ο «γεγονοτολογικός» χαρακτήρας της ιστοριογραφίας της περιόδου, που εστιάζει στα πολιτικά συμβάντα και στις μεγάλες προσωπικότητες, τα ερμηνευτικά εργαλεία των ερευνητών στην προσπάθεια να κατανοήσουν το παρελθόν θα διευρυνθούν σημαντικά, συμπεριλαμβάνοντας στις αναλύσεις τους τις ιστορικές συνθήκες που παρήγαγαν τις εξελίξεις στον ιστορικό ρου, και τις κοινωνικές δυνάμεις ως κινητήρια δύναμη πίσω από τα γεγονότα⁸⁵. Πριν από όλα όμως, η ιστορική σκέψη των Ρουμάνων στα πρώτα χρόνια της οργάνωσής τους σε κρατική οντότητα, και μέχρι το Μεσοπόλεμο εμφορείται από την ιδέα του εθνικισμού. Η έννοια του έθνους, πνευματικό προϊόν της νεωτερικής σκέψης, θα εξελιχθεί γρήγορα σε ερμηνευτική κατηγορία για την κατανόηση του παρελθόντος. Το έθνος γίνεται το κατ' εξοχήν ιστορικό υποκείμενο.

Υπό αυτό το πρίσμα, δημιουργείται και το πρώτο συνεκτικό αφήγημα που συναντάμε για τα γεγονότα του 1821. Η εξέγερση του 1821 παρουσιάζεται ως ένα – ακόμη- επεισόδιο στο μακρύ αγώνα του ρουμανικού λαού για ανεξαρτησία. Ο Τούντορ Βλαντιμιρέσκου, ανυψώνεται στο επίπεδο του εθνικού ήρωα, που ενέπνευσε κυρίως τον απλό λαό και τοποθετείται για πρώτη φορά δίπλα στους άλλους σημαντικούς ήρωες των Ρουμάνων, όπως τον Μιχαήλ τον Γενναίο και τον Στέφανο τον Μεγάλο, που

⁸² L. Boia, *History and Myth in Romanian Consciousness*, Central European University Press, Budapest, 2001, σελ. 53

⁸³ Αυτ.

⁸⁴ Πρόδρομος αυτής της εξέλιξης στην ιστοριογραφική παράδοση της Ρουμανίας, αποτελεί ο λογοτεχνικός σύλλογος της «Junimea», που ιδρύθηκε στο Ιάσιο το 1863. Αναλυτικά βλ. L. Boia, *History and Myth in Romanian Consciousness*, ό.π., σελ 54-59

⁸⁵ L.Boia, *Evoluția istoriografiei Române*, Universitatea din București, București, 1976, σελ. 139

πάλεψαν για τα δίκαια, και κυρίως, την χειραφέτηση του ρουμανικού λαού. Κατά τη διάρκεια αυτής τη περιόδου, η έμφαση δίνεται στο πρόσωπο του Τούντορ, που ενδύεται το ρόλο του προστάτη στον αγώνα των Ρουμάνων ενάντια στους δυνάστες του. Οι τελευταίοι δεν είναι άλλοι, από τους αλλοεθνείς κυβερνήτες των ηγεμονιών, Έλληνες Φαναριώτες. Οι Φαναριώτες παρουσιάζονται αυστηρά στα μεγάλα ιστορικά αφηγήματα της περιόδου, ως κακοδιαχειριστές, που απομυζούν την ρουμανική αγροτιά προκειμένου να πλουτίσουν οι ίδιοι. Συνεπώς, χαρακτηρίζονται ως η κύρια απειλή του ρουμανικού έθνους. Ενδιαφέρον στοιχείο της περιόδου αυτής αποτελεί και η απεικόνιση των ντόπιων αριστοκρατών, των βογιάρων, από τους ιστορικούς που ανήκουν στο συγκεκριμένο ρεύμα. Πως θα περιγραφεί η ομοεθνής ελίτ, που, στο βαθμό που υπάρχει κάποια συνεργασία με τη διοικητική εξουσία των Φαναριωτών, καταπιέζει εξίσου τα κατώτερα στρώματα, αλλά, όπως και οι υπόλοιποι Ρουμάνοι, παραμένει υποτελής στο ξένο στοιχείο; Η λύση θα βρεθεί στον ανταγωνισμό της ρουμανικής αριστοκρατίας με τους Φαναριώτες για την εξουσία των Ηγεμονιών. Όπως θα γίνει αντιληπτό και από την λεπτομερή ανάλυση των πηγών, που θα παρουσιαστεί στο επόμενο κεφάλαιο, η ιστοριογραφία της εποχής συγκαταλέγει τους –αποκαλούμενους «μεγάλους»- βογιάρους στους εκμεταλλευτές του ρουμανικού λαού, και επομένως, στους εχθρούς του κινήματος. Εν τούτοις, όπως διαβάζουμε στις ιστορικές συνθέσεις της περιόδου, οι επαναστατημένες λαϊκές μάζες και οι αριστοκράτες δεν θα συγκρουστούν, παρά τις αρχικές διακηρύξεις του Τούντορ, καθώς έχουν έναν κοινό στόχο: την αποπομπή των Φαναριωτών.

Ακολούθως, για τους Φιλικούς που έδρασαν στις Ηγεμονίες επιφυλάχθηκε ο ρόλος του εχθρικού στοιχείου, που, στοχευμένα ή όχι, εμπόδισε τους Ρουμάνους να κατακτήσουν την ελευθερία τους. Αφενός, η πλειοψηφία της Φαναριωτικής ελίτ ήταν μνημένη στην Φιλική Εταιρεία, αφετέρου, ήταν αυτοί οι οποίοι εκτέλεσαν τον ηγέτη του ρουμανικού κινήματος. Επιπλέον, η Φιλική Εταιρεία, και οι «Έλληνες», επαναστατούν ενάντια στην εξουσία του Σουλτάνου. Για τους Ρουμάνους ιστορικούς αυτού του ιστοριογραφικού ρεύματος, η Οθωμανική αυτοκρατορία μοιάζει λιγότερο απειλητική για το ρουμανικό έθνος σε σχέση με τους Φαναριώτες, καθώς οι Οθωμανοί έχουν κυριαρχικά δικαιώματα σε Βλαχία και Μολδαβία, αλλά δεν είναι εκείνοι που ασκούν άμεσα την εξουσία, παρά εξουσιοδοτούν τους Έλληνες με τη διοίκηση των ρουμανικών

χωρών⁸⁶. Επομένως, οι Οθωμανοί αποτελούν τον έμμεσο, ίσως μελλοντικό, εχθρό. Οι Ρουμάνοι ιστορικοί, παρότι αναγνωρίζουν σε κάποιες περιπτώσεις την εναντίωση του κινήματος Βλαντιμιρέσκου στην οθωμανική κυριαρχία, δεν δίνουν ιδιαίτερη έμφαση σε αυτή. Αντίθετα, επιμένουν περισσότερο στον αντι-φαναριωτικό χαρακτήρα του κινήματος. Η επιλογή αυτή, ίσως σε ένα βαθμό σχετίζεται/υπαγορεύεται με την πολιτική συγκυρία της εποχής, καθώς ήδη από την τελευταία δεκαετία του 19^{ου} αιώνα, και, ειδικότερα, κατά τις πρώτες του 20^{ου}, η έξαρση των βαλκανικών εθνικισμών φέρνει σε πρώτο πλάνο τον ανταγωνισμό μεταξύ των κρατών της βαλκανικής. Ο ερευνητής πρέπει να έχει υπ' όψιν του πως οι σχέσεις μεταξύ των κρατών της Ρουμανίας και της Ελλάδας είναι ιδιαίτερα τεταμένες αυτή τη περίοδο εξ αιτίας του λεγόμενου «Κουτσοβλαχικού ζητήματος» και τις αξιώσεις που ήγειρε η Ρουμανία στη περιοχή της Μακεδονίας, ζήτημα που προκάλεσε ακόμη και τη διακοπή των διπλωματικών σχέσεων των δύο κρατών το 1907. Οι σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών θα ομαλοποιηθούν σχεδόν μια πενταετία μετά⁸⁷.

Τέλος, ο όρος που χρησιμοποιείται σε αυτή τη φάση της ρουμανικής ιστοριογραφίας για να περιγραφεί η κατάσταση που συντάραξε τη περιοχή της Βλαχίας το πρώτο εξάμηνο του 1821 είναι «επανάσταση». Ο τόνος στα ιστοριογραφικά προϊόντα της περιόδου δίνεται στην ηγετική προσωπικότητα του Βλαντιμιρέσκου, τις πολιτικές διεκδικήσεις του στο όνομα του ρουμανικού έθνους, χωρίς, ωστόσο, να παραμελείται και η κοινωνική διάσταση των γεγονότων. Όπως θα επιχειρήσουμε να δείξουμε στο επόμενο κεφάλαιο, η ιστοριογραφία τις πρώτες δεκαετίες μετά την ίδρυση του κράτους των Ρουμάνων, υπογραμμίζει την δυναμική των αγροτικών μαζών και τον καθοριστικό ρόλο που έπαιξε στον ξεσηκωμό των Ρουμάνων. Η «εξέγερση» των μαζών υπό τον οπλαρχηγό Τούντορ, με στόχο την ελάφρυνση των φόρων και την βελτίωση των όρων διαβίωσης των αγροτών, θα μετατραπεί σε «επανάσταση», μετά την συμμετοχή

⁸⁶ Ήδη από το 1898, και τις προσπάθειες του ιστορικού N.Iorga να επαναπροσδιορίσει την παρουσία των Φαναριωτών στις Ηγεμονίες, η αντίληψη αυτή αρχίζει σταδιακά να ανατρέπεται. Ωστόσο, δεν μπορούμε να κάνουμε λόγο για αλλαγή στο φαντασιακό των Ρουμάνων, τουλάχιστον μέχρι την δημοσίευση του βιβλίου «Το Βυζάντιο μετά το Βυζάντιο», από τον ίδιο ιστορικό, το 1935, όπου το επιχείρημα του Iorga παρουσιάζεται ολοκληρωμένο. Βλ. σχετικά L.Boia, *History and Myth..*, ό.π. σελ 158-159

⁸⁷ Σπ. Σφέτας, «Το ιστορικό πλαίσιο των ελληνο-ρουμανικών σχέσεων (1886-1913)», Μακεδονικά, τεύχος 33, σελ 43-44

ορισμένων βογιάρων στο κίνημα, με πολιτικά αιτήματα⁸⁸. Επιπρόσθετα, υπογραμμίζεται πως αυτή η επανάσταση, ήταν πετυχημένη, εφόσον κατάφερε να ανατρέψει το καταπιεστικό καθεστώς των ξένων ηγεμόνων, Φαναριωτών, και να επαναφέρει τη διοίκηση των Ηγεμονιών στα χέρια των Ρουμάνων, που ήταν και το ζητούμενο της. Παράλληλα, η πρόσληψη των γεγονότων του 1821 από το κυρίαρχο ιστοριογραφικό ρεύμα παρουσιάζει τα δύο κινήματα, του Βλαντιμιρέσκου και του Υψηλάντη, να βρίσκονται σε διάσταση. Η διάσταση αυτή φανερώνεται στα διαφορετικά αιτήματα που εξέφραζαν οι Ρουμάνοι που διεκδικούσαν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και πολιτική ανεξαρτησία, και οι Έλληνες που αμφισβητούσαν ευθέως την εξουσία του Σουλτάνου. Ο διαχωρισμός αυτός υπαγορεύεται σε ένα βαθμό και από την δύσκολη ερμηνεία της διπλωματίας του Βλαντιμιρέσκου. Εξ άλλου, δεν θα πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός πως από τις μέχρι τότε διαθέσιμες πηγές, δεν προκύπτει κάποιου είδους συνεργασία μεταξύ των Ρουμάνων επαναστατών και των Ελλήνων συνωμοτών. Τα δεδομένα θα ανατραπούν κάποια χρόνια αργότερα, με την ανακάλυψη του όρκου πίστης που είχε δώσει ο Τούντορ Βλαντιμιρέσκου στη Φιλική Εταιρεία.

Η περίοδος του Σοσιαλισμού (1948-1989)

Το τοπίο στην ρουμανική ιστοριογραφία θα αλλάξει άρδην με την εγκαθίδρυση του κομμουνιστικού καθεστώτος. Το νέο πολιτικό σκηνικό θα δημιουργήσει νέες συνθήκες στην ιστοριογραφία, όπου πλέον θα υπάρξει μια ξεκάθαρη τομή με τις παραδόσεις της προηγούμενης περιόδου⁸⁹. Η ιστορική επιστήμη θα κινηθεί απαρέγκλιτα στις προδιαγραφές που ορίζει ο ιστορικός υλισμός. Το στίγμα της πρώτης φάσης της ρουμανικής ιστοριογραφίας την περίοδο του υπαρκτού σοσιαλισμού, δόθηκε από τον Mihail Roller, ιστορικό που πραγματοποίησε τις σπουδές του στη Μόσχα, επέστρεψε στη Ρουμανία μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και κατέλαβε

⁸⁸ Όπως θα φανεί στην ανάλυση του επόμενου κεφαλαίου, τα αιτήματα της επανάστασης, παρουσιάζονται, σε ορισμένες περιπτώσεις, να ξεπερνούν τον στόχο της αυτοδιοίκησης των Ηγεμονιών, και να εκτείνονται έως την ένωση τους σε μία πολιτική οντότητα.

⁸⁹ Αυτή η τομή συνοδεύτηκε σε πολλές περιπτώσεις με αποπομπές από τις πανεπιστημιακές τους έδρες ιστορικών και άλλων επιστημόνων που δεν άνηκαν, ούτε ήταν διατεθειμένοι να αποδεχτούν, την νέα πραγματικότητα. Βλ. Fr. Kellog *A History of Romanian historical writing*, Charles Schlacks, California, 1990, σελ. 52

υψηλόβαθμες θέσεις στην ακαδημαϊκή ιεραρχία -και στο Κομμουνιστικό Κόμμα-, με αυτή του αντιπροέδρου της Ακαδημίας της Ρουμανίας να ξεχωρίζει. Ο Roller διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην ριζική αλλαγή της ιστορικής γραφής, επιβάλλοντας τον νέο ιστορικό κανόνα. Τα κύρια χαρακτηριστικά αυτής της φάσης που εγκαινιάστηκε με την εγκαθίδρυση του σοσιαλιστικού καθεστώτος, είναι η αντίληψη της ιστορίας με βάση τη μαρξιστική θεωρία και το σχήμα της πάλης των τάξεων, η έμφαση στις ευεργετικές σχέσεις μεταξύ Ρουμανίας και Ρωσίας, και η γενικότερη σημασία στην επιρροή που άσκησαν στην ρουμανική γλώσσα και κουλτούρα οι Σλάβοι, ενώ αντίστοιχα υποβαθμίστηκε η λατινική επίδραση στο ρουμανικό πολιτισμό⁹⁰. Συνολικά, θα υιοθετηθεί μια διεθνιστική οπτική στα γεγονότα, των οποίων παράλληλα η κοινωνική διάσταση θα υπερτονισθεί σε σχέση με την αντίστοιχη πολιτική. Εκτός αυτού, κυρίαρχο ρόλο στα ιστορικά γεγονότα και κινητήριοι δυνάμεις πίσω από τις εξελίξεις στην ιστορία, έχει ο λαός, που αντικαθιστά τις εξέχουσες προσωπικότητες, που την προηγούμενη περίοδο βρέθηκαν στο επίκεντρο του ιστορικού ενδιαφέροντος και αποτέλεσαν τον τροφοδότη του εθνικού αισθήματος⁹¹.

Λίγα χρόνια αργότερα, ορισμένες εξελίξεις τόσο σε πολιτικό επίπεδο όσο και στο ακαδημαϊκό πεδίο, θα επιφέρουν διαφοροποιήσεις στην ιστορική γραφή των Ρουμάνων. Στη πολιτική ζωή της χώρας, η αποχώρηση των Σοβιετικών στρατευμάτων από τη Ρουμανία, θα σημάνει μια χαλάρωση στους, διαφόρων ειδών, περιορισμούς που επέφερε η εξάρτηση από την Σοβιετική Ένωση, δίνοντας την ευκαιρία στην πολιτική ηγεσία της Ρουμανίας υπό τον ηγέτη του Κομμουνιστικού κόμματος, Gheorghe Gheorghiu-Dej, που διεκδικούσε μεγαλύτερη αυτονομία μέσα στο κομμουνιστικό στρατόπεδο αντιδρώντας στο μεταρρυθμιστικό πλάνο του νέου ηγέτη της Σοβιετικής Ένωσης, Nikita Khrushchev, να εφαρμόσει με μεγαλύτερη ευκολία την καινούργια του πολιτική. Σε αυτή τη προσπάθεια, συνέβαλλε και η πρόσφατη ανακάλυψη ενός, μέχρι πρότινος αγνώστου, χειρογράφου του Κ.Μαρξ που μιλούσε για τον συνεχόμενο αγώνα του ρουμανικού λαού ενάντια στις εχθρικές αυτοκρατορίες που τον περιέβαλαν, της

⁹⁰ D. Deletant, «Rewriting the past: Trends in contemporary Romanian historiography», *Ethnic and Racial Studies*, vol. 14, Issue 1, (Jan.) 1991, σελ. 64-86

⁹¹ Cr. Petrescu and Dr. Petrescu "Mastering vs Coming to terms with the Past: A critical analysis of Post-Communist Romanian Historiography" in S. Antohi, B. Trencsenyi, P. Apor (eds.) *Narratives Unbound. Historical studies in Post-Communist Eastern-Europe*, vol. 5, Central European University Press, Budapest-New York, 2007, σελ. 314

ρωσικής συμπεριλαμβανομένης, το οποίο χρησιμοποιήθηκε για να νομιμοποιήσει την νέα πολιτική του κόμματος⁹². Ταυτόχρονα, η ιδεολογική –και μεθοδολογική– ηγεμονία του Roller στο πεδίο της ιστορίας θα έρθει στο τέλος της με το θάνατό του, το 1958. Οι εξελίξεις αυτές είχαν αντίκτυπο και στην πνευματική ζωή των Ρουμάνων, όπου σταδιακά, παρατηρήθηκε μια ελεγχόμενη χαλάρωση και φιλελευθεροποίηση στη ιστοριογραφία. Πρακτικά, αυτή η αλλαγή μεταφράστηκε στην επανανοηματοδότηση του ιστορικού ρόλου του ρουμανικού έθνους στην ιστορία τους, ταυτόχρονα με την υποβάθμιση της επιρροής άλλων στοιχείων (βλ. Σλάβοι). Επιπρόσθετα, πολλοί ιστορικοί, των οποίων το έργο είχε αποκλειστεί από τους ακαδημαϊκούς κύκλους κατά τα προηγούμενα χρόνια, αποκαταστάθηκαν. Υπό αυτές τις συνθήκες, κατέστη εφικτό για την ιστορική έρευνα να διευρύνει τους ορίζοντές της, προσφέροντας καινούργιες ερμηνείες πάνω σε ορισμένα ζητήματα⁹³. Ένα από αυτά είναι και το ζήτημα που απασχολεί τη δική μας έρευνα, την επανάσταση του 1821 στις παραδουνάβιες ηγεμονίες, όπου η ανακάλυψη του όρκου του Τούντορ Βλαντιμιρέσκου στην Φιλική Εταιρεία προσέφερε μια καινούργια οπτική πάνω τα γεγονότα. Οι ιστορικές συνθέσεις και μελέτες που παρήχθησαν καθ' όλη τη διάρκεια του Κομμουνιστικού καθεστώτος, βασίζονται σε αυτή την ανακάλυψη, και μας προσφέρουν ένα καινούργιο αφήγημα σε σχέση με τη προηγούμενη περίοδο⁹⁴.

Η φάση αυτή της ρουμανικής ιστοριογραφίας δεν θα διαρκέσει για πολύ, καθώς η «θέση του Ιουλίου του '71», δηλαδή ο πολιτικός λόγος του νέου ηγέτη του Κομμουνιστικού Κόμματος, Nicolae Ceaușescu, που εγκαινίαζε μια εποχή ανανέωσης του σοσιαλιστικού έθνους, επαναπροσδιόριζοντας τους στόχους του καθεστώτος για το μέλλον του ρουμανικού λαού, επανέφερε στις ανθρωπιστικές επιστήμες τον αυστηρό έλεγχο, με ελάχιστα έως μηδαμινά περιθώρια για αντιπαραθέσεις και διάλογο⁹⁵. Η «θέση του '71» αποτέλεσε οδηγό για κάθε ιστορική έρευνα εφεξής, και οδήγησε την ιστοριογραφία σε αυστηρά εθνικιστικές κατευθύνσεις. Οι δυνάμεις του ρουμανικού

⁹² Αυτ. Σελ. 315

⁹³ K. Hitchens, «Historiography of the Countries of Eastern Europe: Romania», *The American Historical Review*, vol. 97, No. 4, (Oct.)1999, σελ. 1081

⁹⁴ Όχι τυχαία, όλες οι ιστορικές συνθέσεις της Κομμουνιστικής περιόδου δημοσιεύθηκαν μεταξύ 1960 και 1971, δηλαδή τη περίοδο της «ελεγχόμενης φιλελευθεροποίησης». Βλ. Cr. Petrescu and Dr. Petrescu "Mastering vs Coming to terms with the Past: A critical analysis of Post-Communist Romanian Historiography", *ό.π.* σελ 315-316

⁹⁵ K. Hitchens, *ό.π.*, σελ. 1081

έθνους, και η πάλη τους για την υπεράσπιση ή κατάκτηση των δικαιωμάτων του μονοπώλησαν το ενδιαφέρον της ιστορικής έρευνας και καθόρισαν τις ερμηνείες που αυτή παρήγαγε. Η Ιστορία των Ρουμάνων θα μετατρεπόταν σε έναν συνεχόμενο αγώνα μέσα στους αιώνες για κοινωνική δικαιοσύνη και εθνική ανεξαρτησία. Για την ανάδειξη του αγώνα αυτού, ο ιστορικός κανόνας επιτρέπει την επιστράτευση των εξεχουσών προσωπικοτήτων του παρελθόντος. Πρόσωπα όπως ο Μιχαήλ ο Γενναίος ή ο Τούντορ Βλαντιμιρέσκου επανέρχονται στο προσκήνιο και τονίζεται η συνεισφορά τους στον αέναο αγώνα για τα ρουμανικά δίκαια⁹⁶. Η πρόσληψη του ιστορικού παρελθόντος από τους Ρουμάνους, σε αυτή τη φάση, αντικατοπτρίζει την πάλη για ανεξαρτησία της Ρουμανίας μέσα στο κομμουνιστικό στρατόπεδο, σε πολιτικό επίπεδο⁹⁷.

Σε αυτά τα πλαίσια, διαμορφώθηκε το αφήγημα για το 1821 κατά την κομμουνιστική περίοδο. Η ιστοριογραφία του κομμουνισμού για την επανάσταση του 1821 βασίστηκε σε δύο άξονες: Πρώτον, τη μαρξιστική θεωρία της ταξικής πάλης. Κεντρική θέση στο νέο αφήγημα της ρουμανικής ιστοριογραφίας κατέχει ο λαός και ο αγώνας του ενάντια στη καταπίεση. Όλες οι κοινωνικές τάξεις παρουσιάζονται αγανακτισμένες με τις συνθήκες που επικρατούν στις Ηγεμονίες. Η αγροτική τάξη, αλλά και τα μικρομεσαία κοινωνικά στρώματα της πόλης, που απασχολούνταν ως τεχνίτες ή κάθε είδους εργάτες, ως υπάλληλοι στην υποανάπτυκτη γραφειοκρατία, αλλά και μικροέμποροι, βρίσκονται «εν βρασμό» εξ αιτίας της καταπίεσης που δέχονται από τους εκπροσώπους της αριστοκρατικής τάξης. Η δυσαρέσκεια αυτή θα βρει διέξοδο στο πρόσωπο του Βλαντιμιρέσκου, έναν αυθεντικό εκπρόσωπο των χαμηλών στρωμάτων, που θα γίνει εκφραστής των αιτημάτων του λαού, ο οποίος εξεγείρεται με ξεκάθαρους στόχους, την κατάργηση του φεουδαρχικού καθεστώτος και των προνομίων που είχαν οι εκπρόσωποί του. Δεύτερον, την ανακάλυψη, του εγγράφου του όρκου πίστης που έδωσε ο Τούντορ Βλαντιμιρέσκου στην Εταιρεία, που πραγματοποίησε ο ιστορικός Α. Οξetea. Η ανακάλυψη αυτή άνοιξε το δρόμο για καινούργιες προσλήψεις του ζητήματος και οι αναλύσεις των κινήσεων του αρχηγού του ρουμανικού κινήματος, τοποθετούνται σε νέα βάση, όπως θα συμβεί και με το χαρακτήρα και τους στόχους του κινήματος, που θα επαναπροσδιοριστούν. Η διάσταση μεταξύ των κινήματων Βλαντιμιρέσκου και

⁹⁶ Fr. Kellog *A History of Romanian historical writing*, ό.π., σελ. 68

⁹⁷ Cr. Petrescu and Dr. Petrescu "Mastering vs Coming to terms with the Past: A critical analysis of Post-Communist Romanian Historiography", ό.π. σελ. 317

Υψηλάντη, δεδομένη για την ιστοριογραφία της προηγούμενης περιόδου, αναιρείται οριστικά. Πλέον, ο αντιοθωμανικός χαρακτήρας του κινήματος θεωρείται αδιαμφισβήτητος. Το κίνημα εμφανίζεται τόσο ως αντιφεουδαρχικό, εξίσου εναντίον των αυτοχθόνων (βογιάρων) αλλά και των ετεροχθόνων (Φαναριωτών) εκμεταλλευτών, όσο και αντιοθωμανικό, εναντίον μιας εξουσίας οπισθοδρομικής και αυταρχικής που υποστήριζε τον φεουδαρχικό τρόπο οργάνωσης και διοίκησης των Ηγεμονιών. Επιπλέον, σε αυτό το αφήγημα, η φιγούρα του Τούντορ παραμένει σημαντική, αλλά, πλέον, περιορίζεται στη λειτουργία το «εκφραστή των λαϊκών αιτημάτων», σε σχέση με τη προηγούμενη ιστοριογραφική αφήγηση, που τον παρουσίαζε ως ρυθμιστή των γεγονότων και σημείο αναφοράς της επανάστασης. Ο Βλαντιμιρέσκου αναπαριστάται πρωτίστως ως αγωνιστής για την ισότητα, την ελευθερία και την δικαιοσύνη του λαού και δευτερευόντως, σε υπερασπιστή της ρουμανικής ανεξαρτησίας, η οποία θα πραγματοποιούνταν διαμέσου της επίτευξης της κοινωνικής δικαιοσύνης.

Η Φιλική Εταιρεία περιγράφεται ως σύμμαχος στον αντιοθωμανικό συνασπισμό, στο βαθμό που επιθυμεί την ανατροπή της αυτοκρατορίας. Το κάλεσμα των Φιλικών προς όλους του χριστιανούς για συμμετοχή στον κοινό αγώνα, στις Ηγεμονίες θα βρει έρεισμα στην οργή των λαϊκών μαζών, που είναι έτοιμες να πάρουν τα όπλα, αλλά και στην αριστοκρατία, που επιδιώκει ανεξαρτησία και ελευθερία στην εκμετάλλευση των παραγωγικών δυνάμεων των ρουμανικών χωρών. Η απόκλιση μεταξύ των δύο κινήματων, κατά το ιστορικό αφήγημα της περιόδου, ξεκινά με την επιλογή του Υψηλάντη να συνομιλεί αποκλειστικά με τους βογιάρους και τον κλήρο, που αποσκοπούσαν μόνο στον διωγμό των Οθωμανών, ώστε να έχουν το μονοπώλιο στην εξουσία, διατηρώντας έτσι τα προνόμιά τους. Ο Υψηλάντης δεν ενδιαφέρθηκε πραγματικά για την ανακούφιση του λαού, για αυτό και δεν έλαβε την στήριξή του, ούτε στη Μολδαβία ούτε στη Βλαχία. Αντίθετα, ο λαός συνασπίστηκε γύρω από τον Τούντορ, που εκπροσωπούσε το επαναστατικό πνεύμα των μεσαίων και κατώτερων στρωμάτων, των εμπόρων, των τεχνιτών και των αγροτών, των οποίων η πρόοδος εμποδιζόταν από την φεουδαρχία, και που μαζί με την ανατροπή των Οθωμανών, υποσχόταν και κατάργηση των προνομίων της αριστοκρατίας.

Τα συγκεκριμένα ιδεολογικά φίλτρα πρόσληψης σε συνδυασμό με τις ανανεωμένες διαθέσιμες πρωτογενείς πηγές, συνθέτουν την εικόνα ενός «κινήματος»

(Mîscare), όπως θα χαρακτηριστεί η δράση του Βλαντιμιρέσκου από την ιστοριογραφία της εποχής, με στόχο την κοινωνική δικαιοσύνη και την εθνική ανεξαρτησία. Το κίνημα αυτό, με καθαρά μαρξιστικούς όρους, θα παρουσιαστεί ως αποτυχημένο, καθώς οι λαϊκές δυνάμεις δεν ήταν επαρκώς αναπτυγμένες για να πραγματοποιήσουν την ολοκληρωτική αλλαγή στις σχέσεις παραγωγής. Ωστόσο, η επιτυχία της ήταν πως κατάφερε να ανατρέψει το καθεστώς των Φαναριωτών, και να επαναφέρει τους βογιάρους στη διοίκηση των ρουμανικών χωρών, γεγονός που ευνόησε την ανάπτυξη των οικονομικών και κοινωνικών δυνάμεων στη χώρα, φέρνοντας το στόχο της εθνικής ανεξαρτησίας ένα βήμα πιο κοντά.

Η ανανεωτική πορεία προς τον 21ο αιώνα

Η πτώση του σοσιαλιστικού καθεστώτος στη Ρουμανία μετά την επανάσταση του Δεκεμβρίου του 1989, έφερε και την αποδέσμευση της ιστορικής επιστήμης από τον κανόνα του ιστορικού υλισμού που σημάδεψε την ιστοριογραφία της προηγούμενης περιόδου. Ο μετασχηματισμός της ιστορικής γραφής, προκειμένου να παρέχει εκ νέου την απαραίτητη νομιμοποίηση στη νέα πολιτική πραγματικότητα, ωστόσο, ήταν ένα εγχείρημα που χρειαζόταν χρόνο. Την ανανέωση του ερμηνευτικού πλαισίου της ιστορίας, θα αναλάμβαναν, μοιραία, στα πρώτα της βήματα, ιστορικοί που δρούσαν εκτός συνόρων.

Από τη στιγμή που Ρουμάνοι ιστορικοί δεν ήταν σε θέση να παράγουν άμεσα, κατά τα πρώτα μεταβατικά χρόνια μετά την πολιτική αλλαγή, μια νέα σύνθεση για τη ρουμανική ιστορία, καθώς δεν είχαν επαφή με τις εξελίξεις που είχαν λάβει χώρα στον κλάδο τα προηγούμενα χρόνια έξω από το κομμουνιστικό στρατόπεδο, το 1992 μεταφράζεται και εκδίδεται στη Ρουμανία η σύνθεση του Vlad Georgescu, εξόριστου ιστορικού στις Η.Π.Α. από το 1978, «*Istoria românilor: De la origini până în zilele noastre*» [Ιστορία των Ρουμάνων. Από τις καταβολές μέχρι σήμερα]⁹⁸, η οποία είχε δημοσιευτεί στις Η.Π.Α. από το 1984. Αποτελεί την πρώτη μεγάλη ιστορική αφήγηση της ρουμανικής ιστορίας στο χώρο απαγκιστρωμένη από τα ιδεολογικά φίλτρα της μαρξιστικής θεωρίας.

⁹⁸ Πρώτη έκδοση το 1984 στις Η.Π.Α., υπό τον ίδιο τίτλο.

Το έργο του Georgescu, προσέφερε μια ανανεωμένη οπτική στη ρουμανική ιστορία, εμπλουτισμένη με σύγχρονα ερμηνευτικά εργαλεία, η οποία αμφισβητούσε το κομμουνιστικό αφήγημα για το εθνικό παρελθόν των Ρουμάνων. Αναμφίβολα, έθεσε τις βάσεις για τη νέα περίοδο της ρουμανικής ιστοριογραφίας, ενώ παραμένει μέχρι και τον 21^ο αιώνα από τις πιο σημαντικές δουλειές στο είδος της.

Σύντομα, η ιστοριογραφική παραγωγή της Ρουμανίας θα διευρυνόταν με ιστορικές συνθέσεις που δημιουργούνταν και εκδίδονταν εντός της χώρας. Σταδιακά, ιστορικοί που παρέμεναν ανενεργοί κατά την προηγούμενη περίοδο, είτε όντας εξόριστοι από το καθεστώς, είτε απασχολημένοι αποκλειστικά με περισσότερο απομακρυσμένες –άρα πολιτικά «ακίνδυνες»- περιόδους της ρουμανικής ιστορίας εντός καθεστώτος, συνέβαλλαν στην ανανέωση του πεδίου. Οι νέες «Ιστορίες» της Ρουμανίας, στόχευαν στην «αποκατάσταση της ιστορικής αλήθειας», δηλαδή την προσπάθεια να από-πολιτικοποιηθεί η ιστορική έρευνα και να επιτευχθεί η αντικειμενικότητα στην ιστορική αφήγηση⁹⁹. Η ανανέωση του κλάδου πραγματοποιήθηκε με αργούς ρυθμούς, καθώς, τουλάχιστον μέχρι την αλλαγή του αιώνα, οι ιστορικοί δεν είχαν ξεκάθαρη εικόνα για τα νέα μεθοδολογικά εργαλεία, καταφεύγοντας, συχνά, σε προηγούμενες τάσεις της ιστοριογραφίας. Έτσι, στην ερμηνεία των «εθνικών ζητημάτων», επέστρεψαν οι ρομαντικές θεάσεις που κυριαρχούσαν στις αρχές του 20^{ου} αιώνα¹⁰⁰.

Μια πραγματικά αναζωογονητική συνεισφορά στην ρουμανική ιστοριογραφία μετά το 1989, προσέφερε ο L.Boia με το έργο του «*History and Myth in Romanian Consciousness*»¹⁰¹. Στόχο της είχε την επανεξέταση της εθνικής ιστοριογραφίας του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα και τους μύθους που αυτή παρήγαγε. Στο ίδιο πνεύμα, ο Boia θα επιχειρήσει μια επανερμηνεία του ιστορικού παρελθόντος των Ρουμάνων, σε μια πρωτότυπη σύνθεση της ρουμανικής ιστορίας με τίτλο «*România. Ţara de frontieră a*

⁹⁹ Χαρακτηριστικός ο τίτλος της πρώτης ιστορικής σύνθεσης που θα δημοσιευθεί στη μετασοσιαλιστικής Ρουμανίας από τον Ρουμάνο ιστορικό Fl. Constantiniu, «*O istorie sinceră poporului Român*» [Μια ειλικρινής ιστορία του ρουμανικού λαού].

¹⁰⁰ Ωστόσο, θα πρέπει να υπογραμμισθεί πως η κληρονομιά του ρομαντισμού στην ιστοριογραφία της Ρουμανίας, διατηρήθηκε μέσα στην κομμουνιστική φάση της ιστοριογραφίας, και, μάλιστα, γνώρισε την ανανέωση κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες του καθεστώτος, με την εθνικο-κομμουνιστική στροφή του Ceaușescu. Βλ. Cr. Petrescu and Dr. Petrescu “Mastering vs Coming to terms with the Past: A critical analysis of Post-Communist Romanian Historiography”, *ό.π.*, σελ. 370

¹⁰¹ Πρωτότυπη έκδοση στα ρουμάνικα: *Istorie și mit în conștiința românească*, Humanitas, Bucharest, 1997

Europei» [Ρουμανία. Η παραμεθόριος της Ευρώπης]¹⁰². Η θέση του Voia πάνω στις «μεγάλες αφηγήσεις» προκάλεσε την αντίδραση παραδοσιακών –κυρίως- ιστορικών, καθώς ξέφευγε από τα όρια της κριτικής της κυρίαρχης αφήγησης της κομμουνιστικής περιόδου, και προχωρούσε στην εξ ολοκλήρου αμφισβήτηση της «εθνικιστικής» παράδοσης της ιστορικής γραφής, στην οποία φάνηκε να θέλουν να επιστρέψουν ορισμένοι ιστορικοί. Το επιχείρημα του Voia, και η κριτική του επιχειρήματός του από τους πολέμιούς του, διεύρυνε ακόμη περισσότερο το διάλογο γύρω από το ζήτημα της ιστορικής αντίληψης και της ιστοριογραφικής επιστήμης¹⁰³.

Ο πλουραλισμός στη νέα ιστοριογραφική περίοδο είναι δεδομένος. Η άρση των ιδεολογικών περιορισμών της σοσιαλιστικής περιόδου, άφησε τους ιστορικούς να κινηθούν προς όποια κατεύθυνση επιθυμούσαν. Εν τούτοις, η νέα περίοδος της ρουμάνικης ιστοριογραφίας σημαδεύτηκε από έντονες διαμάχες. Η επιρροή ιστορικών που διαμορφώθηκαν στη δεκαετία του 1960 και τη φάση της επανεθνικοποίησης, μετά τον θάνατο του Roller, ήταν ακόμη έντονη στο ιστοριογραφικό πεδίο στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, στο οποίο διεκδικούσε χώρο και μια ομάδα ιστορικών που αντλούσε το ιδεολογικό της κύρος από το γεγονός πως αντιστάθηκε στις επιβολές του προηγούμενου καθεστώτος, θέλοντας να επιβάλει μια τομή με τις ιστοριογραφικές πρακτικές του Κομμουνισμού. Σύντομα, στη διαμάχη για την συμβολική δύναμη στο πεδίο της ιστορίας, προστέθηκαν και οι εκπρόσωποι του «από-μυθοποιητικού» ρεύματος που δημιούργησε ο L. Voia. Ο αγώνας για τη θεσμική δύναμη και την ηγεμονία στην ιστοριογραφική σκέψη και παραγωγή συνεχίζεται τον 21^ο αιώνα, αντανakλώντας σε ένα βαθμό την κατάσταση που επικρατεί σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο στη Ρουμανία¹⁰⁴. Συμπερασματικά, ο διάλογος γύρω από τα ιστορικά ζητήματα του

¹⁰² Τίτλος της αγγλικής έκδοσης: Romania. Borderland of Europe.

¹⁰³ Βλ. B. Murgescu, «The Romanian historiography in the 1990's», *Romanian Journal of political science*, vol 3, n. 1, (Spring) 2003, σελ. 45-47

¹⁰⁴ Η ιδεολογική πάλη στο κλάδο της ιστορικής επιστήμης εκφράστηκε έντονα μέσα από δύο επεισόδια: Το πρώτο, ήταν η έντονη διαμάχη γύρω από το καινούργιο σχολικό εγχειρίδιο της ιστορίας, που ξέσπασε το 1999 και αφορούσαν το είδος της ιστορίας που πρέπει να διδάσκεται στα σχολεία. (Βλ. αναλυτικά Cr. Petrescu and Dr. Petrescu "Mastering vs Coming to terms with the Past: A critical analysis of Post-Communist Romanian Historiography", ό.π., σελ. 365-369). Το δεύτερο είχε να κάνει με την δημιουργία μιας νέας πολύτομης ιστορίας των Ρουμάνων, που θα έδινε το στίγμα της νέας εποχής, δημιουργώντας το μεγάλο αφήγημα που θα ηγεμόνευε στο πεδίο. Το αποτέλεσμα του εγχειρήματος που ανέλαβε η Ακαδημία της Ρουμανίας, υπήρξε αμφιλεγόμενο και προκάλεσε έντονες αντιδράσεις, που σχετίζονταν τόσο με το περιεχόμενο του έργου, όσο και με τους ιστορικούς που συμμετείχαν ή δεν συμμετείχαν στην έκδοση. Σε κάθε περίπτωση, ο στόχος της δημιουργίας μιας νέας, κεντρικής, «μεγάλης αφήγησης» δεν

παρελθόντος άνοιξε και η ιστοριογραφία εμπλουτίστηκε με νέες μεθόδους, χωρίς αυτό να σημαίνει πως η σύγχρονη ερμηνεία της ιστορίας δεν περιλαμβάνει τις κατακτήσεις της προηγούμενης περιόδου, σε ερμηνευτικό αλλά και μεθοδολογικό επίπεδο. Επομένως, για ιστορικά ζητήματα, όπως αυτό της επανάστασης του 1821, δεν μπορούμε να κάνουμε λόγο για ένα ενιαίο και συνεκτικό αφήγημα με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και γνωρίσματα. Όπως θα επιχειρήσουμε να δείξουμε στο επόμενο κεφάλαιο, οι νέες προσεγγίσεις του ζητήματος καθορίζονται από ιστοριογραφικές σχολές σκέψης που εκτείνονται από το ρομαντισμό μέχρι την σχολή των Annales, και από τη κριτική θεωρία μέχρι τις αποδομητικές τάσεις του μεταμοντερνισμού.

Τα αφηγήματα του 1821

Istoria românilor din Dacia-Traiană

Η πρώτη σύνθεση της ρουμανικής ιστορίας κυκλοφόρησε σε έξι τόμους υπό τον τίτλο *Istoria românilor din Dacia-Traiană* [Ιστορία των Ρουμάνων της Δακίας του Τραϊανού]¹⁰⁵. Δημιουργός του μεγαλεπίβολου έργου υπήρξε ο ιστορικός Alexandru Dimitrie Xenopol. Ο A.D. Xenopol (1847-1920), σπούδασε στη Γερμανία, όπου παρακολούθησε διαλέξεις του Leopold Von Ranke, και μετά από μια σύντομη περίοδο όπου εξάσκησε το επάγγελμα της δικηγορίας, ανέλαβε τη θέση του καθηγητή της ρουμανικής ιστορίας στο πανεπιστήμιο του Ιασίου, το 1883¹⁰⁶. Αποτέλεσμα αυτών των διαλέξεων ήταν η δημιουργία του μνημειώδους έργου, του οποίου ο πρώτος τόμος εμφανίστηκε το 1888, ενώ ο τελευταίος εκδόθηκε το 1893.

Ο Xenopol ενδιαφέρθηκε ιδιαίτερα για την φιλοσοφία της Ιστορίας, και συνέβαλλε σημαντικά στην ανάπτυξη της ιστορίας σε επιστημονικό κλάδο στον ακαδημαϊκό χώρο της Ρουμανίας. Δεν αποδεχόταν την ύπαρξη ενός συγκεκριμένου κανόνα στην ιστορική έρευνα ο οποίος καθορίζει την ερμηνεία και την πρόσληψη των γεγονότων. Θεωρούσε πως κάθε ιστορικό γεγονός είχε συγκεκριμένες αιτίες που εδράζονταν στις γεωπολιτικές συνθήκες, τον πολιτισμό, τις φυλές, ενώ ρόλο στις εξελίξεις είχαν και παράγοντες όπως η τύχη, οι μεγάλες προσωπικότητες ανδρών και η οικονομική δραστηριότητα κάθε λαού. Καθήκον του ιστορικού ήταν να παρουσιάσει το ιστορικό γεγονός, να αναλύσει τις αιτίες πίσω από αυτό, και, τέλος, να αναδείξει την επιρροή του πάνω στον άνθρωπο¹⁰⁷. Πάνω σε αυτό το θεωρητικό υπόβαθρο, ο Xenopol δημιούργησε μια αφήγηση όπου τα πολιτικά γεγονότα, παρότι αποτελούν τον κορμό του έργου, δεν παρουσιάζονται απλώς ως διαδοχικά επεισόδια στην εξέλιξη της ρουμανικής ιστορίας, αντίθετα, ο ιστορικός οφείλει να εμβαθύνει σε ζητήματα υλικής ή πνευματικής φύσης, παρουσιάζοντας λεπτομέρειες που αφορούν την οικονομία, τους

¹⁰⁵ Εξετάζεται εδώ η 3^η έκδοση του έργου *Istoria românilor din Dacia-Traiană*, vol. 10, ed. III, Cartea Românească, București, 1925-1930, η οποία παρουσιάζεται σε 14 τόμους.

¹⁰⁶ Fr. Kellogg, *A History of Romanian historical writing*, Charles Schlacks, California, 1990, σελ. 32

¹⁰⁷ Αυτ.

θεσμούς και τις πρακτικές της κοινωνίας των Ρουμάνων. Αξίζει να σημειωθεί, πως το έργο του για την ιστορία των Ρουμάνων βασίστηκε σε πρωτογενείς πηγές που είχαν ήδη δημοσιευτεί, χωρίς να διεξάγει ο ίδιος κάποια αρχειακή έρευνα για την εξεύρεση νέου υλικού.

Το εξάτομο έργο του A.D. Xenopol αποτελεί τη πρώτη απόπειρα να παρουσιαστεί ολοκληρωμένη η ιστορία των Ρουμάνων σε μια μεγάλη αφήγηση. Ένα ακόμα χαρακτηριστικό που δίνει επιπρόσθετη αξία στο έργο του Xenopol είναι πως καταφέρνει να παρουσιάσει την ιστορία των Ρουμάνων ως κομμάτι της ευρωπαϊκής ιστορίας, και όχι απομονωμένη από τις εξελίξεις, ενισχύοντας έτσι τους δεσμούς της Ρουμανίας με την υπόλοιπη Ευρώπη¹⁰⁸. Με αυτό τον τρόπο, έδωσε σημαντική ώθηση στην αυτοπρόσληψη των Ρουμάνων ως μέλους της πολιτισμένης Ευρώπης και εδραίωσε το αίσθημα της ιστορικής συνέχειας του ρουμανικού έθνους μέσα στο χρόνο, που είχε ανάγκη το νεοσύστατο κράτος των Ρουμάνων. Οι αφηγηματικές ικανότητες του Xenopol, το κύρος του οποίου ήταν ήδη εγνωσμένο, καθώς και η ευρύτερη σημασία της σύνθεσής του για τους Ρουμάνους, αλλά και για τους ευρωπαίους, οδήγησε τον ιστορικό από το Ιάσιο της Μολδαβίας να δημιουργήσει μια πιο συνοπτική έκδοση του έργου του, η οποία δημοσιεύτηκε στα γαλλικά, το 1896¹⁰⁹.

Στον 10^ο τόμο του *Istoria românilor din Dacia-Traiană* (3^η έκδοση, 1925-1930), υπό τον τίτλο «Istoria țărilor române de la pacea de București până la răsturnarea fanarioșilor. 1812-1821» [Ιστορία των ρουμανικών χωρών από τη συνθήκη ειρήνης του Βουκουρεστίου μέχρι τη πτώση των Φαναριωτών], συναντάμε το κεφάλαιο όπου εξιστορούνται τα γεγονότα της επανάστασης του 1821. Ο Xenopol ανοίγει την αφήγησή του με τη δημιουργία της Φιλικής Εταιρείας, που στόχο της είχε την ένοπλη ένωση όλων των χριστιανών υπηκόων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ενάντια στην σουλτανική εξουσία. Η Φιλική Εταιρεία είχε απλώσει το δίκτυό της και στις Ηγεμονίες, όπου βλέπουμε πως ο Μιχαήλ Σούτσος της Μολδαβίας «είχε αφιερώσει όλες του τις δυνάμεις στα συμφέροντά της», αναφέρει ο συγγραφέας¹¹⁰. Αφού παρουσιάζει πληροφορίες και για τον αρχηγό της μυστικής οργάνωσης, Αλέξανδρο Υψηλάντη, κλείνει την εισαγωγή

¹⁰⁸ L.Boia, *Evoluția istoriografiei Române*, Universitatea din București, București, 1976, σελ. 189

¹⁰⁹ *Histoire des Roumains de la Dacie Trajane*, τ. 1-2, 1896. Άυτ. σελ 190

¹¹⁰ Xenopol, *Istoria românilor din Dacia-Traiană*, vol. 10, ed. III, Cartea Românească, București, 1925-1930, σελ. 39

του για τα γεγονότα των Ηγεμονιών με μια αναφορά στη συμμετοχή της Ρωσικής Αυτοκρατορίας στα σχέδια των Ελλήνων: Υπαινίσσεται πως οι Ρώσοι προεξέχοντος του αυτοκράτορα Αλέξανδρου, επιθυμούσαν την ανατροπή του Σουλτάνου και την απελευθέρωση των Ελλήνων, στο βαθμό που ίσως διευκόλυναν τους Φιλικούς, αλλά δεν θα μπορούσαν ποτέ να φανούν ως οι οργανωτές μια τέτοιας ενέργειας. Ωστόσο, ο Xenopol καταλήγει πως, παρά τις σαφείς ενδείξεις, δεν μπορούμε να ισχυριστούμε πως οι Ρώσοι είχαν ενεργή ανάμειξη στα γεγονότα ή στην προετοιμασία τους, εφόσον «στα επίσημα έγγραφα της εποχής, δεν μπορούμε να βρούμε ούτε την παραμικρή δικαιολόγηση για αυτές τις κατηγορίες»¹¹¹, παραμένοντας πιστός στη θέση του πως «η ιστορία μιας εποχής γράφεται με όσα υλικά έχουν συγκεντρωθεί ως τότε»¹¹².

Μετά την εισαγωγή για το κίνημα που οργάνωσε η Φιλική Εταιρεία και τους σκοπούς του, η αφήγηση συνεχίζεται στο υποκεφάλαιο που έχει τον χαρακτηριστικό τίτλο «Țările române față cu revoluția grecească» [Οι ρουμανικές χώρες αντιμέτωπες με την ελληνική επανάσταση], όπου παρουσιάζεται η υποδοχή των δύο Ηγεμονιών στην «εισβολή», όπως την περιγράφει ο Xenopol, του στρατεύματος του Υψηλάντη στη Μολδαβία¹¹³. Αρχικά, ο ιστορικός αναφέρεται στην παρουσία του στρατού του Υψηλάντη στο Ιάσιο, και την ταραχή που προκάλεσαν οι διοικητές στους κατοίκους της πόλης. Οι Φιλικοί λεηλατούσαν τις γειτονιές της πόλης, έκλεβαν προμήθειες, όπλα, άλογα και ό,τι άλλο τους φαινόταν χρήσιμο, εις βάρος των κατοίκων της πρωτεύουσας της Μολδαβίας, που «δεν ήξεραν που να βρουν καταφύγιο μέσα στην ίδια τους τη χώρα»¹¹⁴. Ο ίδιος ο Υψηλάντης, απευθυνόμενος στο λαό της ηγεμονίας, επιχείρησε να τους πείσει να επαναστατήσουν μαζί του, αλλά ο λαός δεν θέλησε να συμμετάσχει σε ένα κίνημα, που θα είχε οφέλη μόνο για τους βογιάρους, που ήδη είχαν προσχωρήσει στη πλευρά του Υψηλάντη. Για αυτό το λόγο, ισχυρίζεται ο συγγραφέας, αποφάσισε να αποχωρήσει από το Ιάσιο¹¹⁵.

¹¹¹ Xenopol, *Istoria...*, ό.π., σελ. 41-42

¹¹² L. Boia, *Evoluția*, ό.π., σελ. 188

¹¹³ «...care încâlcase înarmați o țară lipsită de orice apărare.»[...οι οποίοι εισέβαλλαν ένοπλοι σε μια ψώρα που δεν διέθετε κάποια άμυνα] Xenopol, *Istoria...*, ό.π., Xenopol, *Istoria...*, ό.π., σελ 44

¹¹⁴ Ο Xenopol εδώ, επικαλείται την αφήγηση του Drăghici στο *Istoria Moldovei pe 500 de ani* [Ιστορία της Μολδαβίας τα τελευταία 500 χρόνια]. Αυτ., σελ. 45

¹¹⁵ Αυτ., σελ. 46-47

Στη συνέχεια, ο Χενοροί προχωρά στην παρουσίαση των γεγονότων που έλαβαν χώρα στην περιοχή της Βλαχίας. Πρωτεργάτης στην αντίδραση που προέβαλλε η Βλαχία ενάντια στις αυθαιρεσίες των Φιλικών, που ήταν η σταγόνα που ξεχείλισε το ποτήρι της καταπίεσης του λαού, υπήρξε μια σημαντική φυσιογνωμία, ο «γιος του λαού»¹¹⁶, Τούντορ Βλαντιμιρέσκου. Ο Χενοροί φιλοτεχνεί την εικόνα του Βλαντιμιρέσκου, παρουσιάζοντας τα βιογραφικά στοιχεία του Βλάχου οπλαρχηγού, ως ενός ανθρώπου προερχόμενου από τις χαμηλές τάξεις, που κατάφερε χάρη στις ηγετικές του ικανότητες να ανέλθει στο αξίωμα του, αλλά ποτέ δεν ξέχασε τις καταβολές του και «κράτησε στη καρδιά του το μίσος των αγροτών προς τους καταπιεστές τους, αγωνιζόμενος για τα συμφέροντά τους...»¹¹⁷. Κλείνοντας την παρουσίαση της προσωπικότητας του Τούντορ, ο συγγραφέας σημειώνει το πολιτικό του αισθητήριο ήταν τέτοιο, που του επέτρεπε να γνωρίζει πως αν οι Ρώσοι δεν στήριζαν το κίνημα του Υψηλάντη, δεν θα μπορούσε ο ίδιος να συμμαχήσει μαζί του σε μια μάχη εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας¹¹⁸. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός, πως ο Χενοροί, αποφεύγει να συνδέσει τον ξεσηκωμό του Τούντορ με την επιτροπή των καϊμακάμηδων που ανέλαβε την διοίκηση της Βλαχίας μέχρι τον διορισμό του επόμενου ηγεμόνα. Ο ιστορικός ερμηνεύει την κίνηση του Τούντορ ως αντίδραση στην καταπίεση των αγροτών από τους Ρουμάνους αριστοκράτες, και, κυρίως, τους Φαναριώτες. Μάλιστα, ο Χενοροί αφιερώνει ένα μεγάλο κομμάτι της ανάλυσής του στις οικονομικές συνθήκες των αγροτικών πληθυσμών κατά τον προηγούμενο αιώνα, καταδεικνύοντάς τες ως γενεσιουργό αιτία του κινήματος που ξέσπασε το 1821 στη Βλαχία¹¹⁹. Η συγκυρία του θανάτου του ηγεμόνα της Βλαχίας, Αλέξανδρου Σούτσου, φαίνεται να αποτελεί απλά την αφορμή για την κίνηση του Βλαντιμιρέσκου.

Συνεχίζοντας την ανάλυσή του, ο Χενοροί περιγράφει τις κινήσεις του Τούντορ Βλαντιμιρέσκου μετά την πρώτη του διακήρυξη και μέχρι την άφιξή του στο Βουκουρέστι¹²⁰. Ο Βλαντιμιρέσκου, σύμφωνα με όσα περιγράφει ο Χενοροί, προσπαθεί

¹¹⁶ Αυτ. σελ. 48

¹¹⁷ Αυτ. σελ. 50

¹¹⁸ Αυτ.,

¹¹⁹ «*Aceste împrejurări ne arată deci seria istorică din care a ieșit revoluția lui Tudor Vladimirescu*» [Αυτές οι συνθήκες μας δείχνουν λοιπόν την ιστορική σειρά από την οποία πυροδοτήθηκε η επανάσταση του Τούντορ Βλαντιμιρέσκου] Αυτ. σελ. 53-55

¹²⁰ Ο ιστορικός δεν κάνει κάποια αναφορά στον σχηματισμό της «*Adunarea poporului*» (σ.σ. Συνέλευση του Λαού)

να συγκρατήσει τα αυξανόμενα, πλέον στρατεύματά του, από αυθαιρεσίες και πλιάτσικα¹²¹, και ταυτόχρονα επιχειρεί να χτίσει τις συμμαχίες του, προκειμένου να πετύχει το στόχο του, την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των αγροτών. Ορισμένοι «πατριώτες βογιάροι», όπως χαρακτηρίζονται από τον ιστορικό, συμμαχούν με τον Τούντορ, στηρίζοντας το εγχείρημά του χωρίς να αμφισβητούν την εξουσία του, και εκείνος τους δέχεται, προκειμένου να προσδώσει περισσότερο κύρος και δύναμη στην εξέγερσή του¹²². Παράλληλα, ο Τούντορ επιχειρεί να προσεγγίσει την Πύλη, στοχεύοντας να καθησυχάσει τον Σουλτάνο, δηλώνοντας πως το κίνημά του στρέφεται αποκλειστικά ενάντια «στους Ρουμάνους και Έλληνες ηγεμόνες που μας καταδυναστεύουν και μας απογυμνώνουν...» και ζητώντας «να σταλεί ένας πιστός στην αυτοκρατορία άνθρωπος στο Βουκουρέστι για να ερευνήσει... και να μας αποδώσει δικαιοσύνη»¹²³. Με την άφιξή του στο Βουκουρέστι, θα συμμαχήσουν μαζί και όσοι βογιάροι είχαν παραμείνει εκεί, καθώς οι περισσότεροι στο άκουσμα της είδησης πως ο Τούντορ καταφθάνει και έχοντας ακούσει για τις βιαιότητες που είχε διαπράξει ο στρατός του, διέφυγαν στο Βραζον. Κατά τον Χενοροί, εκείνη ακριβώς τη στιγμή ήταν που η κοινωνική εξέγερση του Τούντορ μετατράπηκε σε πολιτική επανάσταση, με εθνικό πρόσημο: «*Mîscarea lui Tudor, socială la inceput, fu împinsă de boieri cu care el se aliase pe tărâmul politic și național*» [Η εξέγερση του Τούντορ, κοινωνική στην αρχή, ωθήθηκε από τους βογιάρους με τους οποίους είχε συμμαχήσει –ο Τούντορ– στο πολιτικό και εθνικό πεδίο]¹²⁴.

Σύμφωνα με τη θεώρηση του Χενοροί, αυτή η «εθνική» κατεύθυνση του κινήματος του Τούντορ, που ζητούμενο είχε την εκδίωξη των Ελλήνων Φαναριωτών από τη διοίκηση των Ηγεμονιών, θα τον έφερνε σε ευθεία αντιπαράθεση με τους Έλληνες της Φιλικής Εταιρείας. Ωστόσο, με την άφιξη του επαναστατικού στρατού του Υψηλάντη στη Βλαχία, ο Βλαντιμιρέσκου, θέλοντας να διασφαλίσει τη θέση του, επιδίωξε μια συνάντηση μαζί του¹²⁵. Παρότι δεν έχουμε αξιόπιστες πηγές για το περιεχόμενο της συνάντησης, σημειώνει ο Χενοροί, «η γνώση μας από διαφορετικές πηγές και πρόσωπα, σχηματίζει την εικόνα πως ο Τούντορ πρέπει να ισχυρίσθηκε πως η υποσχόμενη από τον

¹²¹ Αυτ. σελ. 59-60

¹²² Αυτ. σελ. 55-56

¹²³ Αυτ. σελ 58

¹²⁴ Αυτ. σελ 68

¹²⁵ Αυτ.

Υψηλάντη στήριξη των Ρώσων, όχι μόνο δεν ήρθε, αλλά ο τσάρος αποδοκίμασε το κίνημά του... τα λόγια του Τούντορ ήταν πως... η θέση των Ελλήνων είναι στον τόπο τους και των Ρουμάνων στο δικό τους»¹²⁶. Η συνάντηση αυτή, ωστόσο, αναφέρει ο συγγραφέας, θα είχε ως συνέπεια την αμφισβήτηση των Οθωμανών ως προς τις πραγματικές επιδιώξεις του Τούντορ, για τον οποίο θεωρούσαν πλέον πως ήταν σε συνεννόηση με τον Υψηλάντη¹²⁷. Επιπρόσθετα, ο Τούντορ βρέθηκε αντιμέτωπος και με τη δυσαρέσκεια ορισμένων καπετάνιων του, βουλγαρικής και σέρβικης καταγωγής, όπως υπογραμμίζει ο Χενοροί, που πίστευαν πως η εξέγερση στρεφόταν ενάντια στην Οθωμανική εξουσία. Συνεπώς, ο Βλαντιμιρέσκου, μαθαίνοντας για την είσοδο οθωμανικών στρατευμάτων στη Βλαχία, αποφασίζει να εγκαταλείψει το Βουκουρέστι, και να κινηθεί δυτικά, προς τη κατεύθυνση που είχε αποχωρήσει και ο Υψηλάντης μετά την συνάντηση, με τη σκέψη πως σε ενδεχόμενη συμφωνία με τους Οθωμανούς, θα μπορούσε να επιτεθεί στους Φιλικούς¹²⁸.

Ο Χενοροί, κλείνει την περιγραφή του, παρουσιάζοντας το τέλος του Βλαντιμιρέσκου, και τις εξελίξεις που οδήγησαν στη διάλυση του κινήματός του. Αρχικά, γίνεται αναφορά στην απειθαρχία του στρατεύματος, την οποία όμως προκαλούν, σύμφωνα πάντα με τον Ρουμάνο ιστορικό, Αλβανοί, Βούλγαροι και Σέρβοι, «...που είναι άνθρωποι ξένοι προς τη χώρα και τα συμφέροντα του λαού της, τα οποία προσποιούνται ότι υπερασπίζονται», και όχι τα ομογενή στοιχεία¹²⁹. Ο Τούντορ, τιμωρεί κάθε πράξη αυθαιρεσίας με θάνατο, και αυτό φαίνεται να τον αποξενώνει από τους ακολούθους του, σταδιακά. Χωρίς περαιτέρω λεπτομέρειες, η αφήγηση περνά στην εντολή που δίνει ο Υψηλάντης, που «δεν έχει σταματήσει να σκέφτεται», στον διοικητή του, Γιωργάκη Ολύμπιο, να πιάσει τον Τούντορ. Ο Γιωργάκης μεταβαίνει στο στρατόπεδο του Τούντορ, και αφού παρουσιάζει την αλληλογραφία του με τις οθωμανικές αρχές, τον συλλαμβάνει, με τον Βλαντιμιρέσκου να μην προβάλλει αντίσταση. Στη συνέχεια περιγράφει τις τελευταίες μέρες του Βλαντιμιρέσκου,

¹²⁶ Αυτ.

¹²⁷ Ο Χενοροί προβαίνει σε αυτόν τον ισχυρισμό, παραπέμποντας στον Erbiceanu. Αυτ. σελ. 63

¹²⁸ Αυτ. σελ 69-70

¹²⁹ Αυτ. σελ 70

σημειώνοντας πως δεν περνά κανονική δίκη και τονίζοντας τον βίαιο τρόπο με τον οποίο εκτελέστηκε στα χέρια των Φιλικών¹³⁰.

Τέλος, ο Χενορσί θα επιχειρήσει μια συνολική αποτίμηση των γεγονότων, και τη σημασία τους για τον ρουμανικό λαό. Χαρακτηρίζει το κίνημα του Τούντορ ως την «...πρώτη επιτυχημένη αντίδραση του ρουμανικού λαού ενάντια στην ξένη καταπίεση»¹³¹, δικαιολογώντας την άποψη αυτή, ισχυριζόμενος πως «δεν πρέπει να πιστεύει κανείς πως το γεγονός της εξέγερσης των Ελλήνων από μόνο του θα ήταν αρκετό για να αποσύρουν οι Τούρκοι την εμπιστοσύνη τους και να απομακρύνουν τους Φαναριώτες». Αυτή η επιτυχία της «επανάστασης», όπως την ορίζει ο Χενορσί, αποτέλεσε την «αφύπνιση του ρουμανικού λαού» και σηματοδότησε την «αρχή μιας νέας εποχής για το γένος των Ρουμάνων»¹³².

Η εικόνα που σχηματίζεται από τα όσα γράφει ο Χενορσί για τα γεγονότα της Βλαχίας είναι αρκετά καθαρή. Η επανάσταση του 1821 παρουσιάζεται αποκλειστικά ως κομμάτι της ρουμανικής ιστορίας. Αρχικά, το κίνημα του Τούντορ εμφανίζεται ως λαϊκή εξέγερση, που στρέφεται αποκλειστικά ενάντια στους Φαναριώτες και στους Ρουμάνους συνεργάτες τους, και όχι προς την οθωμανική εξουσία, σημειώνοντας στο κείμενό του πως μόνο ξένα στοιχεία που πήραν μέρος στο κίνημα είχαν αυτόν το στόχο. Ο Χενορσί δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να υπήρχε κάποια συνεργασία μεταξύ του Βλαντιμιρέσκου και των Φιλικών, ωστόσο αναφέρει πως δεν προκύπτει κάτι τέτοιο από τα επίσημα έγγραφα¹³³. Εν αντιθέσει, καταγεγραμμένη είναι η δήλωση του Τούντορ πως δεν στρέφεται κατά της Οθωμανικής κυριαρχίας, ενώ παράλληλα σε καμία από τις προκηρύξεις του δεν αναφέρει το όνομα των Ελλήνων¹³⁴. Στα επιχειρήματα του ιστορικού για το χαρακτήρα της επανάστασης προστίθεται και η άποψη με την οποία ανοίγει το κεφάλαιο για τα γεγονότα του 1821, σύμφωνα με την οποία, με τις δεδομένες συνθήκες που δημιουργούσε η μη σύμπραξη των Ρώσων, οι Ρουμάνοι δεν θα μπορούσαν να συνταχθούν με τους Φιλικούς¹³⁵. Έτσι, τα δύο κινήματα παρουσιάζονται από τον ιστορικό σε πλήρη διάσταση, και προς το τέλος της ιστορικής τους πορείας,

¹³⁰ Αυτ. σελ 71

¹³¹ Αυτ. σελ. 72

¹³² Αυτ. σελ. 73

¹³³ Αυτ. σελ 60

¹³⁴ Αυτ. σελ.52

¹³⁵ Αυτ. σελ 43-44

ακόμη και ανταγωνιστικά. Στην ανάλυση του Xenopol, ο αναγνώστης δεν συναντά λεπτομέρειες για το κίνημα του Υψηλάντη, παρά μόνο την επιρροή του στα γεγονότα της Βλαχίας, δηλαδή τις αυθαιρεσίες που διέπρατταν στη Μολδαβία και κορύφωσαν τη λαϊκή οργή με αποτέλεσμα την εξέγερση στη Βλαχία, αλλά και την εκτέλεση του ηγέτη της, Τούντορ, στα χέρια των Φιλικών. Χαρακτηριστικό αυτής της επιλογής του συγγραφέα, αποτελεί το γεγονός πως η αφήγησή του σταματά με τον θάνατο του Βλαντιμιρέσκου, και δεν προχωρά στα μετέπειτα γεγονότα που έλαβαν χώρα στις Ηγεμονίες, όπως τη μάχη του Δραγατσανίου ή την τελευταία αντίσταση του Γεωργάκη Ολύμπιου στη μονή Σέκου.

Συνεπώς, η αφήγηση που δίνει ο Xenopol επικεντρώνεται στη παρουσίαση του κινήματος που ξεσπά στη Βλαχία υπό τον Βλαντιμιρέσκου. Ο συγγραφέας εστιάζει στον κοινωνικό χαρακτήρα του κινήματος, περιγράφοντας τις οικονομικές συνθήκες που επικρατούσαν στις ηγεμονίες από τον προηγούμενο αιώνα της Φαναριωτικής κυριαρχίας, και που αποτέλεσαν την αιτία της εξέγερσης. Η εξέγερση ξεκινά ως αντίδραση στο κίνημα του Υψηλάντη, του οποίου τις αρνητικές επιπτώσεις έχει παρουσιάσει ήδη στην αρχή του κεφαλαίου του ο Xenopol. Η «κοινωνική εξέγερση» θα μετατραπεί σε «πολιτική επανάσταση» με εθνικό χαρακτήρα, όταν οι βογιάροι που παρέμεναν στου Βουκουρέστι θα συνδράμουν στον αγώνα του Τούντορ, με αίτημα την απομάκρυνση των Φαναριωτών¹³⁶. Ο Xenopol θα υπογραμμίσει το ρόλο των λαϊκών μαζών σε αυτόν τον αγώνα, υποστηρίζοντας πως χωρίς την στήριξή τους που μετουσιώθηκε στην επανάσταση του Τούντορ, η πολιτική αλλαγή θα ήταν αδύνατο να συντελεστεί¹³⁷. Συνοψίζοντας, η απεικόνιση των γεγονότων που μας δίνει ο Xenopol, προβάλλει την επανάσταση προερχόμενη από τους Ρουμάνους και για τους Ρουμάνους, αποσυνδέοντάς την από το ελληνικό κίνημα, εστιάζοντας έντονα στη σημασία αυτής της εθνικής επανάστασης στην πορεία προς την αναγέννηση του ρουμανικού έθνους, αναγάγοντας το κίνημα του 1821 σε κομβικό επεισόδιο της ρουμανικής ιστορίας.

¹³⁶ Αξίζει να σημειωθεί το καταληκτικό σχόλιο του Xenopol για τη θέση των βογιάρων: «*Clasa boierească, oricât de degenerată era ea, mai păstrase singură conștiința, încalcărei naționalității române de către elementul grecesc.*». [Η τάξη των βογιάρων, όσο διεφθαρμένη κι αν ήταν, διατήρησε τη μοναδική συνείδηση, της καταπίεσης της ρουμανικής εθνότητας από το ελληνικό στοιχείο.] Αυτ. σελ 71

¹³⁷ Αυτ. σελ 72-73

Istoria românilor

Η επόμενη μεγάλη σύνθεση της ρουμανικής ιστορίας εκδίδεται σε δέκα τόμους μεταξύ των ετών 1935-1939 από έναν εκ των σημαντικότερων ιστορικών της Ρουμανίας, τον Nicolae Iorga. Ο N. Iorga (1871-1940) πραγματοποίησε τις σπουδές του στο Ιάσιο της Μολδαβίας, το Παρίσι, το Βερολίνο και την Λειψία. Στα είκοσι τρία του χρόνια έγινε καθηγητής στο πανεπιστήμιο του Βουκουρεστίου, όπου δίδασκε παγκόσμια ιστορία. Παράλληλα, ο Iorga ασχολήθηκε ενεργά με την πολιτική και υπήρξε συνιδρυτής, το 1910, του Εθνικού Δημοκρατικού Κόμματος (PND). Πολιτευόταν από το 1907 έως και τη δολοφονία του, το 1940, ενώ διετέλεσε και πρωθυπουργός της Ρουμανίας για ένα σύντομο χρονικό διάστημα, τη περίοδο 1931-1932¹³⁸. Κατά τα χρόνια των σπουδών του στο εξωτερικό, ο Iorga συνέλεξε μεγάλο όγκο πηγών που αφορούσαν την ρουμανική ιστορία από διάφορα αρχεία, τις οποίες εξέδωσε σε διάφορες συλλογές από το 1897 μέχρι το 1918¹³⁹. Χάρη στην πρωτόγνωρη για τα δεδομένα της εποχής αποδεκτικότητα αυτού του αρχειακού υλικού, κατάφερε να δημιουργήσει μεγάλες συνθέσεις μελέτες και μονογραφίες για κάθε πεδίο της ρουμανικής ιστορίας, όντας ο πολυγραφότερος Ρουμάνος ιστορικός¹⁴⁰.

Ο Iorga θεωρούσε πως η ιστορία δεν μπορεί να γίνει κατανοητή μελετώντας την αποσπασματικά. Το ενδιαφέρον του για την παγκόσμια ιστορία απορρέει ακριβώς από αυτήν την άποψη, η οποία διαμόρφωσε την ιστορική του σκέψη. Σύμφωνα με αυτή, η ιστορία ενός λαού δεν γίνεται να εξετάζεται αποκομμένη από την ιστορία άλλων εθνών, ούτε να κατακερματίζεται σε επιμέρους αναλύσεις που αφορούν την οικονομία, την κοινωνία ή την πολιτική. Πάνω σε αυτή τη θεωρητική βάση, για την βαθύτερη κατανόηση της ρουμανικής ιστορίας, ο Iorga μελέτησε την ιστορία των δύο αυτοκρατοριών που κυριάρχησαν στην βαλκανική χερσόνησο, της Βυζαντινής και της Οθωμανικής, στις οποίες αφιέρωσε δύο μεγάλες συνθετικές ιστορίες¹⁴¹. Παράλληλα, ο Ρουμάνος ιστορικός αρνούνταν την ιδέα της ύπαρξης ενός ορισμένου ιστορικού κανόνα

¹³⁸ Fr. Kellog, *A History of Romanian historical writing*, Charles Schlacks, California, 1990, σελ 35-36

¹³⁹ L. Boia, *Evoluția istoriografiei Române* [Η εξέλιξη της ρουμανικής ιστοριογραφίας], Universitatea din București, București, 1976, σελ 253

¹⁴⁰ Ο Kellog αναφέρει πως ο Iorga έχει δημοσιεύσει 1.359 τίτλους και πάνω από 25.000 άρθρα. Fr. Kellog, *A History...*, ό.π., σελ. 36

¹⁴¹ *Histoire de la vie byzantine* [Ιστορία της βυζαντινής ζωής] 1934-1939 και *Geschichte des Osmanischen Reiches nach den Quellen dargestellt* [Ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας σύμφωνα με τις πηγές] 1908-1913. L. Boia, *Evoluția...*, ό.π., σελ 258-259.

σύμφωνα με τον οποίο μπορεί να ερμηνευτεί η Ιστορία, καθώς, η ανθρώπινη δραστηριότητα -που αποτελεί το κύριο ενδιαφέρον και αντικείμενο έρευνας ενός ιστορικού, όπως ισχυριζόταν- εκφράζεται μέσα στον ενιαίο χρόνο της Ιστορίας μέσα από διάφορα συμβάντα, με ποικίλους τρόπους και διαστάσεις, τα οποία ο ερευνητής οφείλει να είναι σε θέση να ερμηνεύσει στην ολότητά τους¹⁴². Μεθοδολογικά, ο Iorga θα ακολουθήσει τις κυρίαρχες ιστοριογραφικές πρακτικές της εποχής, στηρίζοντας την αφήγησή του σε έγγραφα και μαρτυρίες που είχε ανακαλύψει μέσα από την διεξοδική έρευνα που είχε διεξαγάγει κυρίως κατά τη περίοδο που βρισκόταν στο εξωτερικό. Ωστόσο, θεωρούσε πως ο ιστορικός δεν πρέπει να παραμένει ένας απλός διαμεσολαβητής ανάμεσα στην πηγή και τον αναγνώστη, αλλά να παρεμβαίνει ανάμεσά τους επιχειρώντας να ερμηνεύσει τα γεγονότα πίσω από τις αφηγήσεις των πηγών, χρησιμοποιώντας ως εργαλεία τις σφαιρικές επιστημονικές του γνώσεις, συνδυάζοντας με κατάλληλο τρόπο τις πηγές, και συμπεριλαμβάνοντας στην ανάλυσή του όλο το φάσμα της ανθρώπινης δραστηριότητας. Συνεπώς, παρότι και ο ίδιος δεν θα ξεφύγει κατά βάση από ρομαντικές θεάσεις του ιστορικού παρελθόντος, θα καταφέρει να διευρύνει το ερμηνευτικό πλαίσιο της μέχρι τότε ιστοριογραφίας, εισάγοντας σε αυτό την κριτική ανάλυση των πηγών.

Εκκινώντας από αυτό το θεωρητικό υπόβαθρο, ο Iorga δημιουργεί τη δική του σύνθεση για τη ρουμανική ιστορία. Διαθέτοντας πλούσια αρχειακή τεκμηρίωση, το μνημειώδες έργο της ρουμανικής ιστοριογραφίας θεωρείται το πλέον ογκώδες που έχει παραχθεί από έναν μόνο συγγραφέα. Η *Istoria românilor* [Ιστορία των Ρουμάνων] που θα μεταφραστεί και στα γαλλικά μεταξύ των ετών 1937-1945¹⁴³, δομείται σε 10 τόμους, με τίτλους που χαρακτηρίζουν την κατάσταση του ρουμανικού λαού ανά εξεταζόμενη περίοδο, όπως π.χ. «*Oamenii de rământului*» [«Αυτόχθονες»] «*Cavalerii*» [Οι υπερασπιστές¹⁴⁴], που αναφέρεται στην αντίσταση του ρουμανικού λαού ενάντια στους Οθωμανούς], κ.ο.κ.. Στο επίκεντρο της αφήγησής του Iorga βρίσκονται οι σημαντικές προσωπικότητες κάθε εποχής, ενώ η γραφή του διακατέχεται από πατριωτικό αίσθημα.

¹⁴² Fr. Kellog, *A History...*, ό.π., σελ. 36-37

¹⁴³ Γαλλικός τίτλος: *Histoire des Roumains et de la romanité orientale* [Ιστορία των Ρουμάνων και της ανατολικής ρωμαϊκότητας] L. Boia, *Evoluția...*, ό.π., σελ. 257

¹⁴⁴ Η ελληνική μετάφραση αναφέρεται στο νόημα του κεφαλαίου. Ακριβής μετάφραση «Οι υπότες»

Άλλωστε, ο ιστορικός είχε την πεποίθηση πως η Ιστορία αποτελεί το όχημα της εθνικής συνείδησης και καθήκον του ιστορικού είναι να το διατηρεί¹⁴⁵.

Στον όγδοο τόμο της Ιστορίας των Ρουμάνων του Iorga, «Revoluționarii» [Επαναστάτες], που καλύπτει τη χρονική περίοδο από το 1774 μέχρι το 1842, βρίσκει κανείς την ανάλυσή του για τα γεγονότα του 1821, τοποθετημένη στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο «Românii și revoluțiile naționale» [Ρουμάνοι και εθνικές επαναστάσεις]. Ήδη από τον τίτλο του κεφαλαίου γίνεται φανερό η πρόσληψη της αναταραχής του πρώτου εξαμήνου του 1821 στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες από τον συγγραφέα ως «εθνικής επανάστασης». Αναλυτικότερα, στο υποκεφάλαιο που τιτλοφορείται «Crisa revoluționară din 1821» [Επαναστατική κρίση του 1821], ο Iorga ξεκινά περιγράφοντας την έναρξη του κινήματος του Υψηλάντη για το οποίο ισχυρίζεται πως είχε υποστηρικτές στην αυλή του τσάρου, μεταξύ των οποίων η αυτοκράτειρα Ελισάβετ, αλλά όχι και την έγκριση του τσάρου ή των επίσημων αξιωματούχων¹⁴⁶. Παραθέτοντας την προκήρυξη του Υψηλάντη από το Ιάσιο, σχολιάζει πως ο αρχηγός της Φιλικής Εταιρείας απευθύνεται στους κατοίκους σαν «..άνωθεν επιβαλλόμενη εξουσία πάνω στους κατοίκους», τους οποίους όμως, όπως επισημαίνει ο ιστορικός, αρνείται να τους προσδώσει συγκεκριμένο εθνικό προσδιορισμό¹⁴⁷. Ακόμη, ο συγγραφέας τονίζει την δήλωση του Υψηλάντη πως πρόθεσή του είναι απλά να περάσει από εκείνα τα μέρη, με προορισμό τις ελλαδικές χώρες. Ο ιστορικός σημειώνει, επίσης, πως ο Υψηλάντης έχοντας γνώση του θανάτου του ηγεμόνα της Βλαχίας, Αλέξανδρου Σούτσου, φαίνεται να απευθύνεται ταυτόχρονα και στους κατοίκους της Βλαχίας¹⁴⁸.

Το γεγονός του θανάτου του ηγεμόνα της Βλαχίας, δεν αποτέλεσε αφορμή μονάχα για την κίνηση του Υψηλάντη. Σύμφωνα με τον Iorga, ο Τούντορ Βλαντιμιρέσκου, έχοντας πληροφορίες για τον επικείμενο θάνατο του Αλ. Σούτσου, προετοίμαζε τη δική του εξέγερση, με στόχο «να σταματήσει μια ακόμα φαναριωτική διαδοχή»¹⁴⁹. Ήδη από τις πρώτες σελίδες του κεφαλαίου που αφιερώνει ο Iorga στα γεγονότα, γίνεται ξεκάθαρος ο στόχος του κινήματος του Βλαντιμιρέσκου. Έχοντας

¹⁴⁵ L. Boia, *Evoluția...*, ό.π., σελ. 250-251

¹⁴⁶ N. Iorga, *Istoria românilor, vol VIII*, București, 1938, σελ. 261-262

¹⁴⁷ Α.π., σελ 263

¹⁴⁸ Α.π.

¹⁴⁹ Α.π., σελ 265

συμφωνήσει σε κοινή στρατιωτική δράση με γνωστούς οπλαρχηγούς, όχι αποκλειστικά ρουμανικής καταγωγής, αλλά και βουλγαρικής, όπως οι αδελφοί Μακεντόνσκι, σερβικής, όπως ο Χάτζι Πρόνταν, αλλά και ελληνικής, όπως ο Σάββας Καμινάρης και ο Γιωργάκης Ολύμπιος¹⁵⁰, ξεκίνησε για την περιοχή της Ολτένειας, προκειμένου να προετοιμάσει τους καπετάνιους των Πανδούρων και να εξεγείρει τον λαό ενάντια στους καταπιεστές του, τόσο τους ντόπιους και τους ξένους προς το ρουμανικό λαό ηγεμόνες. Ο Iorga παρουσιάζει την ετυμολογία του για το κίνημα του Βλαντιμιρέσκου πριν ακόμα παραθέσει λεπτομέρειες για την εξέλιξη των γεγονότων: Ο πολιτικός στόχος του κινήματος Βλαντιμιρέσκου είναι η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των πολλών και η εγκαθίδρυση ενός καθεστώτος δικαιοσύνης. Ο Iorga διαβλέπει στα λόγια του Τούντορ την πρόθεση να επιστρέψει η διοίκηση των ηγεμονιών στα χέρια των Ρουμάνων, ως ιδανική λύση στα προβλήματα των κατοίκων. Ωστόσο, υπογραμμίζει ο ιστορικός, ο Βλαντιμιρέσκου δεν διαμόρφωσε ένα πολιτικό πρόγραμμα για να υλοποιήσει τις επαναστατικές του ιδέες. Προσθέτει ακόμα, πως ήταν λάθος να πιστεύει –ο Τούντορ– πως μια εξέγερση μερικών χιλιάδων πολεμιστών θα μπορούσε να παρακινήσει έναν ολόκληρο λαό. Το λάθος αυτό θα επιχειρήσει να διορθώσει ο επικεφαλής της εξέγερσης, προσεταιριζόμενος αργότερα τους βογιάρους, ενάντια στους οποίους ισχυριζόταν πως εξεγειρόταν¹⁵¹.

Η αφήγηση του Iorga ακολουθεί στη συνέχεια την εξέλιξη του κινήματος της Φιλικής Εταιρείας. Παρουσιάζει με κάποιες λεπτομέρειες τα γεγονότα που έλαβαν χώρα στη πόλη Galați και τη σφαγή κατά των Οθωμανών εκεί, και την κάθοδο των Φιλικών προς το Βουκουρέστι, καθώς και την δεύτερη προκήρυξη του Υψηλάντη προς τους κατοίκους της Βλαχίας, με την οποία διακήρυσσε τα πολιτικά δικαιώματα που είχε ο λαός από τη Φύση, και επαναλάμβανε, σε μια προσπάθεια να τους καθησυχάσει πως βρισκόταν εκεί με μοναδικό στόχο να διασχίσει την περιοχή με προορισμό τα νοτιότερα εδάφη της βαλκανικής χερσονήσου¹⁵². Η αποκήρυξη, ωστόσο, από τον Τσάρο Αλέξανδρο των δύο κινήματων που ξέσπασαν στις ηγεμονίες, δεν αφήνει πολλά περιθώρια δράσης στον Υψηλάντη, που θα στραφεί στη λύση της επιδίωξης μιας

¹⁵⁰ Αξίζει να σημειωθεί, πως ο Iorga αναφερόμενος στη συμμαχία του Βλαντιμιρέσκου με τον Γιωργάκη Ολύμπιο, για τον οποίο, ωστόσο, ο ιστορικός, τονίζει πως έχει ρουμανική καταγωγή. Βλ. *Αυτ.*, σελ 261

¹⁵¹ *Αυτ.*, σελ 264-266

¹⁵² *Αυτ.*, σελ 266-269

συμμαχίας με τον Τούντορ, προκειμένου να ενισχύσει τη θέση του. Εδώ ο Iorga, όπως και στο σημείο που αναφέρει την στρατιωτική συμμαχία με οπλαρχηγούς που είχαν μνηθεί στην Φιλική Εταιρεία, δεν παραδέχεται την ύπαρξη μιας προγραμματικής συμφωνίας για κοινή επαναστατική δράση, συνολικά, αντιθέτως, αποδίδει στις συμμαχίες του Βλαντιμιρέσκου τα χαρακτηριστικά ενός στρατιωτικού ή διπλωματικού ελιγμού που υπαγορεύονται από την εξέλιξη των γεγονότων.¹⁵³

Παράλληλα, σύμφωνα με τον Iorga, ο οποίος στηρίζει την θέση του αυτή σε σύγχρονες των γεγονότων πηγές (βλ. Aricescu), ο Βλαντιμιρέσκου δεν πτοείται από την αποκήρυξη του Τσάρου. Ο Τούντορ θα βρεθεί στο Βουκουρέστι, όπου θα γίνει de facto ηγεμόνας, μετά την αποχώρηση των περισσότερων αριστοκρατών από τη πόλη. Εκεί, θα συμμαχήσει με όσους βογιάρους είχαν απομείνει στη πρωτεύουσα της Βλαχίας, οι οποίοι, όπως υπογραμμίζει ο Iorga, εκφράζουν με αυτόν τον τρόπο την εναντίωση τους στο κίνημα Υψηλάντη¹⁵⁴. Σε αυτό το σημείο, ο συγγραφέας περιγράφει, παραθέτοντας πηγές που είχε ανακαλύψει ο ίδιος (π.χ. γράμματα του Τούντορ) ή αξιοποιώντας τις ήδη υπάρχουσες (βλ. σύγχρονες μαρτυρίες), τον τρόπο με τον οποίο άσκησε την εξουσία ο Τούντορ. Από την αφήγηση του ιστορικού προκύπτει η ξεκάθαρη εναντίωση του Βλάχου οπλαρχηγού και του κινήματος του προς το καθεστώς των Φαναριωτών. Ακόμη, εμφανίζεται, αν και όχι με την ίδια σαφήνεια, να προσπαθεί να συνομιλήσει τόσο με τον Σουλτάνο όσο και με τη τσαρική αυλή, παρουσιάζοντας τον εαυτό του ως απλό διαμεσολαβητή του λαού, ζητώντας την αντικατάσταση των Φαναριωτών με Ρουμάνους ηγεμόνες¹⁵⁵. Ο Iorga ισχυρίζεται πως, ιδίως μετά την συνάντηση που είχε ο Τούντορ με τον Υψηλάντη –στην οποία ο ιστορικός δεν αφιερώνει παρά ελάχιστες λέξεις– το κίνημα Βλαντιμιρέσκου σχηματίζει την οριστική του μορφή: αντι-φαναριωτικό, με αποκλειστικό στόχο την ανατροπή του καθεστώτος της διοίκησης των Ηγεμονιών, έχοντας συμμάχους από όλα τα κοινωνικά στρώματα, και τέλος, όχι ανταγωνιστικό προς την εξουσία του Σουλτάνου, αλλά στραμμένο εξ ολοκλήρου, πλέον, ενάντια στο κίνημα των Φιλικών, στο οποίο συμμετέχουν εκπρόσωποι των Φαναριωτών¹⁵⁶.

¹⁵³ Αιτ., σελ 268-269.

¹⁵⁴ Αιτ., σελ. 270-271

¹⁵⁵ Αιτ., σελ 271-272

¹⁵⁶ Αιτ., σελ 272

Η αφήγηση του Iorga κλείνει με τη -λιτή- περιγραφή του τέλους των δύο κινημάτων. Ο ιστορικός γράφει, επικαλούμενος εδώ την έρευνα του E. Vârtosu, πως στις 27 Μαΐου, οθωμανικά στρατεύματα προσέγγιζαν το Βουκουρέστι, από το οποίο αποχωρεί ο Βλαντιμιρέσκου με κατεύθυνση προς το Pitești, «...το αληθινό του σπίτι, δελεασμένος από ποιος ξέρει ποιου ονείρου άνεμο...». Εκεί, ανάμεσα σε «ξένους που δεν ήθελαν να τον υπερασπιστούν και σε πανδούρους που είχαν κουραστεί από την αυστηρότητα ενός αρχηγού, ο οποίος τιμωρούσε τις αυθαιρεσίες με θάνατο..» θα συλληφθεί από τον Γιωργάκη Ολύμπιο, και λίγο αργότερα, θα θανατωθεί¹⁵⁷. Πράγματι, βλέπουμε πως απουσιάζουν κομβικές λεπτομέρειες για τα γεγονότα, όπως το ζήτημα της επικοινωνίας του Τούντορ με την Πύλη, που οδήγησε τους Φιλικούς στη σύλληψή του, οι λόγοι για τους οποίους έφυγε ο «de facto Ηγεμόνας» Τούντορ από το Βουκουρέστι, αλλά και πληροφορίες για τη διαμάχη του Τούντορ με ορισμένους διοικητές του στρατεύματός του. Όσο για τον Υψηλάντη, αφού προσεταιρίστηκε τους Πανδούρους που είχαν μείνει χωρίς τον αρχηγό τους, «τη δολοφονία του οποίου επέτρεψε ο Υψηλάντης», προσπάθησε να διαφύγει προς τα σύνορα της Τρανσυλβανίας, αλλά στη πορεία παγιδεύτηκε από τον οθωμανικό στρατό στο Δραγατσάνι. «Πανδούροι και Ιερός Λόχος πέθαναν εκεί μαζί», καταλήγει ο Iorga, τονίζοντας, ωστόσο, πως ακόμα και τότε, δεν είχαν κοινό σκοπό: άλλοι πέθαναν για τη κατεστραμμένη πατρίδα τους και άλλοι θυσιάζοντας εαυτούς για τον αγώνα της απελευθέρωσης¹⁵⁸. Η αφήγηση του ιστορικού θα ολοκληρωθεί με αναφορά στη μάχη της μονής Σέκου, και την τελευταία αντίσταση του Γιωργάκη Ολύμπιου. Καταλήγοντας, ο συγγραφέας αφιερώνει τις τελευταίες παραγράφους του κεφαλαίου στην αποτίμηση των γεγονότων του 1821. Ο Iorga σημειώνει πως «δίπλα στην ελληνική τραγωδία», εννοώντας το κίνημα του Υψηλάντη, έγινε μια προσπάθεια «από τους αγρότες» για τη δημιουργία μιας «διαφορετικής ζωής για τους Ρουμάνους». Το εγχείρημα κρίνεται από τον ιστορικό «αποτυχημένο», ωστόσο, αυτή η «γενναία» προσπάθεια, παρότι «κατώτερη των προσδοκιών που δημιούργησαν τα όσα διεκήρυττε», κατάφερε να προκαλέσει μια

¹⁵⁷ Συνεχίζοντας τις ξεχωριστές αναφορές στον Ολύμπιο, ο Iorga γράφει πως ο Γιωργάκης «θυσιάσε εύκολα εκείνον δίπλα στον οποίο συμπολεμούσε μέχρι τότε, παραμένοντας πιστός στον ελληνικό σκοπό». Βλ. Αυτ., σελ 274. Παρακάτω, στη σύνοψη που προσφέρει ο ιστορικός για τα γεγονότα, θα αναφερθεί με τιμητικά λόγια για την προσωπικότητα του «Ρουμάνου στη καταγωγή» Γιωργάκη Ολύμπιου. Αυτ., σελ., σελ 275

¹⁵⁸ Αυτ., σελ 274

«σημαντική αλλαγή στο εθνικό αίσθημα», αποτελώντας την απαρχή της «εθνικής αφύπνισης» του ρουμανικού γένους¹⁵⁹.

Επιχειρώντας μια σύνοψη της θέσης του Iorga, βλέπουμε, όπως ήδη αναφέρθηκε, πως εντάσσει το κίνημα Βλαντιμιρέσκου στην αφήγηση των «εθνικών επαναστάσεων» της ρουμανικής ιστορίας. Παρά την πρακτική αποτυχία του, δηλαδή να οδηγήσει στην άμεση ανεξαρτησία του ρουμανικού λαού και στην οργάνωση ενός αυτόνομου πολιτικού οικοδομήματος, κατάφερε να δώσει πνοή στο εθνικό αίσθημα των Ρουμάνων. Πιστός στην άποψή του για τη σημασία της πολύπλευρης ανάλυσης των γεγονότων στη διαδικασία της ερμηνείας του παρελθόντος και την εξέταση της αλληλεπίδρασης μεταξύ των δρώντων υποκειμένων και των διαφορετικών λαών, ο Iorga θα συμπεριλάβει στην αφήγησή του την πορεία του κινήματος Υψηλάντη ως το τέλος αυτού, εκφράζοντας ενδιαφέρουσες απόψεις για το ζήτημα. Αρχικά, αναφέρει πως προσωπικός στόχος του Υψηλάντη ήταν «να δώσει πνοή στη *Βυζαντινή Αυτοκρατορία*»¹⁶⁰. Ενδεικτικό των προθέσεων του Υψηλάντη, σύμφωνα με τους ισχυρισμούς του Iorga, ήταν πως, ήδη από τη πρώτη του διακήρυξη προς τους κατοίκους της Μολδαβίας, μιλά για τις τύχες του λαού ως «*άνωθεν επιβαλλόμενη εξουσία*»¹⁶¹. Σε άλλο σημείο, θα αναφερθεί στη πρόθεση των Φιλικών να δημιουργήσουν μια «*γενική χριστιανική εξέγερση*»¹⁶². Η ανάλυση του Ρουμάνου ιστορικού πάνω στο ζήτημα της εξέγερσης των Φιλικών οδηγεί στο συμπέρασμα πως το κίνημα Υψηλάντη δεν συσχετιζόταν με κανέναν τρόπο με το αντίστοιχο του Βλαντιμιρέσκου. Ως προς το κίνημα του Βλαντιμιρέσκου, ο Iorga τονίζει τον αδιαμφισβήτητο αντιφαναριωτικό του χαρακτήρα. Οι γενεσιουργές αιτίες της εξέγερσης εδράζονται στην καταπίεση που είχαν υποστεί τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα -ειδικά οι αγρότες- από τους Φαναριώτες, και, δευτερευόντως, από τους βογιαρούς και η αφορμή για το ξέσπασμα της δίνεται με το θάνατο του ηγεμόνα της Βλαχίας, Αλέξανδρου Σούτσου. Ως εκ τούτου, είναι το αγροτικό στοιχείο της κοινωνίας που κινητοποιεί τη δράση στις απαρχές του κινήματος. Η ηγετική προσωπικότητα του Τούντορ φέρνει στο στρατόπεδό του οπλαρχηγούς που δεν ήταν αποκλειστικά Ρουμάνοι, επομένως, δεν αγωνίζονταν για κάποιο «ρουμανικό»

¹⁵⁹ Αυτ., σελ 276

¹⁶⁰ Αυτ., σελ 262

¹⁶¹ Αυτ., σελ 263

¹⁶² Αυτ., σελ 268

σκοπό, παρά συσπειρώθηκαν κάτω από την ηγετική προσωπικότητα του¹⁶³. Μόνο αργότερα, όταν ο Τούντορ βρίσκεται στο Βουκουρέστι και συντάσσονται μαζί του ορισμένοι βογιάροι, η εξέγερση λαμβάνει συγκεκριμένο χαρακτήρα, επαναστατικό, που απορρέει από την άρθρωση πολιτικών αιτημάτων που επικοινωνούνται στις μεγάλες Αυτοκρατορίες, από τον επικεφαλής της. Επιπρόσθετα, ο Iorga σημειώνει πως υπάρχει πιθανότητα στο μυαλό του Τούντορ να βρισκόταν και η σκέψη της ένωσης, χωρίς ωστόσο να δίνει ιδιαίτερη έμφαση σε αυτή το επιχείρημα¹⁶⁴. Τέλος, μετά τη συνάντηση με τον Υψηλάντη, αναφέρει ο Iorga, ο Βλαντιμιρέσκου θεωρεί εχθρούς της επανάστασής του το κίνημα της Φιλικής Εταιρείας και τον αρχηγό της¹⁶⁵.

Η αφήγηση του Iorga, πρέπει να επισημανθεί πως, παραμένει αξιοσημείωτα ελλιπής σε ορισμένα σημεία. Πρωτίστως, δεν πραγματεύεται πουθενά, τουλάχιστον με ξεκάθαρο τρόπο, τους λόγους για τους οποίους αιχμαλωτίστηκε και εκτελέστηκε ο Βλαντιμιρέσκου από του Φιλικούς. Αξιοπρόσεχτη είναι και η απουσία αιτιολόγησης της φυγής του Τούντορ από το Βουκουρέστι. Ένα ακόμη ενδιαφέρον χαρακτηριστικό στο κείμενο του Iorga αποτελεί και η απουσία ενός συγκεκριμένου προσδιορισμού αναφορικά με το κίνημα του Βλαντιμιρέσκου. Ο ιστορικός δεν χαρακτηρίζει σε κανένα σημείο του κειμένου «εξέγερση» ή «επανάσταση» τη δράση του Βλάχου οπλαρχηγού, με μόνη εξαίρεση στην πρώτη αναφορά που κάνει σε αυτές, όπου και γράφει πως ο Τούντορ «*El ridica un steag de războiu...*» [ύψωσε το λάβαρο του πολέμου]¹⁶⁶. Αναφορικά με το κίνημα του της Φιλικής Εταιρείας, η προσέγγιση του Iorga, θέτει το ζήτημα σε μια πιο ευρεία διάσταση. Παραθέτοντας με περισσότερες λεπτομέρειες τα γεγονότα που αφορούν τη δράση του Υψηλάντη και επιχειρηματολογώντας για τους στόχους των Φιλικών σε πολιτικό επίπεδο, καταφέρνει να αναδείξει το ρόλο που διαδραμάτισε το κίνημα της Εταιρείας στις εξελίξεις, αποφεύγοντας μια πιο επιφανειακή ανάλυση, που περιορίζεται στο πραγματολογικό επίπεδο των αυθαιρεσιών και των υλικών καταστροφών που προκάλεσε η φυσική παρουσία τους στις Ηγεμονίες. Αποτέλεσμα της προσπάθειας αυτής υπήρξε η απεικόνιση της επαναστατικής δράσης του Υψηλάντη στις ρουμανικές χώρες ως ανταγωνιστικής του κινήματος του Βλαντιμιρέσκου, λαμβάνοντας

¹⁶³ Αυτ., σελ. 266

¹⁶⁴ Στηρίζεται σε ευρήματα του Vârtosu (Tudor Vladimirescu). Αυτ., σελ 272

¹⁶⁵ Αυτ.

¹⁶⁶ Αυτ., σελ. 264

τα χαρακτηριστικά του εχθρικού «Άλλου», στο αφήγημα που παρουσιάζει ο Iorga, καθώς φαίνεται πως μόνο διαμέσου της παρουσίας του κινήματος της Εταιρείας, η «αγροτική προσπάθεια» για αλλαγή, όπως χαρακτήρισε ο συγγραφέας την εξέγερση με επικεφαλής τον Βλαντιμιρέσκου, θα αποκτήσει έναν σχετικό εθνικό προσανατολισμό, που θα εκφραστεί μέσα από την συσπείρωση των βογιάρων με τους εξεγερμένους αγροτικούς πληθυσμούς ενάντια στους Φαναριώτες, αλλά και στο κίνημα του Υψηλάντη εξίσου.

Η ερμηνεία του Iorga για το ρουμανικό κίνημα, όπου χαρακτηρίζεται ως «αγροτική προσπάθεια» για αλλαγή, καθορίζεται σε σημαντικό βαθμό από την θεώρηση του ιστορικού για την ταυτότητα των Ρουμάνων. Σύμφωνα με αυτή, η διαχρονική ενότητα του ρουμανικού λαού διαφυλάσσεται μέσα από τον αγροτικό χαρακτήρα οργάνωσης των ρουμανικών κοινοτήτων, ιδίως κατά το μεσαίωνα. Συνεπώς, αξιολογώντας τα γεγονότα ως «ερέθισμα» για τη σφυρηλάτηση του εθνικού αισθήματος και αποδίδοντας, ταυτόχρονα την πρωτοβουλία του κινήματος στους αγροτικούς πληθυσμούς, ο Iorga επιχειρώντας να εντάξει το 1821 στο εθνικό αφήγημα του «αυτοχθονισμού», το οποίο ο ίδιος εκπροσωπούσε. Καταλήγοντας, τα γεγονότα του 1821 στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες, κατά την ερμηνεία του Iorga, δεν κατέχουν την ίδια βαρύτητα με αυτήν που αποδίδεται από τον Xenopol στην ιστορία του ρουμανικού έθνους, αλλά αποτελούν μάλλον την πρώτη προσπάθεια έκφρασης του υπό διαμόρφωση εθνικού αισθήματος, η οποία έθεσε τις βάσεις για μελλοντικές κατακτήσεις.

Istoria României

Η επόμενη μεγάλη ιστορική σύνθεση που θα παρουσιαστεί στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης είναι η συλλογική έκδοση της ρουμανικής Ακαδημίας, η *Istoria României* [Ιστορία της Ρουμανίας]. Η σύνθεση παρουσιάστηκε σε τέσσερις τόμους από το 1960 έως το 1964. Την έκδοση του 3ου τόμου, στις σελίδες του οποίου περιλαμβάνεται η ιστορία των γεγονότων του 1821, επιμελήθηκαν οι ιστορικοί A. Oțetea, D. Prodan, M. Berza, όλοι τους ιστορικοί οι οποίοι έλαβαν την εκπαίδευσή τους κατά τη περίοδο του Μεσοπολέμου. Ο μοναδικός εξ αυτών που είχε επηρεαστεί από τις αρχές της θεωρίας του ιστορικού υλισμού πριν την εγκαθίδρυση του σοσιαλιστικού καθεστώτος ήταν ο Oțetea¹⁶⁷. Συνολικά, η τετράτομη σύνθεση αποτελεί την πρώτη, χρονικά, ιστορική αφήγηση για το παρελθόν του ρουμανικού λαού που εμφανίζεται μετά την αλλαγή καθεστώτος, δίνοντας τον τόνο για το νέο ερμηνευτικό πλαίσιο της ιστορίας που επεδίωκε να εφαρμόσει το πολιτικό καθεστώς, και, ταυτόχρονα, τη μεγαλύτερη σε όγκο δημιουργία καθ όλη τη χρονική περίοδο του σοσιαλισμού. Το έργο αυτό εγκαινιάζει τη νέα περίοδο της ρουμανικής ιστοριογραφίας, κατά την οποία κυριαρχεί ο κανόνας του ιστορικού υλισμού, σύμφωνα με τον οποίο η ιστορία είναι το αποτέλεσμα των υλικών συνθηκών που επικρατούν στις κοινωνίες και όχι παράγωγο ιδεών. Εστιάζει στις οικονομικές και κοινωνικές πτυχές των ιστορικών γεγονότων αντί για πολιτικές εξελίξεις, και θεωρεί ως μοχλό της ιστορικής εξέλιξης την πάλη των τάξεων για τη κατοχή των μέσων παραγωγής, μετατρέποντας έτσι σε πρωταγωνιστές της Ιστορίας τις κοινωνικές ομάδες, που αντικαθιστούν στο νέο αφήγημα τις μεγάλες προσωπικότητες.

Η σύνθεση αυτή δημοσιεύεται τη δεκαετία του 1960, όταν η πνευματική ζωή στη Ρουμανία παρουσίαζε κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, όπως είδαμε και σε προηγούμενο κεφάλαιο. Η ιδεολογική χαλάρωση που επέφερε η νέα πολιτική του Κομμουνιστικού κόμματος της Ρουμανίας, μετά το 1958 έδωσε τη δυνατότητα για μεγαλύτερη ποικιλομορφία στον επιστημονικό διάλογο, τα όρια του οποίου

¹⁶⁷ Cr. Petrescu and Dr. Petrescu “Mastering vs Coming to terms with the Past: A critical analysis of Post-Communist Romanian Historiography” in S. Antohi, B. Tencsenyi, P. Apor(eds.) *Narratives Unbound. Historical Studies in Post-Communist Eastern-Europe*, vol. 5, Central European University Press, Budapest-New York, 2007, σελ. 315

διευρύνθηκαν. Στον τομέα της ιστοριογραφίας, η αλλαγή αυτή σηματοδότησε, επιπρόσθετα, την επανασύνδεση με τις ιστοριογραφικές πρακτικές της προπολεμικής περιόδου, με τις οποίες οι δεσμοί είχαν διαρραγεί τη πρώτη δεκαετία της σοσιαλιστικής περιόδου. Σε αυτή την διεργασία συνέβαλλε αναμφίβολα και το γεγονός πως, οι επιφανέστεροι ιστορικοί της περιόδου, είχαν γαλουχηθεί στο περιβάλλον του Μεσοπολέμου, όπως ήδη αναφέρθηκε. Παράλληλα, η έμφαση του ιστορικού λόγου θα τοποθετηθεί στις «ίδιες δυνάμεις» του έθνους στον αγώνα για τη πρόοδο, παρά στις «εξωτερικές επιρροές» (βλ. Ρωσία), όπως συνέβαινε στα γραπτά της προηγούμενης δεκαετίας¹⁶⁸. Ακόμα, μέσα στα πλαίσια της νέας, πιο ανεξάρτητης, ρητορικής που αρθρώνεται, από το 1958 και έπειτα, θα τονισθεί ο διαχρονικός αγώνας και η αντίσταση του ρουμανικού έθνους απέναντι στις μεγάλες γειτονικές αυτοκρατορίες που το περιέβαλλαν¹⁶⁹. Πριν προχωρήσουμε στην παρουσίαση της πρόσληψης της επανάστασης του 1821 στη νέα περίοδο, πρέπει να επισημανθεί πως το αφήγημα για το 1821 καθορίστηκε και από ένα επιπλέον στοιχείο: την ανακάλυψη του εγγράφου που περιείχε τον όρκο πίστης του Βλαντιμιρέσκου στην Φιλική Εταιρεία από τον Α. Οțetea, εκ των επιμελητών του 3ου τόμου για την ιστορία της Ρουμανίας, το οποίο έθεσε την ερμηνεία των γεγονότων σε μια καινούργια διάσταση. Συνεπώς, πέρα από την ευρύτερη σημασία της σύνθεσης για το ιστοριογραφικό πεδίο της Ρουμανίας, η οποία τονίσθηκε παραπάνω, το 3^ο μέρος της, υπό τον τίτλο «Feudalismul dezvoltat în secolul al XVII-lea și la începutul secolului al XVIII-lea. Destruerea feudalismului și formarea relațiilor capitaliste» [Η ανάπτυξη του φεουδαλισμού τον 17^ο αιώνα και στις αρχές του 18^{ου}. Η διάλυση του φεουδαλισμού και ο σχηματισμός καπιταλιστικών σχέσεων]¹⁷⁰ παρουσιάζει επιπρόσθετο ενδιαφέρον για την έρευνά μας, καθώς είναι το πρώτο μεγάλο ιστορικό αφήγημα που ενσωματώνει το εύρημα του Οțetea, αλλάζοντας ριζικά την απεικόνιση της επανάστασης στην ιστοριογραφία της περιόδου.

Η νέα οπτική πάνω στην επανάσταση του 1821 αντικατοπτρίζεται ήδη στις πρώτες παραγράφους του 8^ο κεφαλαίου, για τη συγγραφή του οποίου υπεύθυνος είναι

¹⁶⁸ K. Hitchins, A History..., ό.π., σελ.

¹⁶⁹ Η αφήγηση αυτή δεν είναι πρωτότυπη. Όπως σημειώνεται από τους Cr.Petrescu και Dr. Petrescu,, συναντάται σε ιστορικές ερμηνείες της ρουμανικής γραμματείας ήδη πριν τον Β'Π.Π.. Βλ. Cr. Petrescu and Dr. Petrescu "Mastering vs Coming to terms with the Past: A critical analysis of Post-Communist Romanian Historiography" ό.π., σελ. 315

¹⁷⁰ M.Berza, A. Oțetea, D. Prodan, *Istoria României, vol. 3*, Editura Academiei Republicii Populare Romîne, București, 1964

ο Oțetea, «Mișcarea Revoluționară din 1821» [Το επαναστατικό κίνημα του 1821] του υπό εξέταση τόμου: «*Nemulțumirea profundă a țărănimii exploatare, manifestată în tot cursul secolului al XVIII-lea prin diferitele forme ale luptei de clasă a izbucnit în 1821 într-o puternică mișcare îndreptată în același timp împotriva orânduirii feudale și împotriva stăpânirii otomane*» [Η προφανής δυσaráσκεia της εκμεταλλευόμενης αγροτιάς, που εκφράστηκε καθ' όλη τη διάρκεια του 18^{ου} αιώνα με διάφορες μορφές ταξικής πάλης ξέσπασε το 1821 με μια δυναμική εξέγερση εναντίον, ταυτοχρόνως, της φεουδαρχικής τάξης και της οθωμανικής εξουσίας]¹⁷¹. Οι αναφορές, αφενός στην «ταξική πάλη», αφετέρου στον αγώνα ενάντια στην φεουδαρχική τάξη (βλ. Φαναριώτες και ντόπια αριστοκρατία) και την οθωμανική εξουσία «ταυτοχρόνως» δίνουν σαφές στίγμα για το πρίσμα υπό το οποίο θα εξεταστούν τα γεγονότα. Ο συγγραφέας θα ανοίξει το κεφάλαιο παρουσιάζοντας με εκτενή τρόπο τις αιτίες της εξέγερσης, που εντοπίζονται στην κοινωνικό-οικονομική κατάσταση που επικρατούσε στα ευρωπαϊκά εδάφη της οθωμανικής αυτοκρατορίας, όπου η ανάπτυξη των δυνάμεων παραγωγής, η μορφοποίηση της αστικής τάξης και η ενίσχυση των εθνικών κινημάτων απειλούσαν τις ισορροπίες της άρχουσας τάξης¹⁷². Σε αυτή τη συγκυρία, ήρθε το κάλεσμα της Φιλικής Εταιρείας προς όλους τους χριστιανούς στα εδάφη της αυτοκρατορίας για κοινό αγώνα προς την κατάκτηση της ανεξαρτησίας τους. Όλες οι κοινωνικές ομάδες των ρουμανικών χωρών ανταποκρίθηκαν, αν και η κάθε τάξη είχε τα δικά της κίνητρα και συμφέροντα, και απέβλεπε σε διαφορετικά οφέλη από τη συμμετοχή της στον επαναστατικό αγώνα¹⁷³. Οι αγρότες ζητούσαν «δικαιοσύνη, ελευθερία και εγγυήσεις για την ελεύθερη εκμετάλλευση της γης που κατείχαν», οι έμποροι και οι τεχνίτες «ελευθερία του εμπορίου» και οι βογιάροι, που επίσης συμμετείχαν, αποσκοπούσαν στην «αποκλειστική εξουσία της διοίκησης»¹⁷⁴. Το κίνημα της Εταιρείας αποτέλεσε την κατάλληλη αφορμή για να ξεγερθούν οι κάτοικοι των Ηγεμονιών, εκφράζοντας τη συσσωρευμένη δυσaráσκειά τους. Η ανάλυση συνεχίζει με την λεπτομερή, σε σχέση με προηγούμενα αφηγήματα, παρουσίαση της οργάνωσης της Φιλικής Εταιρείας, του

¹⁷¹ Αυτ., σελ. 850

¹⁷² Αυτ.

¹⁷³ Ο συγγραφέας σημειώνει πως μόνο οι Φαναριώτες αποτέλεσαν εξαίρεση, αν και γνωρίζουμε πως αρκετοί από όσους ανήκαν στο περιβάλλον των ελληνόφωνων αριστοκρατών ήταν μνημένοι στην Φιλική Εταιρεία. Αυτή η αναφορά -που δεν προέρχεται από ελλιπή γνώση των τεκμηρίων- θα μπορούσε να παρατηρηθεί, πως, φανερώνει μια «ρουμανοκεντρική» αντίληψη των γεγονότων;

¹⁷⁴ Αυτ., σελ. 860

αρχηγού της, Αλέξανδρου Υψηλάντη, και του σχεδίου δράσης της, στα πλαίσια του οποίου σχεδιάζει να προκαλέσει μια εξέγερση στις Ηγεμονίες, προκειμένου να παρασύρει τις οθωμανικές δυνάμεις σε εισβολή με απώτερο σκοπό την εμπλοκή της Ρωσίας. Ο Υψηλάντης, για να πετύχει το σκοπό του, θα βασιστεί σε μια συμμαχία με τους αριστοκράτες βογιάρους και τον κλήρο, οι οποίοι, ωστόσο, δεν ήθελαν να απολέσουν τα φεουδαρχικά τους προνόμια. Συνεπώς, αναφέρει ο συγγραφέας, ο Υψηλάντης δεν κατάφερε να παρακινήσει τις ευρύτερες λαϊκές μάζες σε μια εξέγερση, ούτε στη Μολδαβία, ούτε, αργότερα, στη Βλαχία¹⁷⁵

Αντιθέτως, ο λαός απάντησε στο κάλεσμα του Τούντορ Βλαντιμιρέσκου. Εκπρόσωπος του επαναστατικού πνεύματος της υπό διαμόρφωση αστικής τάξης, με βαθειά αντι-αριστοκρατικά αισθήματα¹⁷⁶, ο Τούντορ θα καταφέρει να ξεσηκώσει τις καταπιεσμένες μάζες στον αγώνα ενάντια «και στην εξουσία των βογιάρων»¹⁷⁷. Εν τούτοις, ο Βλαντιμιρέσκου δεν αποφασίζει να δράσει αυτόνομα, στο όνομα του ρουμανικού λαού. Βρίσκεται σε συνεννόηση με τα μέλη της Φιλικής Εταιρείας, εκπρόσωποι της οποίας (μεταξύ των οποίων βρίσκονται και τρεις καϊμακάμηδες, ο Gr. Brâncoveanu, ο Gr. Ghica και ο B. Văcărescu) του πρότειναν να συμμετέχει στον αγώνα κατά της οθωμανικής εξουσίας, εξεγείροντας το λαό. Στις 16 Ιανουαρίου του 1821, ο οπλαρχηγός ορκίζεται πίστη στον αγώνα που οργάνωσε η Εταιρεία, ενώπιον εκπροσώπων της¹⁷⁸. Στο σημείο αυτό, ο συγγραφέας κάνει δύο κομβικές, ως προς το αφήγημα του 1821, αναφορές. Πρώτον, υπογραμμίζει πως ο Τούντορ Βλαντιμιρέσκου δεν κινήθηκε με εντολή της Εταιρείας, αλλά έκρινε πως ήταν η κατάλληλη στιγμή, μαζί με το «ελληνικό» κίνημα, να εξεγερθεί και ο ρουμανικό λαός για τη διεκδίκηση των συμφερόντων του. Συνεπώς, υπογραμμίζει ο συγγραφέας, ο Τούντορ είχε επιπλέον στόχο την κατάργηση των αριστοκρατικών προνομίων¹⁷⁹. Η δεύτερη αναφορά βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με την πρώτη και αφορά τους συγκεκριμένους όρους του όρκου που «υπογράφηκε από τον Τούντορ, τον Γεωργάκη Ολύμπιο και τον Γιάννη Φαρμάκη», ο σημαντικότερος εκ των οποίων, κατά τον συγγραφέα, είναι ο τρίτος που «ορίζει την τακτική του αγώνα», και αναφέρει πως όλοι οι υπογράφωντες δεσμεύονταν «να

¹⁷⁵ Αυτ., σελ. 867

¹⁷⁶ Αυτ., σελ. 869-870

¹⁷⁷ Αυτ., σελ. 867

¹⁷⁸ Αυτ., σελ. 870-871

¹⁷⁹ Αυτ., σελ. 871

προσποιηθούν πως προκαλούν αναταραχές... και να χρησιμοποιήσουν όλη την “πονηριά” τους για να επιτύχουν τον σκοπό τους». Ως σκοπός ορίζεται «ο αγώνας για την ανατροπή της τουρκικής εξουσίας» και στο πλαίσιο αυτού του αγώνα, οι συμμετέχοντες ορκίζονται ακόμα πως δεν θα λάβουν «καμία δράση χωρίς την προηγούμενη συνεννόηση μεταξύ τους»¹⁸⁰. Οι όροι αυτοί τέθηκαν, «χωρίς αμφιβολία», κατά τον Oǧetea, από τον φόβο που προκάλεσε στους βογιάρους η ιδέα του ένοπλου ξεσηκωμού των καταπιεσμένων μαζών, που θέλησαν να δεσμεύσουν τη δράση του Τούντορ στον στρατιωτικό κώδικα της οργάνωσης. Οι δύο αυτές αναφορές καθιστούν σαφή τα όρια των σχέσεων μεταξύ των δύο κινήματων, όπως αυτά έγιναν αντιληπτά από την ιστοριογραφία της περιόδου. Το ρουμανικό κίνημα έχει τους δικούς του στόχους που ήταν η ανατροπή του φεουδαρχικού καθεστώτος στις Ηγεμονίες, γεγονός που διαχώριζε την εξέγερσή του ρουμανικού λαού από αυτή της Φιλικής Εταιρείας. Ταυτόχρονα, όμως, η ρουμανική εξέγερση στρεφόταν «αναγκαστικά» και εναντίον της εξουσίας του σουλτάνου, που ήταν εκείνη που επέβαλλε και ενέτεινε το καθεστώς της αυθαιρεσίας. Συνεπώς, οι ηγεσίες των δύο επαναστατικών κινήσεων, η Φιλική Εταιρεία και ο Βλαντιμιρέσκου, κατέληξαν σε μία συμμαχία, η οποία υπαγορευόταν από τον κοινό στόχο της ανεξαρτησίας από την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Ωστόσο, η συμμαχία αυτή, δεν φαίνεται να είναι ισότιμη, καθώς οι όροι που υποβάλλονται στον Τούντορ έχουν ως στόχο τον έλεγχο του από την Εταιρεία και, κυρίως, από τους βογιάρους που την στηρίζουν.

Εν συνεχεία, η αφήγηση ακολουθεί την πορεία του κινήματος του Βλαντιμιρέσκου. Ο Τούντορ καταφέρνει να ξεσηκώσει τον λαό με την προκήρυξη του Padeș που απευθυνόταν σε όλους τους κατοίκους της Βλαχίας, ανεξαιρέτως εθνικότητας, γλώσσας και θρησκείας, και καταφερόταν εναντίον των καταπιεστών, πολιτικών και κληρικών αλλά εξαιρούσε όσους βογιάρους είχαν συνταχθεί με την Εταιρεία και ήταν σύμμαχοι του κινήματός του¹⁸¹. Το κίνημα εξαπλώθηκε από την Ολτένια, όπου ξεκίνησε, σε όλη τη Βλαχία και σε κάποια μέρη της Μολδαβίας και σύμφωνα με τον Oǧetea, που χρησιμοποιεί πηγές από τη συλλογή του «Documente privind Istoria României. Răscoala din 1821» [Εγγραφα σχετικά με την ρουμανική

¹⁸⁰ Αυτ., σελ. 872

¹⁸¹ Αυτ., σελ. 873

ιστορία. Η εξέγερση του 1821], είχε *«γενικό χαρακτήρα και πολύ καλή οργάνωση»*¹⁸². Παράλληλα, γίνεται και αναφορά στην πρώτη επαφή που είχε ο Τούντορ με τις οθωμανικές αρχές, προκειμένου να *«'αποκοιμίσει' την τουρκική εκδικητικότητα για να αποτρέψει την άμεση παρέμβασή τους»*, όπου τους διαβεβαιώνει πως ο ξεσηκωμός τους στρεφόταν αποκλειστικά προς τους βογιάρους που καταδυνάστευαν τους κατοίκους¹⁸³. Έχοντας παρασύρει στην εξέγερση τη πλειοψηφία του λαού, ο Τούντορ εγκαθίσταται στο Βουκουρέστι, όπου περί τα τέλη Μαρτίου πληροφορείται για την είσοδο του Υψηλάντη στα εδάφη της Βλαχίας και την επικείμενη προσέγγισή του στην πρωτεύουσα. Ο συγγραφέας ισχυρίζεται πως ο Τούντορ, όντας ενήμερος για την αποδοκιμασία του τσάρου στο κίνημα της Φιλικής Εταιρείας, δεν βιάζεται να συναντήσει τον Υψηλάντη¹⁸⁴.

Η συνάντηση των δύο επικεφαλής των κινημάτων που παρατίθεται στη συνέχεια, γίνεται χωρίς παραπομπές. Κύριο θέμα της συζήτησης, σύμφωνα με την αφήγηση, αποτέλεσε η στρατιωτική βοήθεια από τους Ρώσους που είχε υποσχεθεί ο Υψηλάντης, για την οποία ο αρχηγός της Φιλικής Εταιρείας επανέλαβε τις διαβεβαιώσεις που είχε λάβει, αυτή τη φορά με ένα γράμμα από τον Καποδίστρια, το οποίο όμως δεν φανέρωσε, οδηγώντας τον Τούντορ στην άποψη πως ο Υψηλάντης *«ήταν κατώτερος της αποστολής που του είχε δοθεί»*¹⁸⁵. Εν τούτοις, ο Τούντορ, ακόμα και μετά τη συνάντηση φαίνεται να αφήνει ανοιχτό το ενδεχόμενο η Ρωσία να έχει ρόλο στις εξελίξεις, καθώς αποφασίζει να μην διαρρήξει ολοκληρωτικά τους δεσμούς με την Εταιρεία *«για να μην καταστρέψει τα κρυφά σχέδια μιας μεγάλης δύναμης»*¹⁸⁶. Τέλος, οι δύο αρχηγοί ορίζουν τις δικαιοδοσίες τους στα εδάφη της Βλαχίας. Η οριστική ρήξη από πλευράς Βλάντιμιρέσκου, σύμφωνα με τον συγγραφέα, φάνηκε να προκαλείται αφενός από τις αυθαιρεσίες που διέπρατταν τα στρατεύματα των Φιλικών στα εδάφη της Βλαχίας, αφετέρου η προκήρυξη του Υψηλάντη προς τους κατοίκους της Βλαχίας, όπου τους υπόσχεται την ανεξαρτησία τους από τους Οθωμανούς και την επιστροφή της διοίκησης στα χέρια των αυτοχθόνων, που κινούταν στην αντίθετη κατεύθυνση από τις

¹⁸² Αυτ., σελ. 875

¹⁸³ Αυτ., σελ. 876

¹⁸⁴ Αυτ., σελ. 890

¹⁸⁵ Αυτ.

¹⁸⁶ Αυτ. Για αυτήν την άποψη του Τούντορ, ο συγγραφέας επικαλείται έγγραφο από τον 20^ο τόμο της συλλογής Hurmuzaki.

προηγούμενες διαβεβαιώσεις του Υψηλάντη στον Τούντορ, για σύντομη έξοδο από τα ρουμανικά εδάφη, καθώς και στα σχέδια του Τούντορ για το καθεστώς των Ηγεμονιών. Επίσης, ο συγγραφέας υπογραμμίζει πως το στρατόπεδο του Υψηλάντη «άδειαζε» επικίνδυνα μετά την αποκήρυξη του τσάρου στο κίνημα, και στην προσπάθεια να ενισχύσει τη θέση του, ο Υψηλάντης επιχειρούσε να προσηλυτίσει τους πολεμιστές του Βλαντιμιρέσκου, γεγονός που προκάλεσε έντονη δυσαρέσκεια στον αρχηγό του ρουμανικού κινήματος¹⁸⁷.

Η αθέτηση των υποσχέσεων της Φιλικής Εταιρείας, δηλαδή της ρωσικής υποστήριξης, σε συνδυασμό με την φυγή στο Βραζον των αξιωματούχων του Βουκουρεστίου και των βογιάρων «σε συνεννόηση με τους οποίους είχε ξεκινήσει η επανάσταση στην Ολτένια», αποδέσμευσε τον Βλαντιμιρέσκου από τον όρκο συνεργασίας με τους Εταιριστές κινηματίες¹⁸⁸. Έχοντας την απόλυτη λαϊκή στήριξη, γεγονός για το οποίο η επιχειρηματολογία του συγγραφέα στηρίζεται σε ποικίλες σύγχρονες πηγές, ο Τούντορ, «στο πρόσωπο του οποίου οι μάζες απέδωσαν τον τίτλο του ηγεμόνα», χωρίς να το επιδιώκει ο ίδιος, «...για να υλοποιήσει όλα εκείνα για τα οποία ο λαός εξεγέρθηκε», ήταν τώρα η αδιαμφισβήτητη εξουσία στη πρωτεύουσα της Βλαχίας και παράλληλα, «η μόνη οργανωμένη δύναμη που μπορούσε να αποτρέψει τη καταστροφή της χώρας από μια πιθανή οθωμανική εισβολή»¹⁸⁹. Προς αυτήν την κατεύθυνση, επιχείρησε να συνεννοηθεί, τόσο με τους βογιάρους που είχαν παραμείνει στο Βουκουρέστι, παρότι «...εκτός ορισμένων, ήταν εχθροί του», αλλά και με τη Πύλη, στην οποία παρέχει διαβεβαιώσεις πως στόχος του είναι μόνο να σταματήσει τις αυθαιρεσίες των ξένων ηγεμόνων και των βογιάρων συνεργατών τους, και όχι να αμφισβητήσει την εξουσία του σουλτάνου. Αυτές οι κινήσεις, και, ειδικά, η συμμαχία που επετεύχθη μεταξύ Τούντορ και των βογιάρων, «θα έβαζε τέλος στην επαναστατική ορμή των μαζών, που έπαψαν πλέον να συρρέουν υπό το λάβαρό του»¹⁹⁰. Έχοντας απολέσει την ελπίδα ρωσικής επέμβασης, και βλέποντας πως ο Υψηλάντης δεν αποχωρούσε από τις Ηγεμονίες, παρά είχε στρατοπεδεύσει στο Τιργκόβιστε, ξεκίνησε διαπραγματεύσεις με την Πύλη. Ενδιαφέρον στοιχείο, σύμφωνα με τα όσα ισχυρίζεται ο

¹⁸⁷ Αυτ., σελ. 890-891

¹⁸⁸ Αυτ., σελ. 891

¹⁸⁹ Αυτ., σελ. 891-892

¹⁹⁰ Αυτ., σελ. 894

συγγραφέας, δυστυχώς χωρίς να αναφέρει την πηγή του, πως ο Τούντορ ζήτησε, στο πλαίσιο της πρότασης που του έγινε από τον Σουλτάνο να συνεργαστεί στην καταστολή του Εταιρικού κινήματος και να τεθεί επικεφαλής των οθωμανικών στρατευμάτων. Έπειτα, πάντα σύμφωνα με τον συγγραφέα, οι διαπραγματεύσεις ναυάγησαν, καθώς ο Τούντορ αρνήθηκε να ενωθεί με τα οθωμανικά στρατεύματα¹⁹¹. Με τους Οθωμανούς προ των πυλών του Βουκουρεστίου, ο Βλαντιμιρέσκου υποχωρεί προς την Ολτένια, ακολουθώντας –αναγκαστικά, τονίζει ο συγγραφέας, λόγω της θέσης των Οθωμανών- το δρόμο προς Τιργκόβιστε. Μάλιστα, όταν στο δρόμο συνάντησε οπλαρχηγούς της Εταιρείας ισχυρίστηκε πως ο στρατός του υποχωρεί για να ενωθεί «με τους άλλους αδελφούς χριστιανούς» ώστε «να αδειάσουν τα τουφέκια τους σε τουρκικές σάρκες»¹⁹².

Τέλος, περιγράφονται με αρκετές λεπτομέρειες, που βασίζονται στη συλλογή εγγράφων του N. Iorga¹⁹³, οι τελευταίες μέρες του ηγέτη του ρουμανικού κινήματος, όταν είχε αρχίσει να αναπτύσσεται μια έντονη δυσφορία στο στράτευμά του εξ αιτίας της σκληρής πειθαρχίας που ο Βλαντιμιρέσκου επέβαλε σε αυτό. Ο συγγραφέας αναφέρει πως τη δυσαρέσκεια αυτή εκμεταλλεύτηκαν ο Μακεντόνσκι και ο Χάτζι Προντάν για να πάρουν τους πανδούρους με το μέρος της Εταιρείας. Οι προαναφερθέντες οπλαρχηγοί είχαν συνωμοτήσει με τον Γιωργάκη Ολύμπιο για να καταστρέψουν τον Βλαντιμιρέσκου, ήδη από όταν βρίσκονταν στο Βουκουρέστι, κατόπιν εντολής Υψηλάντη όταν ο τελευταίος έμαθε για τις επαφές του Βλαντιμιρέσκου με την Πύλη¹⁹⁴. Μετά την θανάτωση ενός εκ των σημαντικότερων διοικητών του στρατεύματός του, ο Τούντορ θα χάσει τον έλεγχο του στρατού του «από ένα παιχνίδι των εταιριστών». Ο Γιωργάκης θα εμφανιστεί στο στρατόπεδο του Βλαντιμιρέσκου προσκομίζοντας αποδείξεις για τις επαφές του με τις οθωμανικές αρχές, καλώντας τους πανδούρους να αναρωτηθούν «εάν επιθυμούν να βρίσκονται υπό την τυραννία ενός τόσο αιμοδιψή αρχηγού». Ο συγγραφέας υπογραμμίζει πως οι Δ. Μακεντόνσκι, ο Χάτζι Πρόνταν και κάποιοι από τους πανδούρους και τους μικρούς βογιάρους είχαν συμφωνήσει να συλληφθεί ο Βλαντιμιρέσκου υπό τον όρο να περάσει στρατιωτική

¹⁹¹ Αυτ., σελ. 896. Δεν παρατέθηκε η απάντηση του Σουλτάνου σε αυτή την πρόταση. Με έναν μάλλον ανορθόδοξο τρόπο, και χωρίς περαιτέρω εξηγήσεις από τον συγγραφέα του κειμένου, οι διαπραγματεύσεις καταλήγουν με την –ηρωϊκή;- άρνηση του Τούντορ να ενωθεί με τους Οθωμανούς.

¹⁹² Αυτ., σελ. 897

¹⁹³ N. Iorga, *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu* [Σύγχρονες πηγές για το κίνημα του Τούντορ Βλαντιμιρέσκου]

¹⁹⁴ Αυτ., σελ. 896-898

δίκη¹⁹⁵. Παρά τις διαβεβαιώσεις που είχε λάβει ο Γιωργάκης από τον Υψηλάντη, ο τελευταίος άφησε τον Βλαντιμιρέσκου να «θανατωθεί, όπως αφηγείται ο Μαρξ, με ύπουλο τρόπο», που θεωρήθηκε «καταδικαστέος ακόμα και από τους εχθρούς του Τούντορ». Όταν οι πανδούροι συνειδητοποίησαν πως εξαπατήθηκαν, διαλύθηκαν και από τους 5.000 που υπολογίζονταν, «μόνο οι 800 ενώθηκαν με τους Εταιριστές». Η αφήγηση των γεγονότων κλείνει με αναφορά στις τελευταίες αντιστάσεις των Φιλικών σε Δραγατσάνι και Σκουλένι.

Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την αποτίμηση των γεγονότων από τον συγγραφέα. Εκεί, ο Oțetea, καταλήγει αναφέροντας πως το ρουμανικό κίνημα του 1821 απέτυχε να υλοποιήσει τους στόχους του, που ήταν η ανεξαρτησία και η ανατροπή των φεουδαρχικών σχέσεων, η συνταγματική ελευθερία και ισότητα, και η πολιτική αυτονομία. Οι λόγοι για την αποτυχία εντοπίζονται από τον ιστορικό στην «ανεπαρκή ανάπτυξη του καπιταλισμού» καθώς και «στην αδυναμία των κοινωνικών δυνάμεων που προορίζονταν να υλοποιήσουν τους στόχους της επανάστασης της μπουρζουαζίας». Σημειώνεται, επιπροσθέτως, πως από πολιτική σκοπιά, το λάθος βρίσκεται στην προσπάθεια του Τούντορ να προσεταιριστεί τους εναπομείναντες βογιάρους, που απέφερε την αναγνώριση της εξουσίας τους και την υποχώρηση σε κάποιες κοινωνικές διεκδικήσεις του κινήματος. Στο σημείο αυτό, το κίνημα έχασε την επαναστατική του ορμή. Ο συγγραφέας υπογραμμίζει, ωστόσο, πως το κίνημα δεν ήταν μάταιο, καθώς πέτυχε την ανατροπή των Φαναριωτών, που ενέτειναν την καταπίεση του πληθυσμού, και επανέφερε την εξουσία στα χέρια των αυτοχθόνων αριστοκρατών, συνθήκη που αποτέλεσε «σημαντικό βήμα στην κατάκτηση της εθνικής ανεξαρτησίας» του ρουμανικού λαού¹⁹⁶. Η επαναστατική εμπειρία του κινήματος προετοίμασε το λαό για μαζικότερους αγώνες, και η φιγούρα του Βλαντιμιρέσκου έγινε σύμβολο των αγώνων ενάντια στην καταπίεση¹⁹⁷.

Η απεικόνιση των όσων διαδραματίστηκαν στις Ηγεμονίες το 1821 στη νέα περίοδο της ρουμανικής ιστοριογραφίας παρουσιάζει αξιοσημείωτες διαφορές συγκριτικά με τα προηγούμενα αφηγήματα. Πρωτίστως, η δράση του Βλαντιμιρέσκου

¹⁹⁵ Αυτ., σελ. 898-899

¹⁹⁶ Αυτ., σελ. 901-903

¹⁹⁷ Αυτ., σελ. 903

χαρακτηρίζεται σε όλο το κείμενο ως «κίνημα», συνοδευόμενο ορισμένες φορές με τον προσδιορισμό «επαναστατικό». Το κίνημα αυτό, εγκαινίασε την καπιταλιστική περίοδο της ρουμανικής ιστορίας, μιας και θεωρείται το πρώτο που διεκδίκησε την κατάργηση της φεουδαρχίας. Το επαναστατικό κίνημα, όπως σημειώνεται ευθύς εξ αρχής στις πρώτες παραγράφους του κειμένου, στρέφεται εξίσου ενάντια στο φαναριωτικό καθεστώς και στους ντόπιους αριστοκράτες που το στηρίζουν, όσο και στην οθωμανική εξουσία, που έχει επιβάλλει αυτό το καθεστώς στις Ηγεμονίες. Το επιχείρημα για τις στοχεύσεις της επαναστατικής δραστηριότητας, διαμορφώνεται εν πολλοίς από την ανακάλυψη του όρκου που είχε δώσει ο ηγέτης του κινήματος, Τούντορ Βλαντιμιρέσκου, στη Φιλική Εταιρεία, γεγονός που επιβεβαιώνει τουλάχιστον την προγραμματική εναντίωση του Βλαντιμιρέσκου στην οθωμανική εξουσία. Από το ίδιο έγγραφο προκύπτει και η, αδιαμφισβήτητη έκτοτε, συμμαχία του με την Φιλική Εταιρεία και το κίνημα που οργανώνει ενάντια στην Οθωμανική αυτοκρατορία. Ο στόχος της ανατροπής της οθωμανικής εξουσίας και η συμμαχία με την Φιλική Εταιρεία αποτελούν τις δύο σημαντικότερες μετατοπίσεις στην πρόσληψη του 1821 από τη ρουμανική ιστοριογραφία της περιόδου σε σχέση με τις αντίστοιχες προηγούμενες.

Αναφορικά με τις σχέσεις του ρουμανικού κινήματος και της Φιλικής Εταιρείας, αρθρώνεται το επιχείρημα πως η συμμαχία προκύπτει από την σύμπλευση του ρουμανικού λαού και της Εταιρείας στο ζήτημα της διεκδίκησης πολιτικής και εδαφικής ανεξαρτησίας, που δίνει την ευκαιρία στους ρουμανικούς πληθυσμούς να εξεγερθούν, αποσκοπώντας παράλληλα στην κατάργηση των ταξικών προνομίων της αριστοκρατίας. Έχοντας διαφορετικούς επιμέρους στόχους, που συνοψίζονται στις αντικρουόμενες επιδιώξεις για το πολιτικό καθεστώς στις Ηγεμονίες, η συμμαχία μεταξύ των δύο κινήματων σύντομα θα διαρραγεί. Ωστόσο, από την παρουσίαση των γεγονότων, φαίνεται πως το «ελληνικό στοιχείο» δεν είναι αυτό που με την ανταγωνιστική του δράση καθορίζει τη συμμαχία των δύο μερών ή, πολύ περισσότερο, την αποτυχία του κινήματος Βλαντιμιρέσκου. Αντίθετα, οι λόγοι της απομάκρυνσης μεταξύ των δύο κινήματων εδράζονται στις πολιτικές επιλογές των δύο επικεφαλής, και, ειδικότερα, στη προσέγγιση του Υψηλάντη με τους ρουμανόφωνους αριστοκράτες, οι οποίοι δεν επιθυμούσαν την πραγματοποίηση της κοινωνικής αλλαγής στις ρουμανικές χώρες μετά την πτώση του φαναριωτικού καθεστώτος. Ο Υψηλάντης επιλέγει ως προνομιακούς

συνομιλητές τους βογιάρους και τους εκπροσώπους του κλήρου, τους οποίους μάλιστα προτρέπει, στην εξέλιξη των γεγονότων, να σχηματίσουν κυβέρνηση, ώστε να μην βρίσκονται υποτελείς στους Φαναριώτες¹⁹⁸. Η πολιτική επιλογή του Υψηλάντη, σε συνδυασμό με τις αυθαιρεσίες του στρατεύματός του, την –όπως αποδείχτηκε- κακή οργάνωση του κινήματός του και την αποκήρυξη του κινήματος από τη Ρωσική αυτοκρατορία, για την οποία είχε δεσμευτεί ο Υψηλάντης και υπήρξε σημαντικός παράγοντας στον ξεσηκωμό των κατοίκων των Ηγεμονιών, έβαλε τέλος στη συμμαχία του με τον Τούντορ. Παρά την ανανεωμένη προσέγγιση του ζητήματος της συμμαχίας με τη Φιλική Εταιρεία, ωστόσο, δεν λείπουν οι απαξιωτικές αναφορές στη δράση των Φιλικών στις ρουμανικές χώρες. Ο Υψηλάντης περιγράφεται ως ανεπαρκής ηγέτης, με χαμηλό πολιτικό αισθητήριο¹⁹⁹ και ελλιπή οργάνωση, που τον οδήγησε στη στήριξη σε ρουμανικούς πόρους για την επίτευξη των στόχων του, τους οποίους πόρους, όταν δεν του παρέχονταν οικειοθελώς, τους επέτασσε δια της βίας²⁰⁰. Όλα αυτά σε συνδυασμό με τις αναφορές στο «εταιρικό παιχνίδι» πίσω από την ανταρσία στο στράτευμα του Βλαντιμιρέσκου και τη σύλληψή του, αλλά και τον «ύπουλο τρόπο» με τον οποίο επέτρεψε ο Υψηλάντης να εκτελεστεί ο Τούντορ, συνθέτουν μια αρνητική εικόνα για τους «Έλληνες». Παρόλα αυτά, με πολιτικούς όρους, τα δύο κινήματα δεν παρουσιάζονται ανταγωνιστικά στην αφήγηση. Μάλιστα, σε ορισμένα σημεία αναφέρεται πως ο Υψηλάντης ίσως σχεδίαζε πραγματικά την αναμόρφωση των Ηγεμονιών και την κατάργηση των ταξικών προνομίων²⁰¹, όπως υποσχόταν στη πρώτη του προκήρυξη προς το ρουμανικό λαό, αλλά σε κάθε περίπτωση δεν εφάρμοσε τις εξαγγελίες αυτές, συντασσόμενος, εν τέλει, με την αριστοκρατική ελίτ.

Από την άλλη πλευρά, ο Τούντορ Βλαντιμιρέσκου περιγράφεται ως απόλυτος σοσιαλιστής αγωνιστής, σύμφωνα με τα πρότυπα της μαρξιστικής θεωρίας. Θα παλέψει για τα δικαιώματα του λαού και της τάξης του, θέτοντας το παράδειγμα για τις επόμενες γενιές. Ο Τούντορ άδραξε την ευκαιρία που του προσέφεραν οι Φιλικοί και «με δική του πρωτοβουλία εξαπέλυσε την εξέγερση... για την ανατροπή της οθωμανικής εξουσίας και τη κατάκτηση της ελευθερίας», ωστόσο το επαναστατικό του πρόγραμμα δεν

¹⁹⁸ Αυτ., σελ. 890

¹⁹⁹ Αυτ., σελ. 886

²⁰⁰ Αυτ., σελ. 887-888

²⁰¹ Αυτ., σελ. 883

περιοριζόταν στην κατάκτηση της ανεξαρτησίας αλλά έφτανε μέχρι τον «κοινωνικό μετασχηματισμό»²⁰². Όπως και στα προηγούμενα ρουμανικά αφηγήματα για το 1821, οι πολιτικές επιδιώξεις του Τούντορ δεν τεκμηριώνονται με πειστικό τρόπο. Η μοναδική δράση που μπορεί να αποτελέσει βάση για την διερεύνηση του πολιτικού προγράμματος που ήθελε να εφαρμόσει ο Βλαντιμιρέσκου, είναι τα μέτρα που πήρε για την οικονομία της ηγεμονίας της Βλαχίας για το μικρό διάστημα που ενήργησε ως de facto ηγεμόνας της περιοχής. Οι προβλέψεις του προγράμματος που εξαγγέλθηκε, οι οποίες παρατίθενται στο υπό εξέταση κείμενο, περιορίζονταν στην κατάργηση μερικών από τις καταχρήσεις του προγράμματος του Αλέξανδρου Σούτσου, και την επιστροφή σε ορισμένες προοδευτικές ρυθμίσεις σχετικά με τις φορολογικές υποχρεώσεις των αγροτών, σαφώς διευρυμένες, που εφάρμοσαν προηγούμενοι Φαναριώτες²⁰³. Ο συγγραφέας φροντίζει να τονίσει πως τα συγκεκριμένα μέτρα ήταν περιορισμένα σε σχέση με τις επιδιώξεις του Τούντορ, λόγω της συμμαχίας που σύναψε με τους βογιάρους, στην οποία όπως είδαμε αποδίδει και την αποτυχία του κινήματός του. Τέλος, ιδιαίτερη σημασία έχει το επιχείρημα που παρουσιάζεται από τον Oțetea για τις σκέψεις που εξέφρασε ο Τούντορ περί ένωσης των δύο Ηγεμονιών, βασισμένο σε έγγραφα της συλλογής του ίδιου. Σύμφωνα με αυτά, ο Τούντορ ζήτησε από τους εκπροσώπους του κλήρου και τους βογιάρους που είχαν παραμείνει στο Βουκουρέστι να έρθουν σε επαφή με τα μέλη της διοίκησης της Μολδαβίας, προκειμένου να διαμορφώσουν ενιαία δράση κατά την περίοδο που ασκούσε την διοίκηση στο Βουκουρέστι²⁰⁴. Συνεπώς, ο Βλαντιμιρέσκου, εκτός της ταξικής συνείδησης που φαίνεται να είχε αναπτύξει, υπήρξε και πρωτεργάτης στο ζήτημα της ένωσης των δύο Ηγεμονιών που αργότερα θα αποτελούσαν τη σύγχρονη Ρουμανία, αναγόμενος από την ιστοριογραφία της περιόδου σε καθοριστική προσωπικότητα της ρουμανικής ιστορίας.

Η αφήγηση που δημιουργεί η *Istoria României* είναι πλούσια σε λεπτομέρειες και τεκμηρίωση, όντας μάλιστα η μεγαλύτερη σε όγκο, συγκριτικά με τις δύο προηγούμενες του N.Iorga και του A.D.Xenopol, αλλά και συνολικά στις υπό εξέταση ιστορικές συνθέσεις. Η επαναστατική δράση του Βλαντιμιρέσκου αξιοποιείται στο αφήγημα της κομμουνιστικής περιόδου της ιστοριογραφίας για να εκτείνει τα όρια του αγώνα για

²⁰² Αυτ., σελ. 871

²⁰³ Αυτ., σελ. 891-894

²⁰⁴ Αυτ., σελ. 893

κοινωνικές διεκδικήσεις όσο το δυνατόν πιο πίσω στο ιστορικό παρελθόν των Ρουμάνων, εντάσσοντάς τα στο πλαίσιο της μαρξιστικής θεωρίας για πάλη των τάξεων, καθιστώντας με αυτόν τον τρόπο το κίνημα Βλαντιμιρέσκου, το πρώτο βήμα στην προοδευτική πορεία του ρουμανικού λαού προς τον προορισμό της επίτευξης του κομμουνισμού.

Istoria românilor. De la origini până în zilele noastre

Μετά τη πτώση του σοσιαλιστικού καθεστώτος, η πρώτη σύνθεση της ρουμανικής ιστορίας που εμφανίζεται στη ρουμανική γραμματεία είναι η *Istoria românilor. De la origini până în zilele noastre* [Ιστορία των Ρουμάνων. Από την προέλευση μέχρι σήμερα] του Vlad Georgescu²⁰⁵. Ο Vlad Georgescu (1937-1988), εξόριστος από το 1978 ιστορικός που ζούσε στις Η.Π.Α., υπεύθυνος του ρουμανικού τμήματος στο Radio Free Europe την πενταετία 1983-1988, εκδίδει για πρώτη φορά το συνθετικό του έργο για τη ρουμανική ιστορία το 1984, στις Η.Π.Α.²⁰⁶. Ο Georgescu θα ξεκινήσει τη σταδιοδρομία του ως ιστορικός την περίοδο του σοσιαλισμού στη Ρουμανία, αλλά από το 1979 εγκαταστάθηκε στο εξωτερικό, μετά τις κατηγορίες για προδοσία από τις ρουμανικές αρχές, εξ αιτίας της κριτικής που είχε ασκήσει στο καθεστώς. Ελλείπει μιας σύγχρονης μεγάλης αφήγησης εκτός του μαρξιστικού ερμηνευτικού πλαισίου για το παρελθόν της Ρουμανίας από Ρουμάνους ιστορικούς, εκδίδεται το 1992 στη Ρουμανία το έργο του Georgescu²⁰⁷. Η παραμονή του στη Δύση, εκτός του αυστηρού ελέγχου του καθεστώτος, τον έφερε πληρέστερα σε επαφή με τις εκεί εξελίξεις στον τομέα της ιστοριογραφίας, με τις οποίες η ρουμανική ιστορική σκέψη δεν επικοινωνούσε πλήρως. Αποτέλεσμα των επαφών του αυτών, υπήρξε η δημιουργία μιας σύνθεσης πιο κοντά στις αντιλήψεις της δυτικής ιστοριογραφίας, με εμφανείς τις επιρροές από τη σχολή των Annales στην ιστορική σκέψη του συγγραφέα, που επιχειρεί να δώσει έμφαση τόσο στα πολιτικά γεγονότα, όσο και στις κοινωνικές και οικονομικές δομές που καθόρισαν τις εξελίξεις της ρουμανικής ιστορίας. Παράλληλα, στόχος του έργου του Georgescu, όπως και άλλων ιστορικών, κατά τα πρώτα μεταβατικά χρόνια μετά την αλλαγή καθεστώτος, είναι να απελευθερώσει την ιστορική έρευνα και παραγωγή από τις ιδεολογικές αγκυλώσεις που επέβαλλε το προηγούμενο καθεστώς²⁰⁸.

²⁰⁵ Η έκδοση που εξετάζεται στην παρούσα μελέτη είναι η *The Romanians. A History*, (ed. M. Calinescu) (trnsl. A. Bley-Vroman), Ohio University Press, Columbus, 1991

²⁰⁶ Cr. Petrescu and Dr. Petrescu "Mastering vs Coming to terms with the Past: A critical analysis of Post-Communist Romanian Historiography" in S. Antohi, B. Trencsenyi, P. Apor (eds.) *Narratives Unbound. Historical studies in Post-Communist Eastern-Europe*, vol. 5, Central European University Press, Budapest-New York, 2007, σελ. 320

²⁰⁷ Vl. Georgescu, *Istoria românilor. De la origini până în zilele noastre*, Humanitas, București, 1992

²⁰⁸ B. Murgescu, «The Romanian historiography in the 1990's», στο *Romanian Journal of political science*, vol 3, n. 1, 2003, σελ. 30-59

Σε αυτά τα πλαίσια παρουσιάζεται και το αφήγημα για το 1821 στο κεφάλαιο με τίτλο «Despotism and Enlightenment (1716-1831)» και πιο συγκεκριμένα, στο υποκεφάλαιο «The age of revolution». Η αφήγηση είναι συνοπτική αλλά περιεκτική. Ο Georgescu επιλέγει να μην παρουσιάσει τα γεγονότα με μεγάλη λεπτομέρεια, ενώ ως επί το πλείστον δεν αναφέρει τις πηγές που χρησιμοποιεί. Ο συγγραφέας ξεκινά την περιγραφή του, υποστηρίζοντας πως η δημιουργία της Φιλικής Εταιρείας μετέδωσε το επαναστατικό πνεύμα που δημιουργήθηκε τις τελευταίες τρεις δεκαετίες στο χώρο των Βαλκανίων στα Βαλκάνια, και στα εδάφη της Ρουμανίας, πυροδοτώντας, έτσι, την υποβόσκουσα διαμάχη των προηγούμενων δεκαετιών μεταξύ συντηρητικών και προοδευτικών δυνάμεων ανάμεσα στους βογιάρους²⁰⁹. Στην Φιλική Εταιρεία είχαν μνηθεί ήδη «πολλοί από τους Έλληνες βογιάρους» με στόχο «την απελευθέρωση των Βαλκανίων από τους Τούρκους»²¹⁰. Μέσα στο πλαίσιο των εντεινόμενων επαναστατικών διεργασιών, οι Gr. Brâncoveanu, Gr. Ghica και B. Văcărescu «οργάνωσαν εξέγερση για να επαναφέρουν τα παλιά δικαιώματα των Ηγεμονιών, επί μακρό παραβιασμένα από τους Τούρκους και τους Φαναριώτες», αναφέρει ο Georgescu, χωρίς να ξεκαθαρίζει εδώ αν οι τρεις καϊμακάμηδες ήταν μνημένοι στην Φιλική Εταιρεία. Οι τρεις τους, προσεγγίζουν τον Τούντορ Βλαντιμιρέσκου για να αναλάβει την στρατιωτική ηγεσία της εξέγερσης, επιφορτίζοντάς τον με το καθήκον να εξεγείρει τον πληθυσμό και κυρίως, να συμπαρασύρει μαζί του στην εξέγερση το στρατιωτικό σώμα των Πανδούρων, με τους οποίους διατηρούσε ιδιαίτερους δεσμούς, αφού στον ρώσο-οθωμανικό πόλεμο του 1806, υπήρξε διοικητής τους²¹¹.

Ο Βλαντιμιρέσκου περιγράφεται από τον ιστορικό ως «τυπικός εκπρόσωπος της ανερχόμενης νέας τάξης», που πλούτισε μέσω του εμπορίου και ανέβηκε στη κοινωνική ιεραρχία, ενώ ήταν γνωστός για τα αντι-φαναριωτικά και αντι-οθωμανικά του αισθήματα. Παράλληλα, αναφέρεται πως ο Τούντορ είχε επαφές με τη Φιλική Εταιρεία από το 1815 και το συνέδριο της Βιέννης, όπου είχε παρευρεθεί. Στις 15 Ιανουαρίου του 1821 εξουσιοδοτείται από τους τρεις καϊμακάμηδες να ηγηθεί της επανάστασης, ενώ ήδη από τον Δεκέμβριο του 1820, είχε σχηματίσει στρατιωτική συμμαχία με τον

²⁰⁹ Vl. Georgescu, *The Romanians. A History*, ό.π., σελ. 99-100

²¹⁰ *Αυτ.*, σελ. 100

²¹¹ *Αυτ.*

επικεφαλής της Εταιρείας, Αλέξανδρο Υψηλάντη²¹². Μετά τον θάνατο του ηγεμόνα της Βλαχίας, Αλέξανδρου Σούτσου, για τον οποίο ο συγγραφέας υποστηρίζει πως «πιθανόν δηλητηριάστηκε από μέλη της Φιλικής Εταιρείας»²¹³, οι καϊμακάμηδες παίρνουν στα χέρια τους την εξουσία του Βουκουρεστίου, και η επαναστατική δράση ξεκινά και επίσημα με την προκήρυξη του Τούντορ στο Ραδεξ. Ο συγγραφέας εστιάζει στο σημείο του λόγου, όπου κατά τον ίδιο, παρέχει την ακλόνητη απόδειξη για τη βάση πάνω στην οποία ξεκίνησε η εξέγερση: «την συμμαχία με την Φιλική Εταιρεία και την πεποίθηση ότι ο τσάρος θα παρείχε την άνευ όρων στήριξή του στα δύο αντι-οθωμανικά κινήματα»²¹⁴.

Ωστόσο, σύντομα αποδείχθηκε πως «Η εξέγερση το 1821 βασίστηκε σε λανθασμένες ελπίδες». Η ρωσική διπλωματία, η οποία αναμφίβολα γνώριζε για τις κινήσεις τη Φιλικής Εταιρείας²¹⁵, αποκήρυξε και τα δύο κινήματα. Σχετικά με αυτή τη στάση του τσάρου, ο ιστορικός σημειώνει πως τα μέλη της Εταιρείας ερμήνευσαν λανθασμένα την ανοχή και ίσως συμπάθεια του τσάρου προς το κίνημα ως δέσμευση για την υποστήριξη του, παρασύροντας και τους Ρουμάνους στην ίδια άποψη²¹⁶. Υπό τις νέες συνθήκες που διαμορφώθηκαν, οι δύο εξεγέρσεις και οι επικεφαλής των –μεταξύ των οποίων ο Georgescu κατατάσσει σταθερά του τρεις καϊμακάμηδες- έπρεπε να επαναπροσδιορίσουν τη θέση τους. Οι περισσότεροι βογιάροι, με πρώτους τους Brâncoveanu, Ghica και Văcărescu, διέφυγαν προς τη Τρανσυλβανία²¹⁷. Ο Υψηλάντης, που δίχως τη ρωσική υποστήριξη, ήταν αδύνατο να συνεχίσει την προέλασή του στην χερσόνησο, παρέμεινε στα εδάφη της Βλαχίας. Η παραμονή του Υψηλάντη παραβίαζε τον βασικό όρο της συμμαχίας με τον Βλαντιμιρέσκου, δηλαδή πως τα στρατεύματά του είχαν κατεύθυνση τα ελληνικά εδάφη, και ταυτόχρονα προκάλεσε τη δυσαρέσκεια των κατοίκων καθώς «δεν επιθυμούσαν την απελευθέρωση από τους Φαναριώτες, μόνο για να περάσουν στην εξουσία της Εταιρείας», όπως τονίζει ο συγγραφέας²¹⁸. Ο Βλαντιμιρέσκου, εγκατεστημένος στο Βουκουρέστι πλέον, μετά τη φυγή των

²¹² Αυτ.

²¹³ Αυτ., σελ. 102

²¹⁴ Αυτ.

²¹⁵ Ο ρώσος πρόξενος στο Βουκουρέστι, A. Pini, συμμετείχε στην συνωμοσία της Φιλικής, αναφέρει ο Georgescu. *The Romanians...*, ό.π., σελ. 102

²¹⁶ Αυτ.

²¹⁷ Αυτ., σελ. 103

²¹⁸ Αυτ.

αξιωματούχων της πόλης και την απομόνωση όσων είχαν παραμείνει σε αυτή, δεν είχε ανταγωνισμό στην άσκηση της διοίκησης. «Δρώντας σχεδόν σαν πρίγκιπας», υπογραμμίζει ο Georgescu, επανέλαβε το στόχο του κινήματός του, που ήταν η «απελευθέρωση της χώρας»²¹⁹. Έλαβε μέτρα για την αναδιοργάνωση της άμυνας της πόλης και επιχείρησε να διαπραγματευτεί με τις οθωμανικές αρχές, εμφανίζοντας το κίνημά του ως αποκλειστικά αντι-Φαναριωτικό, μπροστά στην επικείμενη εισβολή των οθωμανικών στρατευμάτων στη χώρα, η οποία ωστόσο δεν απεφεύχθη, αναγκάζοντας τον Βλαντιμιρέσκου να υποχωρήσει προς τη βόρεια Ολτένια, ώστε «να οργανώσει μια πιο στέρεη βάση αντίστασης μέχρι να φτάσει σε συμφωνία με Τούρκους»²²⁰.

Η αφήγηση ολοκληρώνεται με την σύλληψη και εκτέλεση του Βλαντιμιρέσκου από τους Εταιριστές, που «είχαν μαντέψει τα σχέδιά του». Μετά από μια πολύ σύντομη δίκη κρίθηκε ένοχος για προδοσία και εκτελέστηκε. Οι πανδούροι του προτίμησαν να διαλυθούν από το να συνταχθούν στο πλευρό του Υψηλάντη, στην μάχη του Δραγατσανίου, η οποία έβαλε τέλος στα επαναστατικά σχέδια της Εταιρείας²²¹.

Μέσα από αυτή τη σύντομη περιγραφή των γεγονότων, η ερμηνεία της επανάστασης του 1821 έρχεται εγγύτερα στις προ-κομμουνιστικές αφηγήσεις. Ο αντίκτυπος της Γαλλικής Επανάστασης προκάλεσε κοινωνικές και πολιτικές αναταράξεις ήδη από το τέλος του 18^{ου} αιώνα, όπου οι λιγότερο σημαντικοί βογιάροι, καθώς και άλλοι εκπρόσωποι κοινωνικών ομάδων επιζητούσαν την πολιτική τους αυτονομία²²². Η εντεινόμενη ιδεολογική και πολιτική αντιπαράθεση μεταξύ των εκπροσώπων της παραδοσιακής ελίτ των αριστοκρατών και των ανερχόμενων τάξεων, δεν μπορούσε να εκφραστεί υπό την αυστηρή ηγεμονία των Φαναριωτών. Η δράση της Φιλικής Εταιρείας το 1821 περιγράφεται ως η κατάλληλη στιγμή για την αλλαγή σκηνικού, την οποία επιχείρησαν να εκμεταλλευτούν όλες οι κοινωνικές ομάδες. Η εξέγερση οργανώθηκε από τους βογιάρους, οι οποίοι συνεργάστηκαν με τον Βλαντιμιρέσκου, που προερχόμενος από τα χαμηλά στρώματα είχε καταφέρει να ανελιχθεί κοινωνικά και να εισέλθει στο ευρύτερο περιβάλλον των βογιάρων, τοποθετώντας τον επικεφαλής του

²¹⁹ Α.Υ.

²²⁰ Α.Υ.

²²¹ Α.Υ.

²²² Αξίζει να σημειωθεί εδώ πως ο Georgescu είχε ασχοληθεί συστηματικά με την επίδραση των ιδεών του Διαφωτισμού στις Ηγεμονίες. Βλ. V. Georgescu, *Political Ideas and the Enlightenment in the Romanian Principalities (1750–1831)*, Boulder (East European Quarterly), New York (Columbia University Press), 1971

κινήματος. Ο Βλαντιμιρέσκου περιγράφεται ως χαρακτηριστικός εκπρόσωπος της νέας τάξης που διεκδικούσε μερίδιο στη πολιτική εξουσία, και ως τέτοιος, μαζί με τους τρεις βογιάρους, Brâncoveanu, Ghica και Văcărescu, θα θέσει ρητά το στόχο της επανάστασης. Εξουσιοδοτείται να εξεγείρει τον λαό για «το καλό όλων των χριστιανών, αλλά και της πατρίδας μας», ελπίζοντας πως «με τη βοήθεια του Θεού, θα μπορέσουμε να ελευθερώσουμε τους εαυτούς μας»²²³. Η συνεργασία με τη Φιλική Εταιρεία, για την οποία πλέον δεν μπορεί να υπάρξει αμφισβήτηση στον ιστορικό λόγο, θεωρείται από τον Georgescu μια πολιτική επιλογή εκ μέρους των διοργανωτών της ρουμανικής εξέγερσης με στόχο να εξασφαλίσουν την υποστήριξη της Ρωσικής αυτοκρατορίας, ενισχύοντας τη θέση του κινήματος έναντι των Οθωμανών, και βασίστηκε στον όρο πως ο στρατός του Υψηλάντη απλώς θα διασχίσει τα ρουμανικά εδάφη, συμπαρασύροντάς το λαό στην επανάσταση. Η αθέτηση αυτού του όρου από τη πλευρά του Υψηλάντη, θα ακυρώσει την συμφωνία και παράλληλα θα προκαλέσει τη δυσφορία του λαϊκού αισθήματος προς αυτόν.

Η ερμηνεία που παραθέτει ο Georgescu για το κίνημα του Τούντορ είναι πως αυτό έχει καθαρά εθνικό χαρακτήρα. Ενδεικτικό του εθνικού πρόσημου της εξέγερσης, αποτελούν οι σαφείς εντολές που λαμβάνει από τους καϊμακάμηδες για να ξεσηκώσει τον λαό προς διεκδίκηση της ελευθερίας του. Ο ιστορικός υποστηρίζει περαιτέρω το επιχείρημά του, πως ο αγώνας διεξάγεται για την ανεξαρτησία των Ρουμάνων, επομένως, κατά των Φαναριωτών, επικαλούμενος και το μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα του κινήματος «*Cererile norodului românesc*»²²⁴. Σύμφωνα με την άποψη του ιστορικού, ο χαρακτήρας του κειμένου ήταν «έντονα ανθελληνικός, και φάνηκε να στρέφεται κατά των Φαναριωτών» και σημειώνει, επιπλέον πως «Η απομάκρυνση των Ελλήνων ήταν το πρώτο βήμα στο δρόμο για την ανεξαρτησία», σημειώνει²²⁵. Τέλος, ο συγγραφέας υπογραμμίζει πως και ο ίδιος ο Τούντορ δεν σκόπευε να εξαπολύσει μια αγροτική επανάσταση, αντιθέτως, φρόντισε με τα μέτρα που πήρε, δρώντας ως de facto Ηγεμόνας, να προστατεύσει τα προνόμια των βογιάρων, την υποστήριξη των οποίων χρειαζόταν για να ενισχύσει τη θέση του. Μάλιστα, οι αγρότες δεν ακολούθησαν τον

²²³ Αυτ., σελ. 101

²²⁴ Ο Georgescu υπογραμμίζει, επίσης, πως το συγκεκριμένο κείμενο συντάσσεται τον Δεκέμβριο του 1820, χωρίς, ωστόσο, να παραθέτει τις απαραίτητες πηγές για να υποστηρίξει το γεγονός. VI. Georgescu, *Romanians...*, ό.π., σελ 102

²²⁵ Αυτ.

Βλαντιμιρέσκου, αποστερώντας με αυτό τον τρόπο τη μαζικότητα που θα έδινε στο κίνημα ένα χαρακτήρα λαϊκής εξέγερσης²²⁶.

Καταλήγοντας, η αφήγηση του Georgescu είναι μικρή σε μέγεθος και δεν επικεντρώνεται στην εκτενή παρουσίαση λεπτομερειών της ιστορίας των επαναστατικών γεγονότων, ενώ η απουσία επαρκούς τεκμηρίωσης για κάποια από τα επιχειρήματα είναι αισθητή. Ωστόσο το κείμενο παραμένει πυκνό και αναδεικνύει τα σημεία εκείνα, που σύμφωνα με τον ιστορικό, δίνουν με τον πλέον ακλόνητο τρόπο το περίγραμμα του 1821 και τονίζουν την ουσία του. Στόχος του συγγραφέα να αφαιρέσει από τα γεγονότα την ιδεολογική χροιά που τους είχε προσδώσει η κομμουνιστική ερμηνεία, και να ενσωματώσει και πάλι το 1821 στο αφήγημα της πολιτικής αυτοπραγμάτωσης των Ρουμάνων, αξιολογώντας την εξέγερση του 1821 εκ νέου ως πρελούδιο της εθνικής «αφύπνισης» των Ρουμάνων. Σύμφωνα με τη νέα θεώρηση, το κίνημα οργανώθηκε από τους μικρότερους βογιάρους που επιζητούσαν μεγαλύτερη πολιτική και οικονομική αυτονομία και όχι από τον καταπιεσμένο λαό και ο Τούντορ δεν υπήρξε ένας σοσιαλιστής που οραματιζόταν την κοινωνική αλλαγή –*«τα μέτρα που πήρε δεν ήταν παρά η ελάφρυνση ορισμένων φόρων»*²²⁷-, αλλά πατριώτης, που θέλησε να απελευθερώσει τις Ηγεμονίες, δίνοντας το περιθώριο στις εγχώριες κοινωνικές ομάδες να αναπτυχθούν. Η ίδια η εξέγερση απέτυχε, αλλά οι βογιάροι *«οι βογιάροι με τη διπλωματία τους που εφάρμοσαν μετά τα γεγονότα»* πέτυχαν την απομάκρυνση των Φαναριωτών, θα υποστηρίξει ο Georgescu στο τέλος της αφήγησης²²⁸, ολοκληρώνοντας, έτσι, την σύνθεση μια εθνικοκεντρικής αντίληψης των γεγονότων που επιχειρεί στο έργο του. Ο Georgescu επαναφέρει την αφήγηση στις προ-κομμουνιστικές βάσεις, στην προσπάθεια για «αποπολιτικοποίηση» της ιστορίας, δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στην κατάρριψη «των μύθων» που είχε δημιουργήσει η ιστοριογραφία της προηγούμενης περιόδου για το ρόλο του λαού στα γεγονότα αλλά και τις επιδιώξεις των εξεγερμένων. Παράλληλα, παρότι σε γενικές γραμμές η σύνθεση του Georgescu παραμένει γεγονотоλογική, εμπλουτίζει την προσέγγιση των προπολεμικών ιστοριογραφικών σχημάτων με πολιτισμικές και οικονομικές επεξηγήσεις.

²²⁶ Αιτ., σελ..103

²²⁷ Αιτ.

²²⁸ Αιτ., σελ.. 103-104

O istorie sinceră a poporului român

Λίγα χρόνια μετά την εμφάνιση της σύνθεσης του Vlad Georgescu στη ρουμανική γραμματεία, και συγκεκριμένα το 1997, εκδίδεται η *O istorie sinceră a poporului român* [Μια ειλικρινής ιστορία του ρουμανικού λαού] από τον ιστορικό Florin Constantiniu²²⁹. Πρόκειται για τη πρώτη μεγάλη αφήγηση της ρουμανικής ιστορίας μετά το 1989 που παράγεται εντός της χώρας από Ρουμάνο ιστορικό. Ο Constantiniu (1933-2012), στα χρόνια του σοσιαλιστικού καθεστώτος ασχολείται κυρίως με την μεσαιωνική περίοδο, ωστόσο μετά την αλλαγή στο πολιτικό σκηνικό, δείχνει έντονο ενδιαφέρον για τη περίοδο που μόλις είχε κλείσει, εστιάζοντας κυρίως στα τελευταία χρόνια του Β' Παγκοσμίου πολέμου και στο πρώτο διάστημα του σοσιαλιστικού καθεστώτος²³⁰. Δίνοντας βαρύτητα στο αρχειακό υλικό και την απαραίτητη επανερμηνεία των πηγών, στο πλαίσιο της «επαγγελματοποίησης» της ιστορικής έρευνας στο οποίο κινούνταν η ιστορική σκέψη της περιόδου, ο Constantiniu δημοσιεύει τη σύνθεσή του, προσεγγίζοντας τις κομβικές στιγμές του ρουμανικού παρελθόντος με κριτική διάθεση ως προς την μέχρι τότε πρόσληψή τους²³¹.

Στο τρίτο μέρος της σύνθεσης, «Istoria Modernă», παρουσιάζεται η αφήγηση για το 1821 στο πρώτο κεφάλαιο, με τίτλο «Frământări social-politice» [Κοινωνικοπολιτικές ζυμώσεις]. Η αφήγηση του Constantiniu ξεκινά περιγράφοντας το πολιτικό σκηνικό που επικρατούσε στην μετά-ναπολεόντεια Ευρώπη, με τη δημιουργία της «Ιερής Συμμαχίας» και την επαναφορά της προεπαναστατικής τάξης πραγμάτων. Ο τσάρος Αλέξανδρος, φανερά ενισχυμένος στους ευρωπαϊκούς συσχετισμούς, και κομβική φιγούρα στα γεγονότα, δεν είχε εγκαταλείψει τα σχέδιά του για την άσκηση επιρροής στο νοτιοανατολικό άκρο της Ευρώπης. Όντας, όμως, από τους πρωτεργάτες της Ιερής Συμμαχίας, δεν ήταν σε θέση να ξεκινήσει έναν νέο πόλεμο που θα διατάρασσε τις ευρωπαϊκές ισορροπίες, συνεπώς στράφηκε σε διαφορετικά μέσα για την επίτευξη των

²²⁹ Fl. Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Univers Enciclopedic, București, 1997

²³⁰ Cr. Petrescu and Dr. Petrescu "Mastering vs Coming to terms with the Past: A critical analysis of Post-Communist Romanian Historiography" in S. Antohi, B. Trencsenyi, P. Apor (eds.) *Narratives Unbound. Historical studies in Post-Communist Eastern-Europe*, vol. 5, Central European University Press, Budapest-New York, 2007, σελ 357

²³¹ B. Murgescu, «The Romanian historiography in the 1990's», στο *Romanian Journal of political science*, vol 3, n. 1, 2003, σελ. 54

στόχων του: την υποκίνηση επαναστατικής δράσης στα Βαλκάνια²³². Αυτές οι διεργασίες οδήγησαν στη δημιουργία της Φιλικής Εταιρείας, για την οποία «το δίκτυο των Ρώσων διπλωματών δούλεψε εντατικά για να ενισχύσει...»²³³. Στόχος της μυστικής οργάνωσης, εξηγεί ο συγγραφέας, ήταν να προκαλέσει επαναστατικές εξεγέρσεις στα βαλκανικά εδάφη. Σε αυτό το εγχείρημα, πρωταγωνιστικό ρόλο είχαν οι Έλληνες όντας «ο πιο προηγμένος οικονομικά και πολιτισμικά...» από τους λαούς που βρίσκονταν υπό την κυριαρχία των Οθωμανών²³⁴. Η αριστοκρατία της Μολδαβίας και της Βλαχίας, υποστηρίζει ο Constantiniu, θέλησε να λάβει μέρος στην επαναστατική δραστηριότητα που αναπτύχθηκε στα Βαλκάνια, καθώς επεδίωκαν να αποτινάξουν την οθωμανική, και συνεπώς, φαναριωτική, εξουσία. Σημειώνεται, ωστόσο, η συμμετοχή των βογιάρων συσχετιζόταν με την υποστήριξη που θα παρείχε η Ρωσική αυτοκρατορία, της οποίας ο ρόλος μπορούσε να εγγυηθεί τόσο την στρατιωτική επιτυχία του κινήματος όσο και το πολιτικό μέλλον των Ηγεμονιών, που θα πέρανε στον έλεγχο των ντόπιων αριστοκρατών²³⁵.

Υπό αυτές τις συνθήκες, τρεις από τους βογιάρους της Βλαχίας, οι Brâncoveanu, Ghica και Văcărescu, που συμμετείχαν μαζί με άλλους στην προσωρινή κυβέρνηση της ηγεμονίας μετά το θάνατο του Αλέξανδρου Σούτσου, εξουσιοδότησαν τον Τούντορ Βλαντιμιρέσκου να ξεκινήσει μια επαναστατική εκστρατεία, ξεσηκώνοντας τον λαό για τον κοινό σκοπό των χριστιανών αλλά και για την πατρίδα τους²³⁶. Ο Constantiniu υποστηρίζει πως οι αναφορές στο «γένος των χριστιανών» αλλά και στη «πατρίδα μας», στο όνομα των οποίων καλούταν να εξεγερθούν ο λαός, αποκαλύπτουν με ξεκάθαρο τρόπο τα κίνητρα του ρουμανικού κινήματος που ξέσπασε το 1821. Ο ιστορικός στη συνέχεια αναφέρεται στον όρκο που είχε δώσει ο Βλαντιμιρέσκου σε μέλη της Φιλικής Εταιρείας, καθώς και στους συγκεκριμένους όρους της συμμαχίας του με τους οπλαρχηγούς Γιωργάκη Ολύμπιο και Γιάννη Φαρμάκη, που, σύμφωνα με τη θέση του Constantiniu, φανερώνει την αποστολή που ανατέθηκε στον Τούντορ από την

²³² Fl. Constantiniu, *O istorie sinceră*, ό.π. σελ 197-198

²³³ Αιτ., σελ 198

²³⁴ Αιτ.

²³⁵ Αιτ., σελ 199

²³⁶ Αιτ., σελ 200

οργάνωση, δηλαδή την δημιουργία αντιπερισπασμού στις ρουμανικές χώρες με μια εξέγερση που θα παρουσιαζόταν ως καθαρά αντι-φαναριωτική²³⁷.

Σύντομα όμως, ο Τούντορ Βλαντιμιρέσκου θα διεκδικήσει μεγαλύτερη αυτονομία μέσα στη συμμαχία με τους Ρουμάνους βογιάρους. Ο οπλαρχηγός δεν φάνηκε πρόθυμος, όπως δείχνουν «*οι πράξεις και τα γραπτά του*» για τα οποία, ωστόσο, ο Constantiniu δεν παραθέτει πηγές, να γίνει «*όργανο μιας ομάδας αντιοθωμανών βογιάρων*» παραδίδοντας τους την εξουσία μετά την εξέγερση. Υπολόγισε πως είχε την λαϊκή υποστήριξη αλλά και την στρατιωτική δύναμη, που εκφράζονταν μέσα από την δυναμική της «*Adunarea norodului*» [Συνέλευση του Λαού], όπως ονόμασε το κίνημα ο Βλαντιμιρέσκου, να διεκδικήσει ο ίδιος την εξουσία²³⁸. Το κίνημα του Τούντορ θα πάρει τη μορφή ενός πολιτικού αγώνα των αγροτικών πληθυσμών, των οποίων εκπρόσωπος είχε αυτοανακηρυχθεί ο Βλαντιμιρέσκου, που διεκδικούσαν την ελευθερία της χώρας από τον οθωμανικό ζυγό και την αναδιοργάνωση της διοίκησης των Ηγεμονιών προκειμένου να βελτιωθούν άμεσα οι όροι διαβίωσης των χαμηλότερων κοινωνικών στρωμάτων²³⁹. Στο μεταξύ, συνεχίζει την περιγραφή του ο Constantiniu, καθώς ο Βλαντιμιρέσκου οδεύει προς το Βουκουρέστι, στο Ιάσιο κάνει την εμφάνισή του ο αρχηγός του εταιρικού κινήματος, Αλέξανδρος Υψηλάντης, προκηρύσσοντας πως «*σκοπός του είναι να διασχίσει τα ρουμανικά εδάφη με προορισμό την Ελλάδα*» και πως «*μια μεγάλη δύναμη είναι έτοιμη να τιμωρήσει την αυθάδεια των Τούρκων*», εάν οι τελευταίοι εισέβαλλαν στις Ηγεμονίες με αφορμή την παρουσία του εκεί, την ίδια στιγμή που οπλαρχηγοί μνημένοι στο κίνημά του επιτίθονταν σε Οθωμανούς που βρίσκονταν στο Ιάσιο και στο Γκαλάτσι²⁴⁰. Η αποκήρυξη των Ρώσων, δια στόματος του Ιωάννη Καποδίστρια, του κινήματος Υψηλάντη δεν θα αργήσει να έρθει, αλλάζοντας τα δεδομένα της επαναστατικής δράσης που είχε ξεσπάσει στις Ηγεμονίες.

Η άρνηση της Ρωσικής αυτοκρατορίας να υποστηρίξει τους επαναστάτες και η ταυτόχρονη συναίνεση της στην παρέμβαση του οθωμανικού στρατού στις ρουμανικές χώρες οδήγησε τους βογιάρους, μεταξύ αυτών και την τριανδρία Brâncoveanu-Ghica-Văcărescu, που είχαν οργανώσει την ρουμανική εξέγερση, να εγκαταλείψουν το

²³⁷ Α.Υ., σελ 200-201

²³⁸ Α.Υ., σελ 202

²³⁹ Α.Υ.

²⁴⁰ Α.Υ., σελ 202-203

Βουκουρέστι και να αναζητήσουν καταφύγιο στο Βραζον, αφήνοντας τον Βλαντιμιρέσκου μόνο κυρίαρχο στη πρωτεύουσα της Βλαχίας²⁴¹. Έχοντας απολέσει την εγγύηση της ρωσικής προστασίας αλλά και τους μοναδικούς συνομιλητές του σε διπλωματικό επίπεδο, τους μνημένους στην συνωμοσία βογιάρους, ο Τούντορ επιχείρησε να συνεχίσει στη γραμμή του «αντι-φαναριωτικού κινήματος» που είχε χαράξει, προσεταιριζόμενους όσους αξιωματούχους είχαν μείνει στην πόλη, με στόχο να διατηρήσει το πρόσχημα της «πολιτικής συνέχειας και το νομικό πλαίσιο»²⁴². Η συνάντηση, λίγες ημέρες αργότερα, των επικεφαλής των δύο κινημάτων, Βλαντιμιρέσκου και Υψηλάντη, σε συνθήκες εξ ολοκλήρου διαφορετικές από αυτές που όριζε το αρχικό σχέδιο, δεν θα παράγει κανένα αποτέλεσμα, αναφέρει ο Constantiniu, παρά μόνο τον σαφή διαχωρισμό της εδαφικής δικαιοδοσίας των δύο κινηματιών. Ο Υψηλάντης θα υποχωρήσει προς το Τιργκόβιστε, ενώ ο Βλαντιμιρέσκου θα επιχειρήσει εκ νέου επαφές με τις οθωμανικές αρχές, όπως του επέτρεπε η συμφωνία που είχε συνάψει με τους Φιλικούς, προκειμένου να αποσοβήσει την πιθανή οθωμανική εισβολή²⁴³. Οι διαπραγματεύσεις με την Πύλη δεν απέφεραν καρπούς, καθώς ο Τούντορ προτίμησε να κερδίσει χρόνο, αποφεύγοντας να απαντήσει στα αιτήματα των Οθωμανών για άμεση παράδοση των όπλων και συμμετοχή στις πολεμικές επιχειρήσεις ενάντια στον στρατό του Υψηλάντη, σύμφωνα με τα όσα υποστηρίζει ο Constantiniu²⁴⁴.

Η αφήγηση των γεγονότων ολοκληρώνεται με την περιγραφή του τέλους των δύο κινημάτων. Ο Βλαντιμιρέσκου, εγκαταλείποντας το Βουκουρέστι με κατεύθυνση το Pitești, μετά την είσοδο του οθωμανικού στρατού στη Βλαχία, ήρθε αντιμέτωπος με την αυξανόμενη δυσарέσκεια των στρατευμάτων του, εξ αιτίας της έλλειψης προοπτικών για τους ίδιους και για το κίνημα. Παρατηρώντας την έλλειψη πειθαρχίας αλλά και εμπιστοσύνης στο πρόσωπό του, ο Βλαντιμιρέσκου ζητά από τους διοικητές του την έγγραφη ανανέωση πίστης και τη δήλωση της πλήρους υποταγής τους. Όταν τέσσερις από τους διοικητές αρνήθηκαν, ο Τούντορ εκτέλεσε έναν από αυτούς, γεγονός που σήμανε την ολοκληρωτική απώλεια εμπιστοσύνης των στρατευμάτων προς τον αρχηγό.

²⁴¹ Αυτ., σελ 203

²⁴² Ο συγγραφέας εδώ υπονοεί πως η συμμαχία με τους εναπομείναντες βογιάρους και η προσχηματική άσκηση της διοίκησης από αυτούς, ήταν σε συμφωνία με τις διεκδικήσεις του κινήματός του, όπως αυτό είχε παρουσιαστεί στη Πύλη μετά την προκήρυξη του Padeș, δηλαδή την επιστροφή της πολιτικής εξουσίας των Ηγεμονιών στα χέρια των ντόπιων. Αυτ., σελ 203

²⁴³ Αυτ., σελ 204

²⁴⁴ Αυτ.

Ο Constantiniu αναφέρει χαρακτηριστικά, πως οι σκέψεις για μια συνωμοτική πράξη πύκνωσαν ανάμεσα στους πανδούρους, και τότε «*μια συμφωνία δημιουργήθηκε με τον Γιωργάκη Ολύμπιο*»²⁴⁵. Ο Γιωργάκης εμφανίστηκε στο στρατόπεδο του Τούντορ, παρουσίασε μπροστά σε όλους την αλληλογραφία του αρχηγού με την Πύλη, και χωρίς κανέναν από τους Πανδούρους να τον υπερασπιστεί, συνέλαβε τον Βλαντιμιρέσκου και τον οδήγησε στο Τιργκόβιστε, όπου και, αφού βασανίστηκε, θανατώθηκε με βάνανσο τρόπο²⁴⁶. Οι τελευταίες γραμμές του κειμένου που αφορά τα γεγονότα του 1821, αφιερώνονται από τον συγγραφέα στην κατάρρευση του κινήματος της Φιλικής Εταιρείας, κάνοντας μια σύντομη αναφορά στη μάχη του Δραγατσανίου, όπου έβαλε τέλος στο κίνημα του Υψηλάντη, ο οποίος και διέφυγε στην Τρανσυλβανία όπου συνελήφθηκε από τις αυστριακές αρχές²⁴⁷.

Συνοψίζοντας την ερμηνεία της επαναστατικής δράσης του 1821 που μας δίνει ο Constantiniu, βλέπουμε πως τονίζεται η ενότητα όλων των κοινωνικό-πολιτικών δυνάμεων της ρουμανικής κοινωνίας, αριστοκρατίας και αγροτιάς «*υπό το ίδιο λάβαρο*»²⁴⁸, στη προσπάθεια να χειραφετηθούν από τον οθωμανικό ζυγό, τουλάχιστον κατά τη φάση της προετοιμασίας και της έναρξης της επαναστατικής δραστηριότητας. Παράλληλα, έμφαση δίνεται στο επαναστατικό πνεύμα που επικρατεί στην βαλκανική χερσόνησο, χάρις στις διεργασίες της μυστικής οργάνωσης της Φιλικής Εταιρείας, και στην ενσωμάτωση της ρουμανικής δράσης στο «*εθνικοαπελευθερωτικό κύμα που σάρωνε το νοτιοανατολικό άκρο της Ευρώπης*»²⁴⁹. Ο Constantiniu διατυπώνει το επιχείρημα πως η αξιοσημείωτη διάθεση για σύμπραξη όλων των κοινωνικών ομάδων την Ηγεμονιών, σε συνδυασμό με τη διεθνική συνεργασία μεταξύ των συμμετεχόντων στην οργάνωση της Φιλικής Εταιρείας, η οποία αποτυπωνόταν ρητά και στον όρκο που έδωσε ο Βλαντιμιρέσκου στους εκπροσώπους αυτής²⁵⁰, προσδίδει στα επαναστατικά κινήματα που έλαβαν χώρα στις ρουμανικές χώρες έναν αδιαμφισβήτητο αντιοθωμανικό χαρακτήρα. Επιπρόσθετα, ο ιστορικός επισημαίνει τον καταλυτικό ρόλο της Ρωσίας στα γεγονότα, παρουσιάζοντάς την ως την κινητήρια δύναμη πίσω από την

²⁴⁵ Α.Υ.

²⁴⁶ Α.Υ.

²⁴⁷ Α.Υ., σελ 205

²⁴⁸ Α.Υ.

²⁴⁹ Α.Υ., σελ 199

²⁵⁰ Α.Υ., σελ 201-202

οργάνωση της επαναστατικής δραστηριότητας. Μέσα σε αυτό το ερμηνευτικό πλαίσιο, το κίνημα του Υψηλάντη αντιμετωπίζεται μάλλον ουδέτερα, συγκριτικά με τις προηγούμενες αφηγήσεις. Ο Constantiniu δεν εστιάζει στη δράση των Φιλικών στις Ηγεμονίες, ενώ δεν αναφέρεται σχεδόν καθόλου στον ρόλο που διαδραμάτισε στις εξελίξεις. Ωστόσο, αξιοσημείωτη είναι η αναφορά που κάνει ο συγγραφέας σχετικά με τους λόγους της αποτυχίας της εξέγερσης. Σύμφωνα με τον Constantiniu, η εξέγερση απέτυχε για τρεις λόγους: εξ αιτίας της αποκήρυξης του τσάρου, εξ αιτίας του θανάτου του αρχηγού του κινήματος, Βλαντιμιρέσκου, και, τέλος, εξ αιτίας της οθωμανικής εισβολής. Αν και δεν επιχειρηματολόγησε περαιτέρω, μπορούμε να υποθέσουμε πως σύμφωνα με την ερμηνεία που μας δίνει, η Φιλική Εταιρεία φέρει μερίδιο ευθύνης για την αποτυχία του ρουμανικού κινήματος, μιας και τα μέλη της ευθύνονται για τον θάνατο του Βλαντιμιρέσκου. Ο Constantiniu δεν εκφέρει πουθενά με καθαρό τρόπο αυτό το επιχείρημα. Αναφορικά με την σύλληψη και εκτέλεση του ηγέτη του ρουμανικού κινήματος, ο ιστορικός δεν παρουσιάζει καμία ερμηνεία, ούτε επιχειρεί να αξιολογήσει με συγκεκριμένο τρόπο το γεγονός, με εξαίρεση την αναφορά στα βασανιστήρια που υπέστη ο Βλαντιμιρέσκου πριν την εκτέλεσή του.

Ως προς το ρουμάνικο κίνημα, ο Constantiniu σχολιάζει πως «*αυτό που εξαγγέλθηκε ως επανάσταση, παρέμεινε εξέγερση*»²⁵¹. Ο ιστορικός εντοπίζει τρεις λόγους για την αποτυχία της εξέγερσης: την αποκήρυξη του τσάρου στο κίνημα, την εισβολή των Οθωμανών και την εκτέλεση του επικεφαλής του, Βλαντιμιρέσκου²⁵². Επιπλέον, ο συγγραφέας αναφέρει πως η συνεργασία της αριστοκρατικής ελίτ των βογιάρων με τα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα, που εκπροσωπούσε ο Βλαντιμιρέσκου, και που, αντικειμενικά, είχαν διαφορετικές πολιτικές επιδιώξεις, αναπόφευκτα έφερε τη διαμάχη μεταξύ τους, η οποία αντικατοπτρίστηκε στην διεκδίκηση της πολιτικής αυτονομίας από τον Τούντορ μέσα στη συμμαχία με τους βογιάρους. Η εστίαση της αφήγησης Constantiniu στην παρουσίαση των διεργασιών που έλαβαν χώρα στο εσωτερικό του κινήματος, απόρροια του αγώνα που διεξάγεται στο εσωτερικό του κινήματος για το μονοπώλιο της πολιτικής εξουσίας, αν και όχι τόσο λεπτομερής όσο αυτή που παρέχει το αντίστοιχο αφήγημα της περιόδου του

²⁵¹ Αυτ., σελ 205

²⁵² Αυτ.

σοσιαλιστικού καθεστώτος, παραμένει αξιοσημείωτη. Η αποτίμηση των γεγονότων του 1821 στις Ηγεμονίες ολοκληρώνεται με την σημείωση πως, στην πραγματικότητα, η ρουμανική εξέγερση δεν προκάλεσε καθ' αυτή την αντικατάσταση των Φαναριωτών από τους ντόπιους αριστοκράτες στη διοίκηση των ηγεμονιών. Η αλλαγή του πολιτικού καθεστώτος προήλθε περισσότερο από την δυσαρέσκεια της Πύλης για τον ρόλο ορισμένων φαναριωτικών οικογενειών που συμμετείχαν στη συνωμοσία, ειδικότερα τη συμμετοχή τους στα επαναστατικά γεγονότα που έλαβαν χώρα στη Πελοπόννησο²⁵³. Παρόλα αυτά, ο Constantiniu αξιολογεί το ρουμανικό κίνημα και την επακόλουθη επαναφορά των αυτοχθόνων στην εξουσία των ηγεμονιών ως το πρώτο βήμα για την εθνική αναγέννηση, φέρνοντας στο προσκήνιο τις προοδευτικές εκείνες δυνάμεις, που επηρεασμένες από τη πολιτική ιδεολογία του Διαφωτισμού, θα οδηγήσουν στην κατάκτηση της εθνικής ανεξαρτησίας και στην δημιουργία του ρουμανικού κράτους κάποιες δεκαετίες αργότερα²⁵⁴.

Το αφήγημα που προσφέρει ο Constantiniu περιορίζεται κυρίως σε γεγονοτολογικό επίπεδο, χωρίς να εντρυφεί σε λεπτομέρειες. Αρκείται να παρουσιάσει τα καίρια σημεία των γεγονότων, σύμφωνα με την οπτική του, προκειμένου να επαναπροσδιορίσει τη θέση τους στη ρουμανική ιστορία και το ρόλο που διαδραμάτισαν στο σχηματισμό της αυτοεικόνας των Ρουμάνων. Στο πλαίσιο αυτό, ο Βλαντιμιρέσκου δεν προσλαμβάνεται ως κεντρική φιγούρα στο ρουμανικό παρελθόν, όπως για παράδειγμα ο ηγεμόνας της ένωσης και εξέχουσα φιγούρα της επανάστασης του 1848, A.Cuza, και η εξέγερσή του παρουσιάζεται λιγότερο καθοριστική στην πορεία του ρουμανικού έθνους προς την εθνική ολοκλήρωση. Μάλιστα, ο ιστορικός, αντίθετα με τα όσα είχαν υποστηριχθεί στις προηγούμενες μεγάλες αφηγήσεις του ρουμανικού παρελθόντος, αποστερεί από την εξέγερση την επιτυχία της πολιτικής αλλαγής του καθεστώτος, υποβαθμίζοντας έτσι, τη σημασία της στην ιστορική πορεία του ρουμανικού έθνους. Τέλος, σε ένα δεύτερο επίπεδο, μπορεί να υποστηριχθεί πως, το αφήγημα που δημιουργεί ο Constantiniu, με την ιδιαίτερη έμφαση που δίνει στην παμβαλκανική διάσταση της εξέγερσης και την συνεργασία των ευρωπαϊκών λαών για την κατάκτηση της εθνικής ανεξαρτησίας, και, κυρίως, τονίζοντας τους δεσμούς

²⁵³ Αυτ.

²⁵⁴ Αυτ., σελ 206

ορισμένων κοινωνικό-πολιτικών δυνάμεων που έλαβαν μέρος στην εξέγερση με τα ιδεώδη του Διαφωτισμού, αποσκοπεί στην εκ νέου ενσωμάτωση της ρουμανικής ιστορίας στην ευρωπαϊκή οικογένεια και τον δυτικό πολιτισμό, από τον οποίο απομακρύνθηκε κατά τη περίοδο του κομμουνισμού.

România. Tară de frontieră a Europei

Η ρουμανική ιστοριογραφία της μετά-σοσιαλιστικής περιόδου σε επίπεδο μεγάλων αφηγήσεων εμπλουτίστηκε με την συνεισφορά του Lucian Boia (γ. 1944). Η ενασχόλησή του με την ιστορία της ιστοριογραφίας υπήρξε έντονη από τα χρόνια του καθεστώτος, όπου, μεταξύ άλλων, είχε την ευκαιρία να διδάξει το μάθημα της ιστοριογραφίας στο πανεπιστήμιο του Βουκουρεστίου. Μετά την αλλαγή καθεστώτος, δημοσίευσε σημαντικές μελέτες για την ιστοριογραφία της Ρουμανίας και την διαδικασία της κατασκευής «εθνικών μύθων» μέσα από αυτή²⁵⁵. Όπως ήδη συζητήθηκε, η τάση που επικράτησε στην ρουμανική ιστοριογραφία μετά το 1989 ήταν αυτή της αποδόμησης του σοσιαλιστικού αφηγήματος και των «διαστρεβλώσεων» που αυτό παρήγαγε, ωστόσο, ο Boia δεν περιόρισε τη σκέψη του σε αυτή την κατεύθυνση. Ο ιστορικός άσκησε έντονη κριτική στους μύθους γύρω από το έθνος, που δημιουργήθηκαν και αναπαράχθηκαν από την «εθνική-σοσιαλιστική» αφήγηση αλλά και από τα ιστοριογραφικά σχήματα της προπολεμικής περιόδου εξίσου. Εκτός από τις εξειδικευμένες μονογραφίες, ο Boia επιδίωξε να θεμελιώσει περαιτέρω το επιχείρημά του, με την έκδοση μια σύντομης σύνθεσης της ρουμανικής ιστορίας, με τίτλο *România. Tară de frontieră a Europei* [Ρουμανία. Η παραμεθόριος της Ευρώπης] όπου πραγματεύτηκε το ιστορικό παρελθόν των Ρουμάνων συνολικά²⁵⁶. Στη σύνθεσή του ο Boia προσπάθησε να αμφισβητήσει τις μονοδιάστατες ερμηνείες που παρήγαγαν τα κυρίαρχα ιστοριογραφικά αφηγήματα σχετικά με το παρελθόν των Ρουμάνων και πιο συγκεκριμένα, με τις ιδέες της ιστορικής συνέχειας του ρουμανικού έθνους μέσα στον χρόνο, της ενότητας των τριών διαφορετικών περιοχών που ταυτίζονται με το σύγχρονο ρουμανικό κράτος (Βλαχία, Μολδαβία, Τρανσυλβανία), τη θέση που κατέχουν συγκεκριμένες ιστορικές προσωπικότητες στη συλλογική μνήμη και τον ιστορικό διάλογο ως προς το ρόλο που διαδραμάτισαν στις εξελίξεις σε αυτές τις περιοχές καθώς και την ίδια την ταυτότητα των Ρουμάνων, που απαντώνται σε όλες τις ιστοριογραφικές σχολές που κυριάρχησαν στη Ρουμανία.

²⁵⁵ Ενδεικτικά: · L. Boia, *Mituri istorice românești*, [Ιστορικοί μύθοι της Ρουμανίας] Universitate din București, 1995 · L. Boia, *Istorie și mit în conștiința românească*, [Ιστορία και μύθος στην ρουμανική συνείδηση] Humanitas, București, 1997 · L. Boia *Jocul cu trecutul: Istoria între adevăr și ficțiune*, [Το παιχνίδι με το παρελθόν: ιστορία μεταξύ αλήθειας και φαντασίας] Humanitas, 1998

²⁵⁶ L. Boia, *România. Tăra de frontieră a Europei*, Humanitas, București, 2002. Εκδόθηκε πρώτα στα αγγλικά, υπό τον τίτλο *Romania. Borderland of Europe*, Reaktion, London, 2001. Εδώ, εξετάζεται αυτή η έκδοση.

Η πρωτοφανής προσέγγιση του Boia στο παρελθόν του ρουμανικού λαού προκάλεσε έντονες αντιπαραθέσεις στους ιστορικούς κύκλους της Ρουμανίας. Η κριτική που ασκήθηκε στον Boia, προήλθε κυρίως από παραδοσιακούς ιστορικούς, και επικεντρώθηκε τόσο στις μεθοδολογικές πρακτικές του Boia, ο οποίος απέρριπτε την εντατική έρευνα και μελέτη των πηγών και απέφευγε τις λεπτομερείς αναλύσεις και τις εκτενείς περιγραφές στα γραπτά του, όσο και στην αποδομητική του θεώρηση για το σύνολο της ρουμανικής ιστορίας²⁵⁷. Παρόλα αυτά, γεγονός παραμένει πως η καινοτόμος προσέγγιση του Boia συνιστά σημείο αναφοράς στην ιστοριογραφική παράδοση της Ρουμανίας, διευρύνοντας τον ιστορικό διάλογο, και επιτυγχάνοντας, ταυτόχρονα, να διαγράψει μια τομή με τις μέχρι τότε υπάρχουσες ιστοριογραφικές προσεγγίσεις.

Σε αυτή την κατεύθυνση, και μέσα από μια συνοπτική παρουσίαση, ο Boia εξετάζει τα γεγονότα του 1821 στο κεφάλαιο με τον ενδεικτικό τίτλο «How Romania was created». Πραγματευόμενος τις σχέσεις μεταξύ των τριών πριγκιπάτων μέχρι την *de facto* ένωση του 1859, ο ιστορικός χαρακτηρίζει τη περίοδο μεταξύ 1821 και 1866 ως αποφασιστική στο δρόμο προς την πολιτική ένωση Μολδαβίας και Βλαχίας²⁵⁸. Ο ιστορικός αναφέρει πως η διαδικασία ενοποίησης που είχε ξεκινήσει ήδη από την εποχή των Φαναριωτών, όταν οι δύο περιοχές βρέθηκαν πιο κοντά από ποτέ στην ένωση όντας υπό το ίδιο πολιτικό καθεστώς, το οποίο μάλιστα διοικούνταν εκ περιτροπής από τα ίδια πρόσωπα, εντάθηκε τη δεύτερη δεκαετία του 19^{ου} αιώνα, αρχής γενομένης με τη «διπλή εξέγερση» του 1821²⁵⁹. Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης, «γιος ενός πρώην Φαναριώτη Ηγεμόνα» όπως σημειώνει ο Boia, ξεκινά ένα κίνημα με στόχο την απελευθέρωση από τους Τούρκους. Παράλληλα με το κίνημα του Υψηλάντη, ξεσπά το κίνημα του Τούντορ Βλαντιμιρέσκου στην Ολτένια της Βλαχίας. Το κίνημα του Βλαντιμιρέσκου περιγράφεται από τον ιστορικό ως ένα γενικό κίνημα δυσaráεσκειας των κοινωνικών παραγόντων, το οποίο συμπεριελάμβανε από «αγρότες που επιβαρύνονταν από υπερβολικές υποχρεώσεις» μέχρι «βογιάρους ενοχλημένους από τον ανταγωνισμό με τους Έλληνες

²⁵⁷ B. Murgescu, «The Romanian historiography in the 1990's», στο *Romanian Journal of political science*, vol 3, n. 1, 2003, σελ 43-45

²⁵⁸ Το υποκεφάλαιο στο οποίο παρουσιάζεται η θέαση του 1821 στο συνθετικό έργο του Boia φέρει τον τίτλο «The decisive years: 1821-66»

²⁵⁹ L. Boia, *Romania...*, ό.π., σελ. 75

και τις απαιτήσεις της Υψηλής Πύλης»²⁶⁰. Αυτή η έντονη και γενικευμένη δυσφορία των πληθυσμών των Ηγεμονιών έδωσε στο κίνημα του Βλαντιμιρέσκου μαζικότητα αλλά και την απαραίτητη δυναμική που τον έφερε στη θέση να διοικεί de facto την Βλαχία²⁶¹.

Οι Έλληνες επαναστάτες, όπως ορίζει τους συμμετέχοντες στο κίνημα του Υψηλάντη ο ιστορικός, έχοντας την πίστη πως η Ρωσική αυτοκρατορία βρίσκεται στο πλευρό τους, παρέχοντας στρατιωτική υποστήριξη, επιθυμούσαν να κινηθούν εναντίον της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Ωστόσο ο Βλαντιμιρέσκου, υιοθέτησε μια «περισσότερο συνετή στρατηγική»²⁶². Τα διαφορετικά αιτήματα που εξέφρασαν τα προκάλεσαν την σύγκρουση των ηγεσιών των δύο κινήματων, σύμφωνα με τη θεώρηση του Βοία, η οποία κατέληξε στην εκτέλεση του Βλαντιμιρέσκου κατόπιν εντολής του Υψηλάντη, αποδίδοντάς του κατηγορίες για προδοσία. Ο θάνατος του Βλαντιμιρέσκου έφερε και το τέλος για το ρουμανικό κίνημα, το οποίο δεν παρέμεινε συνεκτικό μετά την απώλεια του επικεφαλής του, ενώ λίγο αργότερα θα γραφτεί και ο επίλογος για το κίνημα του Υψηλάντη, το οποίο συνετρίβη από τον οθωμανικό στρατό που εισέβαλε στη Βλαχία για την καταστολή της επαναστατικής δράσης που είχε αναπτυχθεί στη περιοχή²⁶³. Εν τούτοις, η επαναστατική δράση των Ελλήνων συνεχίστηκε στα ελληνικά εδάφη. Η εξέλιξη αυτή ήταν, κατά τον Βοία, που οδήγησε την Πύλη να καθαιρέσει τους Φαναριώτες από το προνόμιο της διοίκησης των Ηγεμονιών²⁶⁴.

Η επιστροφή της διοίκησης των Ηγεμονιών στα χέρια αυτοχθόνων αριστοκρατών σήμανε την σταδιακή αποτίναξη του οθωμανικού ελέγχου. Παρότι οι Ηγεμονίες θα παραμείνουν προτεκτοράτο του Σουλτάνου, θα αποκτήσουν μεγαλύτερη αυτονομία κατά τα χρόνια που ακολούθησαν. Η Συνθήκη της Αδριανούπολης, με την οποία έληξε ρώσο-τουρκικός πόλεμος το 1829, έδωσε στις Ηγεμονίες οικονομική ανεξαρτησία αλλά και το πρώτο Σύνταγμα, τους Οργανικούς νόμους, που ίσχυαν με ελάχιστες διαφοροποιήσεις και για τις δύο περιοχές²⁶⁵. Σύμφωνα με τα όσα παρουσιάζει ο Βοία, τα γεγονότα του 1821 αποτέλεσαν το μεταβατικό στάδιο μεταξύ της φαναριωτικής περιόδου, που είχε φέρει πιο κοντά από ποτέ άλλοτε τις δύο περιοχές, και της νέας

²⁶⁰ Αυτ.

²⁶¹ Αυτ.

²⁶² Αυτ.

²⁶³ Αυτ.

²⁶⁴ Αυτ., σελ 76

²⁶⁵ Αυτ.

περιόδου, μετά το 1821, η οποία σηματοδότησε τα πρώτα βήματα προς την ένωση των δύο ηγεμονιών.

Στην ερμηνεία που δίνεται από τον Βοΐα, τα γεγονότα του 1821 δεν αξιολογούνται ως καθοριστικά στην πορεία της δημιουργίας της σύγχρονης Ρουμανίας. Οι εξελίξεις στις ρουμανικές χώρες προέκυψαν περισσότερο μέσα από τον επαναστατικό αναβρασμό που κατέκλυσε τα ευρωπαϊκά εδάφη της Οθωμανικής αυτοκρατορίας παρά από την εξέγερση των Ρουμάνων. Αναφορικά με αυτή, ο Βοΐα εκφράζει την άποψη πως, αν και κινητοποίησε όλα τα συστατικά μέρη της κοινωνίας των δύο περιοχών, τα οποία όμως εξεγέρθηκαν για διαφορετικούς λόγους, τα αιτήματά της υπήρξαν «αόριστα»²⁶⁶. Ο ίδιος ο ηγέτης του κινήματος, Βλαντιμιρέσκου, παρουσιάζεται ως μια αμφιλεγόμενη φιγούρα και περιγράφεται ως «μισός αγρότης-μισός βογιάρος», του οποίου οι επιδιώξεις είναι δύσκολο να αποσαφηνιστούν²⁶⁷. Αντιθέτως, το ελληνικό κίνημα του Υψηλάντη εμφανίζει μεγαλύτερη συνεκτικότητα ως προς τον στόχο του, που ήταν η ανατροπή της οθωμανικής εξουσίας στα Βαλκάνια, και ειδικά στα ελληνικά εδάφη. Ως προς το ζήτημα της αφετηρίας της προσπάθειας του ελληνικού κινήματος, ο ιστορικός επεξηγεί, πως η επαναστατική δράση τέθηκε σε κίνηση στις Ηγεμονίες από «Έλληνες, που αισθάνονταν σαν στο σπίτι τους» στις ηγεμονίες, εξ αιτίας της εκατονταετούς ηγεμονικής παρουσίας των Φαναριωτών εκεί²⁶⁸. Ακόμα, από τους όρους που χρησιμοποιεί ο Βοΐα για την περιγραφή της δράσης των κινήματων, συνάγεται το συμπέρασμα πως δεν αμφισβητεί το γεγονός πως τα δύο κινήματα έχουν στενή συνεργασία. Αφενός κάνει λόγο για «διπλή εξέγερση» στα ρουμανικά εδάφη, αφετέρου, αναφερόμενος στην εκτέλεση του Βλαντιμιρέσκου, σημειώνει πως «θεωρήθηκε προδότης» από του Έλληνες, συνεπώς υπονοείται ένας συσχετισμός μεταξύ των κινήματων πάνω στη βάση του οποίου ο Βλαντιμιρέσκου έδρασε προδοτικά.

Εν κατακλείδι, στο συνοπτικό αφήγημα του Βοΐα, δεν παρουσιάζεται καμία λεπτομέρεια για τα γεγονότα. Ο Βοΐα δεν αμφισβητεί τα τεκμηριωμένα συμπεράσματα της μέχρι τότε ιστορικής έρευνας, όπως η συνεργασία των δύο κινήματων. Ως εκ τούτου

²⁶⁶ Αυτ., σελ 75

²⁶⁷ Αυτ.

²⁶⁸ Αυτ.

δεν επιλέγει να παραθέσει εξελίξεις, όπως η σύσταση της Φιλικής Εταιρείας και η δράση της στις Ηγεμονίες, τις σχέσεις των Φιλικών ή του Βλαντιμιρέσκου με τους βογιάρους, ή ακόμα τη συνεργασία του Τούντορ με τους Φιλικούς στην αφήγησή του, αλλά επιδιώκει να δώσει το γενικό περίγραμμα των γεγονότων, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον του στην εξέταση της σημασίας τους για τη διαδικασία της δημιουργία της μοντέρνας Ρουμανίας. Ο ιστορικός αξιολογεί τα κινήματα του 1821 ως απλή έκφανση της επαναστατικής δραστηριότητας που αναπτύχθηκε στα Βαλκάνια, μετατοπίζοντας, με αυτό τον τρόπο, το κίνημα του Βλαντιμιρέσκου από τη περιορισμένη εθνική του διάσταση σε μια ευρύτερη, παμβαλκανική. Επιπλέον, η έμφαση στην ασάφεια των πολιτικών και κοινωνικών επιδιώξεων των επαναστατικών υποκειμένων, και ειδικότερα, του Βλαντιμιρέσκου, συμβάλλει στην αποδόμηση του ρόλου που αποδόθηκε στο ρουμανικό κίνημα του 1821, ως καθ' αυτό βήμα προς την εθνική ολοκλήρωση. Η αφήγηση που παρουσιάζεται στη σύνθεση του Βοϊα δεν προτείνει μια καινούργια ερμηνεία των γεγονότων. Η προσφορά της δικής του πρόσληψης, ωστόσο, έγκειται στον επαναπροσδιορισμό της θέσης που κατέχει το 1821 στην ιστορική αντίληψη του ρουμανικού παρελθόντος.

Συμπεράσματα

Επιχειρώντας μια επισκόπηση των όσων εξετάσαμε είμαστε σε θέση να εξάγουμε ορισμένα συμπεράσματα ως προς την πρόσληψη της επανάστασης του 1821 στα μεγάλα συνθετικά έργα αφήγησης της ρουμανικής ιστορίας. Αρχικά, είδαμε πως σε όλες τις αφηγήσεις τα επαναστατικά γεγονότα των Παραδουνάβιων Ηγεμονιών σχετίστηκαν με την πορεία του ρουμανικού έθνους προς την ολοκλήρωση, αν και κάθε αφήγημα θεώρησε διαφορετικά το μέγεθος της συμβολής της επανάστασης σε αυτή τη διαδικασία. Συνοπτικά, ο A.D. Xenopol, στη πρώτη προσέγγιση της επανάστασης μέσα σε μια συνθετική ιστορία, υπογραμμίζει τον καθοριστικό ρόλο του κινήματος του Βλαντιμιρέσκου στην «αναγέννηση» του ρουμανικού έθνους και τη συνεργασία όλων των κοινωνικών ομάδων των δύο Ηγεμονιών στον αγώνα για την επίτευξη του στόχου της ανεξαρτησίας. Η επανάσταση του 1821 κατέχει ξεχωριστή θέση στην ιστορία της Ρουμανίας ως η απαρχή της ανεξαρτησίας που θα έρθει οριστικά τις επόμενες δεκαετίες, καθώς, σύμφωνα με τον ιστορικό, συμβολίζει την πρώτη προσπάθεια του ρουμανικού λαού μετά από δύο αιώνες να πάρει τις τύχες του στα χέρια του. Ο Xenopol κάνει λόγο για εθνικό συνασπισμό αναφερόμενος στην επανάσταση του Τούντορ που χωρίς αυτόν και τις προσπάθειές του δεν θα είχε επιτευχθεί η απομάκρυνση των Φαναριωτών από την εξουσία. Ο Iorga από την άλλη, σημειώνει πως η προσπάθεια υπήρξε μεν αποτυχημένη, ωστόσο, και στη δική του θεώρηση, τα γεγονότα συμβολίζουν την «αφύπνιση» του έθνους, μέσα από τις ενέργειες της αγροτιάς. Μάλιστα, ο Iorga υποστηρίζει πως η δράση του Βλαντιμιρέσκου φανερώνει πως στη σκέψη του υπήρχε σίγουρα το ενδεχόμενο της ένωσης των δύο Ηγεμονιών. Δεδομένης της σημασίας που είχε η ιδέα της ένωσης στη συλλογική μνήμη του ρουμανικού λαού, αλλά και στον επιστημονικό διάλογο της ρουμανικής γραμματείας, γίνεται αντιληπτή η αξία μιας τέτοιας αναφοράς σε μια μεγάλη αφήγηση. Επιπλέον, και οι δύο ιστορικοί τονίσαν τη συσπείρωση όλων των κοινωνικών ομάδων στον αγώνα, θέση που καταδεικνύει τον εθνικό προσανατολισμό του κινήματος του 1821. Την άποψη αυτή δεν θα υποστηρίξουν με την ίδια ένταση οι μεταπολεμικές αφηγήσεις της ιστορίας, που

παρουσιάζουν έναν διαφορετικό βαθμό ενότητας ανάμεσα στους αριστοκράτες και στον λαό, με την αφήγηση της σοσιαλιστικής περιόδου που ήθελε τις δύο τάξεις αντιμαχόμενες, παρά την κοινή συμμετοχή τους στα γεγονότα, να ξεχωρίζει σαφώς.

Στο ίδιο μήκος κύματος, όπως είδαμε, βρίσκονται και οι υπόλοιπες αφηγήσεις. Ο Fl. Constantiniu, στη πρώτη σύνθεση μετά τη σοσιαλιστική περίοδο, ισχυρίζεται και αυτός πως τα επαναστατικά γεγονότα, και, κυρίως, το αποτέλεσμα αυτών, δηλαδή η επαναφορά των ντόπιων αριστοκρατών στην εξουσία, που βέβαια δεν ήταν αποτέλεσμα της δράσης του κινήματος Βλαντιμιρέσκου, αλλά της ελληνικής επανάστασης, υπήρξαν καθοριστικά για την ανάπτυξη της εθνικής συνείδησης του ρουμανικού λαού, ο οποίος επέδειξε αξιοσημείωτη ενότητα, όπως σημειώνει ο Constantiniu. Αντίστοιχα, και ο Vl. Georgescu ορίζει το κίνημα ως εθνικό, ενώ ακόμα αφήνει υπόνοιες πως η προσπάθεια του λαού να προτάξει τα κοινωνικά αιτήματα πρώτα από τα εθνικά έθεσε το κίνημα εκτός πορείας. Αλλά και οι μαρξιστές ιστορικοί στο *Istoria României*, παρότι δίνουν μια διαφορετική ερμηνεία για τον συνολικό χαρακτήρα του κινήματος και δεν κάνουν αναφορές σε συγκεκριμένα εθνικά ιδεώδη που κινητοποίησαν τη δράση, υποστήριξαν ως ένα βαθμό πως το κίνημα ήταν εθνικό, και, επιπλέον, πως προσέγγισε την ιδέα της ένωσης των Ηγεμονιών. Στην ίδια κατεύθυνση, και η φιγούρα του Βλαντιμιρέσκου υψώνεται στο πάνθεον των σημαντικών προσωπικοτήτων του ρουμανικού έθνους σε όλες τις αφηγήσεις που εξετάσθηκαν. Εξαίρεση σε όλα τα παραπάνω αποτελεί η αποδομητική προσέγγιση που πραγματοποίησε ο L. Boia, που απομακρύνθηκε αρκετά από τις ερμηνείες του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα, επιχειρώντας να υποβαθμίσει το ρόλο της επανάστασης του Βλαντιμιρέσκου, καθώς υποστήριξε πως στο πλαίσιο αυτής δεν εκφράστηκαν συγκεκριμένα αιτήματα που να οδηγούν στο συμπέρασμα πως υπήρχε η πρόθεση για τη δημιουργία κράτους, όπως και στη δράση του ίδιου του Βλαντιμιρέσκου, του οποίου οι πολιτικές βλέψεις κρίνονται από τον Boia ως ασαφείς. Παρόλα αυτά, ο ιστορικός δεν αρνείται πως τα γεγονότα του 1821 πυροδότησαν ορισμένες εξελίξεις, οι οποίες θα έπαιζαν ρόλο στη δημιουργία της σύγχρονης Ρουμανίας.

Ωστόσο, σε ένα δεύτερο επίπεδο ανάλυσης, διαπιστώθηκε πως προκύπτουν ορισμένες ερμηνευτικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των αφηγήσεων στα συνθετικά έργα, κάποιες φορές έντονες και άλλοτε λιγότερο. Είδαμε τις αποκλείσεις που προέκυψαν ως

προς το ζήτημα του χαρακτήρα του ρουμανικού κινήματος. Οι θέσεις των ιστορικών για τους στόχους του κινήματος χωρίζονται σε δύο κατηγορίες, με βάση τις οποίες ερμηνεύεται ο χαρακτήρας του κινήματος: αντι-φαναριωτικός, δηλαδή κατά του καθεστώτος των Ελλήνων Φαναριωτών και αντι-οθωμανικός, δηλαδή κατά της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Στη πρώτη κατηγορία μπορούμε να κατατάξουμε τους Xenopol, Iorga, Georgescu, ενώ στη δεύτερη τον Constantiniu, τον Voia και σε ένα βαθμό τους μαρξιστές ιστορικούς. Όπως αναλύθηκε, η προσέγγιση στο εν λόγω ζήτημα σχετίζεται σημαντικά με το πολιτικό περιβάλλον μέσα στο οποίο έδρασαν οι ιστορικοί. Για παράδειγμα, οι μαρξιστές ιστορικοί υποστήριξαν το επιχείρημα της αντίθεσης του ρουμανικού λαού στο καθεστώς της φεουδαρχίας που δεν επέτρεπε την περαιτέρω ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων που δρούσαν στις ρουμανικές χώρες, επιδιώκοντας να προσαρμοστούν σε μια ιστορικό-υλιστική θεωρία περί διαδοχής τρόπων παραγωγής ως σταδίων εξέλιξης. Συνεπώς, έδωσαν έμφαση στην εναντίωση του κινήματος προς την Οθωμανική αυτοκρατορία, που αντιπροσώπευε τον φεουδαλισμό. Το ρουμανικό κίνημα παρουσιάζεται στην προπολεμική ρουμανική ιστοριογραφία έχοντας τα χαρακτηριστικά της εθνικής επανάστασης, ενώ, στο σοσιαλιστικό αφήγημα η πρόσληψη των γεγονότων παρουσιάζει το κίνημα πρωτίστως ως αγώνα για την κατάργηση της φεουδαρχίας, ενώ, η εθνικοαπελευθερωτική του διάσταση περνά σε δεύτερο επίπεδο. Μετά την πτώση του σοσιαλιστικού καθεστώτος, η ιστοριογραφία θα επιχειρήσει να επανεντάξει πλήρως τα γεγονότα στην αφήγηση της εθνικής ολοκλήρωσης, σε μια προσπάθειά της να καταρρίψει το ιδεολογικό αφήγημα – σε όλες τις εκφάνσεις του- από τη συλλογική μνήμη των Ρουμάνων, στη νέα εποχή του ρουμανικού έθνους-κράτους. Στην ίδια λογική, η ερμηνεία συγκεκριμένων πτυχών των γεγονότων, όπως για παράδειγμα η στάση των βογιάρων απέναντι στον εξεγερμένο λαό και στο κίνημα συνολικά, ή ο ρωσικός παράγοντας πίσω από τα δρώμενα, η οποία διαφοροποιείται σημαντικά από αφήγηση σε αφήγηση, είτε ως προς την έμφαση που δίνεται σε λεπτομέρειες, είτε ως προς το ρόλο που τους αποδίδεται στην πορεία των γεγονότων. Χαρακτηριστικός είναι και ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζεται ο πρωταγωνιστής της ρουμανικής επανάστασης του 1821, ο Τούντορ Βλαντιμιρέσκου μέσα στα διαφορετικά ιστοριογραφικά ρεύματα. Ο επικεφαλής του ρουμανικού κινήματος, «ριζοσπαστικοποιείται», και μετατρέπεται από εθνικό ήρωα σε αγωνιστή,

που εμφορείται από σοσιαλιστικές ιδέες, για να εμφανιστεί ως πατριώτης ξανά στο τέλος του 20^{ου} αιώνα, και να καταλήξει ένας απλός οπλαρχηγός με την άφιξη του 21^{ου}.

Οι διαφορετικές ερμηνευτικές προσεγγίσεις αντανakλούν, στο βαθμό που αποτελούν προεκτάσεις των κοινωνικό-πολιτικών διεργασιών της ρουμανικής κοινωνίας, την ανάγκη για νομιμοποίηση του εκάστοτε πολιτικού καθεστώτος και, σε δεύτερο επίπεδο, του κυρίαρχου ιδεολογικού αφηγήματος για την άσκηση εξουσίας. Οι πολλαπλές χρήσεις του 1821 αποτυπώνουν τον τρόπο με τον οποίο συμβάλλει η ιστοριογραφία ως επιστημονικό πεδίο στη διαμόρφωση του πολιτικού και ιδεολογικού τοπίου στο εσωτερικό της χώρας, και, παράλληλα, επιβεβαιώνουν την μετατροπή αυτού του πεδίου σε ένα θεωρητικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εκφράζεται η διαμάχη για την ιδεολογική υπεροχή και το συμβολικό κεφάλαιο

Στην εξέλιξη της ρουμανικής ιστοριογραφίας, οι Έλληνες και ο ρόλος τους στα γεγονότα του 1821 έγιναν αντικείμενο αναλυτικής πραγμάτευσης. Στις αφηγήσεις του A.D. Xenopol και του N. Iorga, βλέπουμε τους Έλληνες του Υψηλάντη να αντιμετωπίζονται από ουδέτερα έως εχθρικά, και να επιτελούν –ειδικά στην ιστορία του Iorga- το ρόλο του άμεσου ανταγωνιστή προς το ρουμανικό κίνημα. Ως εκ τούτου, τα δύο επαναστατικά κινήματα, το ρουμανικό και το ελληνικό, δεν επικοινωνούν μεταξύ τους σύμφωνα με τις προαναφερθείσες θεωρήσεις. Αλλά και μετέπειτα, όταν τεκμηριώνεται η συνεργασία ανάμεσα στα δύο κινήματα, βλέπουμε πως οι αναφορές στον «ανθελληνικό» χαρακτήρα του ρουμανικού κινήματος, οι οποίες συμβαδίζουν με μια «ρουμανικότητα» του 1821, δεν λείπουν, όπως στο έργο του Georgescu. Αυτές οι αναπαραστάσεις των «αλλοεθνών» Ελλήνων που δρουν στα ρουμανικά εδάφη, και η επακόλουθη ανεξάρτητη δράση τους, ενίσχυσαν την ξεχωριστή πρόσληψη του 1821 στη ρουμανική ιστοριογραφία, που αντιλαμβάνεται το ιστορικό γεγονός αποκλειστικά ως κομμάτι του ρουμανικού παρελθόντος. Αντίθετα, το αφήγημα που σχηματίζεται κατά την σοσιαλιστική περίοδο, υποστηριζόμενο και από την πρόοδο της ιστορικής έρευνας που έφερε στο προσκήνιο το έγγραφο του όρκου του Βλαντιμιρέσκου στη Φιλική Εταιρεία, περιγράφει τα δύο κινήματα ως συμμαχικά στον κοινό αγώνα κατά της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, προσεγγίζοντας τα γεγονότα στο περιθώριο της βαλκανικής συνεργασίας των χριστιανικών λαών. Ο Voia, στη σύντομη περιγραφή του, κάνει λόγο για «διττή επανάσταση» μέσα στον βαλκανικό αναβρασμό. Ακόμη και στη περίπτωση

του Constantiniu, που φαίνεται να καταλογίζει εμμέσως μερίδιο της ευθύνης στη Φιλική Εταιρεία για την αποτυχία του ρουμανικού κινήματος, η κοινή επαναστατική δράση μέσα σε ένα παμβαλκανικό πλαίσιο δεν αμφισβητείται, αντίθετα, ήταν αυτή που προκάλεσε την αντικατάσταση των ετεροχθόνων ηγεμόνων με γηγενείς αριστοκράτες στην διοίκηση των ρουμανικών χωρών.

Μέσα από τα ευρήματα της παρούσας μελέτης, διαπιστώνεται πως η πρόσληψη της επανάστασης του 1821 πραγματοποιείται σε σημαντικό βαθμό πάνω σε μια εθνοκεντρική αντίληψη της ιστορίας. Η «εθνική» ανάγνωση των γεγονότων της επανάστασης στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες στη ρουμανική ιστοριογραφία αναπτύσσεται σαφώς εκ παραλλήλου με τις αντίστοιχες εθνικές απεικονίσεις των γεγονότων στην ελληνική ιστοριογραφία, οι οποίες δεν αφήνουν περιθώρια για «διεθνικές» προσεγγίσεις. Είδαμε, ωστόσο, πως, αρχής γενομένης από το αφήγημα της σοσιαλιστικής περιόδου, σταδιακά δόθηκε μεγαλύτερη έμφαση στην παμβαλκανική διάσταση του 1821 από τη ρουμανική ιστοριογραφία, στο βαθμό που οι ιστοριογραφικές προσεγγίσεις επιχείρησαν να τονίσουν ότι τα επαναστατικά γεγονότα και ο αντίκτυπος αυτών στις Ηγεμονίες υπήρξαν αποτέλεσμα ευρύτερων διεργασιών που συντελέστηκαν στον βαλκανικό χώρο και συνεργασίας των βαλκανικών λαών. Εν τούτοις, μπορεί να υποστηριχτεί πως μέσα από αυτές τις προσεγγίσεις επιτεύχθηκε η υπέρβαση των περιορισμών της εθνικής θέασης των γεγονότων; Αν και σε μικρότερο βαθμό, παρατηρήθηκε πως αυτές οι προσεγγίσεις υποθάλπουν επιχειρήματα που μάλλον εδραιώνουν την εθνική πρόσληψη και ενισχύουν το εθνικό αφήγημα, παρά το ξεπερνούν. Στην σύνθεση του Constantiniu, περιγράφηκε πως επιτεύχθηκε η αξιοσημείωτη ομοψυχία του ρουμανικού λαού στον, κατά τα άλλα, κοινό αγώνα του για ανεξαρτησία, ομοψυχία όμως που χάθηκε, όταν οι Έλληνες εκτέλεσαν τον ηγέτη του κινήματος, συμβάλλοντας στην αποτυχία του κινήματος. Παρομοίως, η αφήγηση των μαρξιστών, αν και δεν προβάλλει με την ίδια ένταση όπως άλλες αφηγήσεις τα εθνικά χαρακτηριστικά του κινήματος, δεν θα τα αρνηθεί, ενσωματώνοντας, μάλιστα, την θέση, που πρώτος εξέφρασε ο Iorga, περί ύπαρξης της ιδέας για την ένωση των Ηγεμονιών.

Προσεγγίζοντας το ιστορικό γεγονός της επανάστασης του 1821 μέσα από τα κείμενα της ρουμανικής ιστοριογραφίας, επιχειρήθηκε η διερεύνηση της θέσης που κατέχει διαχρονικά στην ιστορική μνήμη των Ρουμάνων. Είδαμε τον τρόπο με τον οποίο

μια ολόκληρη εθνική ιστοριογραφία «οικειοποιείται» το 1821, εντάσσοντάς το σε ένα διαφορετικό εθνικό αφήγημα από αυτό των Ελλήνων, και φανερώνοντας μέρος των ποικίλων αντικατοπτρισμών του ιστορικού συμβάντος. Το γεγονός αυτό είναι αρκετό ώστε να προκαλέσει την γνώση μας για αυτό: Υπήρξε το 1821 μια αποκλειστικά «ελληνική υπόθεση», όπως συνήθως αντιμετωπίζεται από την ελληνική ιστοριογραφία; Προφανώς και όχι. Θέτοντας το ιστορικό γεγονός της επανάστασης του 1821 σε ένα ερμηνευτικό πλαίσιο που ξεπερνά τις περιορισμένες εθνικές αφηγήσεις, και μελετώντας το μέσα από το πρίσμα της «βαλκανικότητας», ίσως να μην είναι αρκετό για να ξεπεραστούν οι υφιστάμενοι περιορισμοί των εθνικών ερμηνευτικών σχημάτων. Ωστόσο, η μελέτη των αναπαραστάσεων για τον βαλκάνιο «Άλλο» εντός των Βαλκανίων, δύναται να συνεισφέρει στη κατανόηση της πολύπλοκης διαδικασίας μέσα από την οποία προκύπτουν αυτές οι απεικονίσεις και τη σημασία τους στην παραγωγή αντιλήψεων, συνειδήσεων και ταυτοτήτων μέσα στα Βαλκάνια.

Βιβλιογραφία

Πηγές

- Boia L., *Romania. Borderland of Europe*, Reaktion, London, 2001
- Constantiniu Fl., *O istorie sinceră a poporului român*, Univers Enciclopedic, București, 1997
- Georgescu Vl., *The Romanias. A History*. M. Calinescu(ed.), A. Bley-Vroman(transl.), Ohio University Press, Colombus, 1991
- Iorga N., *Istoria Românilor, vol VIII*, București, 1938
- Oțetea A., Berza M., Prodan D. (eds.), *Istoria României, vol. 3*, Editura Academiei Republicii Populare Romîne, București, 1964
- Xenopol A.D., *Istoria românilor din Dacia-Traiană vol. 10*, ed. III, Cartea Românească, București, 1925-1930

Δευτερογενής Βιβλιογραφία

- Βακαλόπουλος Α., *Ιστορία του νέου Ελληνισμού*, τόμος Ε', Σταμούλη, Θεσσαλονίκη, 1980
- Βουρνάς Τ., *Φιλική Εταιρεία Α' Το παράνομο οργανωτικό της Β' ο διωγμός της από τους ξένους*, Τολίδη, Αθήνα, 1982
- Δασκαλάκης Α., *Κείμενα- Πηγαί της ιστορίας της Ελληνικής Επανάστασης*, τομ. 2, Αθήνα, 1967
- Δεσποτόπουλος Ι., *Η απόφασις περί της ελληνικής επανάστασης του 1821*, Αθήνα
- Κόκκινος Δ., *Η ελληνική επανάστασις*, τόμος Α', Μέλισσα, Αθήνα
- Κοτζαγιώργης Φ., «Οι Φαναριώτες», στο Δ.Παπασταματίου- Φ.Κοτζαγιώργης (επιμ.) *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού κατά τη περίοδο της Οθωμανικής πολιτικής κυριαρχίας, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών*, Αθήνα, 2015
- Λάιος Γ., *Ανέκδοτες επιστολές και έγγραφα του 1821. Ιστορικά ντοκουμέντα από το αυστριακά αρχεία*, Δίφρος, Αθήνα, 1958

- Ξοδύλος Αθ., *Η Εταιρεία των Φιλικών και τα πρώτα συμβάντα του 1821*, επίμ. Λ. Βρανούσης, Ν. Camariano, Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα, 1964
- Παναγιωτόπουλος Β., *Επιστολές αυτόπτη μάρτυρα και ένα υπόμνημα του πρίγκιπα Γεωργίου Καντακουζηνού για την Ελληνική επανάσταση: Χάλη της Σαξονίας 1824*, μτφρ. Χρίστος Μ. Οικονόμου, Αθήνα, Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Ασίνη, 2015.
- Παπαγεωργίου Σ., *Από το Γένος στο Έθνος. Η θεμελίωση του ελληνικού κράτους*, Παπαζήση, Αθήνα 2005
- Παπαρηγόπουλος Κ., *Ιστορία του ελληνικού έθνους*, τόμος 6ος, Αθήνα, 1925
- Πρωτοψάλτη Ε., *Η Φιλική Εταιρεία. Αναμνηστικόν τεύχος επί τη 150ετηριδι*, Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα, 1964
- Ροδάκης Π. *Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης και η Φιλική*, Γόρδιος, Αθήνα, 1996
- Φωκάς Σπ., *Ο Ζαλλώνης, οι Φαναριώτες και οι Ρουμάνοι*, 1989
- Φωτεινός Ηλ., *Οι άθλοι της εν Βλαχία ελληνικής επαναστάσεως το 1821 έτος*, επίμ. Εμμ. Πρωτοψάλτης, Αθήνα, 1956
- Arsh G., *Η Φιλική Εταιρεία στη Ρωσία. Ο απελευθερωτικός αγώνας του ελληνικού λαού στις αρχές του 19^{ου} αιώνα και οι ελληνορωσικές σχέσεις*, μτφρ. Π. Ματέρη- Δ. Πατέλης, Παπασωτηρίου, Αθήνα, 2011
- Arsh G., Σβολόπουλος Κ., *Alexandre Ypsilanti Correspondance inédite 1816-1828* [Αλέξανδρος Υψηλάντης.Ανέκδοτη αλληλογραφία], Institute for Balkan Studies, Thessaloniki, 1999
- Boia L., *History and Myth in Romanian Consciousness*, Central European University Press, Budapest, 2001
- Boia L., *Evoluția istoriografiei Române*, Universitatea din București, București, 1976
- Brewer D., *The Greek War of Independence. The Struggle for Freedom from Ottoman Oppression and the Birth of the Modern Greek Nation*, Overlook Press, New York, 2003
- Cicanci O., *Presa de limbă greacă din Romania in veacul al XIX-lea*, Omonia, Bucharest, 1995
- Dakin D., *Ο Αγώνας των Ελλήνων για την Ανεξαρτησία 1821-1835*, Μ.Ι.Ε.Τ, Αθήνα
- Djuvara N., *Între Orient și Occident. Țările române la începutul epocii modern*, [Μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Οι ρουμανικές χώρες στις αρχές της μοντέρνας εποχής] Humanitas, Bucharest 1995

- Dobre A., *Φαναριώτες και Φαναριωτισμός. Μια επισκόπηση της ελληνικής και ρουμανικής ιστοριογραφίας*, δημοσιευμένη διπλωματική εργασία, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Κέρκυρα, 2000
- Gallant T. *The Edinburgh History of the Greeks, 1768-1913. The long nineteenth century*, Edinburgh University Press, Edinburgh, 2015
- Hitchins K. *The Romanians 1774-1866*, Clarendon Press, Oxford, 1996
- Iorga N., *Un apărător al săracilor. Domnul Tudor din Vlădimiri (1780-1821)* [Ένας προστάτης των φτωχών. Ο πρίγκιπας Τούντορ από το Βλαντιμίρι], Cartea Românească, București, 1939
- Iorga N., *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu* [Σύγχρονες πηγές για το κίνημα του Τούντορ Βλαντιμιρέσκου] Librăriile Cartea Românească și Pavel Suru, București, 1921
- Jelavich B., *History of the Balkans*, Cambridge University Press, Cambridge 1983
- Jelavich *Russia and the formation of the Romanian national state 1821-1878*, Cambridge University Press, Cambridge, 1984
- Kellog Fr., *A History of Romanian historical writing*, Charles Schlacks, California, 1990,
- Mazower M., *Τα Βαλκάνια*, Πατάκης, Αθήνα
- Mishkova D., *Beyond Balkanism. The Scholarly Politics of Region Making*, Routledge Borderlands Studies, 2019
- Prokesch-Osten A., *Ιστορία της επανάστασεως των Ελλήνων ενάντια στην Τουρκική Αυτοκρατορία το 1821 και η θεμελίωση του Βασιλείου της Ελλάδας από διπλωματική οπτική*, μτφρ. Γ. Εμμ. Αντωνιάδης, Επικαιρότητα, 2018
- Oțetea A., *Tudor Vladimirescu '821*, Institutul de studii istorice și social-politice, București, 1971
- Oțetea A., *History of the Romanian people*, Twayne Publishers, New York, 1970
- Oțetea A., *Tudor Vladimirescu și mișcarea eterișta în Țările Românești* [Ο Τούντορ Βλαντιμιρέσκου και το εταιρικό κίνημα στις ρουμανικές χώρες], Bucharest, 1945
- Oțetea A., *Documente privind Istoria României. Răscoala din 1821* [Έγγραφα σχετικά με την ρουμανική ιστορία. Η εξέγερση του 1821], Academia Republicii Populare Romîne, Institutul de Istorie, București, 1959-1962
- Oțetea A., *Tudor Vladimirescu și mișcarea eteristă în țările romîne (1821-1822)* [Ο Τούντορ Βλαντιμιρέσκου και το εταιρικό κίνημα στις ρουμανικές χώρες], București, 1945

- Papacostea-Danielopolu C., *Comunitatile grecesti din Romania in secolul al XIX*, Omonia, Bucharest, 1996
- Pavlowitch S., *A History of the Balkan 1804-1945*, Longman, London, 1999
- Petrescu S., *Οι Έλληνες ως «Άλλοι» στη Ρουμανία. Η εσωτερική οικοδόμηση του ρουμανικού έθνους-κράτους κατά τον δέκατο ένατο αιώνα και οι Έλληνες*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη, 2014
- Philliou C.M., *Biography of an Empire: Practicing Ottoman Governance in the Age of Revolutions*, University of California Press, Berkeley, 2010
- Rizo-Neroulo J., *Histoire Moderne de la Grèce depuis la chute de l'Empire d'Orient*, [Νεότερη Ιστορία της Ελλάδας από την πτώση της Ανατολικής Αυτοκρατορίας]. Abraham Cherbuliez Libraire, Genova, 1828
- Said E., *Orientalism*, Pantheon, 1978
- Stavrianos L., *Τα Βαλκάνια μετά το 1453*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη, 2007 Stites R. *The Four Horsemen. Riding to liberty in post-Napoleonic Europe*, Oxford University Press, Oxford, 2014
- Todoron N., *Η βαλκανική διάσταση της επανάστασης του 1821. Η περίπτωση των Βουλγάρων*, Guttenberg, Αθήνα, 1982
- Todorona M., *Βαλκάνια, η δυτική φαντασίωση*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 2000
- Wolff L., *Inventing Eastern Europe, The Map of Civilization on the Mind of the Enlightenment*, Stanford University Press, Stanford California, 1994
- Xenopol A.D., *Epoca fanariotilor 1711-1821*, Goldner, Iasi, 1892

Συλλογικοί τόμοι

- Daskalov R. et al. (eds.), *Entangled histories of the Balkans, 4 volumes*, Brill, Leiden-Boston, 2013-2017
- Kitromilides P. and Tabaki A. (eds.), *Relations Gréco-Roumaines: Interculturalité et Identité Nationale/Greek-Romanian Relations: Interculturalism and National Identity*, Institute for Neohellenic Research, Athens, 2004

Άρθρα σε συλλογικούς τόμους

- Κοτζαγιώργης Φ., «Οι Φαναριώτες», Δ.Παπασταματίου- Φ.Κοτζαγιώργης (επιμ.) *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού κατά τη περίοδο της Οθωμανικής πολιτικής κυριαρχίας*, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Αθήνα, 2015, σελ. 141-154
- Πατρινέλης Χ.Γ., «Οι Φαναριώτες πριν από το 1821» στο *Εταιρία Μελέτης της Καθ'Ημάς Ανατολής, Ρωμιοί στην υπηρεσία της Υψηλής Πύλης, Τρίτη Επιστημονική Ημερίδα: Πρακτικά*, Αθήνα, 2002, σελ. 15-52
- Frangos D. "The Philiki Etairia: A premature national coalition" στο R. Clogg (επιμ.) *The Struggle for greek independence*, Palgrave Macmillan, London, 1973, σελ. 87-103
- Kontogeorgis D., «Between Party Politics and Social Pressure: The Anti-Greek Movement in Romania, 1905-1906» στο A. Lyberatos *Social Transformation and Mass Mobilisation in the Balkan and Eastern Mediterranean Cities 1900-1923*, Crete University Press, Ηράκλειο, 2013, σελ. 161-176
- Murgescu B., «'Phanariots and Pământenii':Religion and Ethnicity in Shaping Identities in the Romanian Principalities and the Ottoman Empire,» in Maria Crăciun and Ovidiu Ghitta (eds.) *Ethnicity and Religion in Central and Eastern Europe*, Cluj-Napoca: Cluj University Press, 1995, σελ. 196–204
- Murgescu, «Confessional Polemics and Political Imperatives in the Romanian Principalities (Late 17th–Early 18th Centuries)», in Maria Crăciun and Ovidiu Ghitta (eds.), *Church and Society in Central and Eastern Europe*, Cluj-Napoca: European Studies Foundation Publishing House, 1998, σελ. 174–183
- Petrescu Cr., Petrescu Dr. «Mastering vs Coming to terms with the Past: A critical analysis of Post-Communist Romanian Historiography» in S. Antohi, B. Trencsenyi, P. Apor (eds.) *Narratives Unbound. Historical studies in Post-Communist Eastern-Europe*, vol. 5, Central European University Press, Budapest-New York, 2007, σελ. 311-408
- Tappe E. D., «The 1821 Revolution in the Rumanian Principalities»,στο R.Clogg (επιμ.) *The Struggle for Greek Independence*, Palgrave Macmillan, London, 1973 σελ. 135-155
- Todoron N. «Τα βαλκανικά εθνικά κινήματα και η πολιτική των ευρωπαϊκών δυνάμεων» στο *Η επανάσταση του Εικοσιένα : επιστημονικό συμπόσιο, Σύγχρονη Εποχή*, Αθήνα, 1988, σελ.

Άρθρα σε περιοδικά

- Arsh G, «On the life in Russia of the Greek patriotic family of Ypsilanti», *Balkan Studies*, XXVI, no. 1, 1985, σελ 73-90
- Bakic-Heyden M., Nesting orientalisms. The Case of Former Yugoslavia, *Slavic Review*, vol.54, no. 4, (Winter 1995), σελ. 917-931
- Chioveanu M, «The constitutive other: topical and tropical phanariot in modern Romania» *Studia Politica: Romanian Political Science Review*, vol.9, n.2, σελ. 213-227
- Hitchins, «Historiography of the Countries of Eastern Europe: Romania», *The American Historical Review*, vol. 97, No. 4, (Oct.)1999, σελ. 1064-1083
- Marshall F.N., «Η εν έτει 1821 εκστρατεία του Υψηλάντου εις τας Παραδουνάβιους Ηγεμονίας» στο *Δελτίον της ιστορικής και εθνολογικής εταιρείας της Ελλάδος*, τόμ. 9, Εστία, Αθήνα, 1926, σελ. 363-510
- Murgescu B., «The Romanian historiography in the 1990's», *Romanian Journal of political science*, vol 3, n. 1, (Spring) 2003, σελ. 30-59
- Oțetea A., Legământul lui Tudor Vladimirescu față de Eterie [Ο όρκος του Τούντορ Βλαντιμιρέσκου στην Εταιρεία], în *Studii Revistă de istorie IX*, București, 1956, n.2-3, σελ. 125-133
- Panou N., «Greek-Romanian Symbiotic Patterns in the Early Modern Period: History, Mentalities, Institutions—I» *Historical Review/La Revue Historique vol. 3*, 2006, σελ. 71–110
- Panou N., «Greek-Romanian Symbiotic Patterns in the Early Modern Period: History, Mentalities, Institutions—II», *Historical Review/La Revue Historique vol. 3*, 2006, vol. 4, σελ 59-104
- Papacostea-Danielopolu C., «La vie culturelle des communautés grecques de Roumanie dans la seconde moitié du XIXe siècle», *Revue des études Sud-Est européennes*, n.3, 1969, σελ. 476-493.
- Velichi C., «Les relations roumano-grecques pendant la période 1879-1911», *Revue des études Sud-Est européennes* 7(1969), vol. 3, σελ. 507-542.
- Zepos P., “Byzantine Law in the Danubian Countries”, *Institute of Balkans studies*, Thessaloniki, 1966, σελ. 343-356

- Σφέτας Σπ., «Το ιστορικό πλαίσιο των ελληνορουμανικών πολιτικών σχέσεων (1866-1913)», *Μακεδονικά*, τεύχος 33, 2001-2002, σελ.23-48

Αδημοσίευτη διατριβή

- Κοντογεώργης Δ., *Η ελληνική παροικία στη Ρουμανία. Η περίπτωση της Βραϊλάς (περ. 1820-1914)* [Greek community in Romania. The case of Vraila (1820-1914)], αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2012